

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE GÖÇ ALANINDA
FAALİYET GÖSTEREN STK ÇALIŞANLARININ VAKALARDAN
ETKİLENME DÜZEYLERİNİN SAPTANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU EKER

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. ARIF OLGUN KÖZLEME

ÇANAKKALE – 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE GÖÇ ALANINDA FAALİYET
GÖSTEREN STK ÇALIŞANLARININ VAKALARDAN ETKİLENME
DÜZEYLERİNİN SAPTANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU EKER

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. ARİF OLGUN KÖZLEME

ÇANAKKALE – 2023

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)

Cansu EKER

24/03/2023

TEŞEKKÜR

Yoluma ışık tutan sevgili hocam Doç. Dr. Arif Olgun Közleme'ye, süreç içerisinde verdiği desteğe ve yapabileceğime olan inancı için,

Her zaman yanımda olan annelerime ve babalarım, ümitsizliğe ve yılgınlığa kapıldığımda beni kendime getirmek için gösterdikleri çabaya,

Sevgili eşim Yakup Onur Eker'e; aile olmanın değerini ve kıymetini anlamamı, bir olmanın iki kişinin birbirinin ruhuna karışmasını ifade eden bir eylem olduğunun farkında olmamı sağladığın, her düşüşümde kaldırdığın için,

Teşekkürler.

Çalışmamı göç alanında çalışan meslek elemanı arkadaşlarıma ve *yerinden edilmişlere* adıyorum.

Cansu EKER

Çanakkale, 24/03/2023

ÖZET

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE FAALİYET GÖSTEREN STK ÇALIŞANLARININ VAKALARDAN ETKİLENME DÜZEYLERİNİN SAPTANMASI

Cansu EKER

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Arif Olgun KÖZLEME

24/03/2023, 95

Göç; bireylerin kişisel hedef ve refah yaşam arzusundan yola çıkarak karar verdiği bir sürecin yanında zoraki olarak da gerçekleşebilmektedir. Zoraki göç nedenlerinin başını ülkelerin siyasi politikaları, ülkenin işgali ve ülkede meydana gelen iç çatışmalar çekmektedir. Bu araştırma zoraki olarak göç etmek durumunda kalan Uluslararası Koruma veya Geçici Koruma başvuru sahibi olan göçmenler özelinde hazırlanmıştır. Son 10 yılı aşkın bir sürede Türkiye'ye yakın konumda olan ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar bu yoğunluğun giderek artmasına neden olmuştur. İlk olarak Suriye'de yaşanan iç savaş ve bu savaş nedeniyle yerinden edilen yerel halk yine yakın zamanda meydana gelen Afganistan hükümetinin Taliban rejimi tarafından ele geçirilmesi ve Taliban rejiminin yerel halkın hak ve hizmetlere erişimlerini kısıtlamaları özellikle kadın ve kız çocuklarının en temel haklara erişimlerinin engellenmesi ayrıca 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Ukrayna-Rusya savaşından dolayı Türkiye'ye göç ederek Uluslararası Koruma başvurusu yapan veya ikamet izni ile Türkiye'de yasal kalış sağlayan Ukrayna uyruklu göçmenlerde Türkiye'ye yapılan yeni göç dalgası içerisinde yer almaktadır.

Birincil maruziyet sahibi kişilerle görüşmeler gerçekleştiren meslek elemanları, çoğu zaman danışanın travmasından etkilenenilmekte ve ikincil travma yaşayabilmektedirler. Bu araştırma meslek elemanlarının sosyo-demografik özelliklerine göre ikincil travma düzeylerini saptamak adına yapılmıştır. Araştırma örneklemini olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çalışan100 meslek elemanından oluşmaktadır. Araştırma veri toplama aracı

olarak sosyo-demografik veri formu ve ikincil travmatik stres ölçeğinin Türkçe formu kullanılmıştır. Ölçek verileri SPSS 21.0 programı ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Stres, İkincil Travma

ABSTRACT

DETERMINING THE AFFECTION LEVELS OF THE NGO EMPLOYEES OPERATING IN- SOUTHEASTERN ANATOLIA REGION

Cansu EKER

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Sociology

Advisor: Doç. Dr. Arif Olgun KÖZLEME

24/03/2023, 95

Migration; In addition to a process in which individuals decide on the basis of their personal goals and desire for well-being, it can also be realized by force. The political policies of the countries, the occupation of the country and the internal conflicts in the country are the leading causes of forced migration. This research has been prepared specifically for immigrants who are applicants for International Protection or Temporary Protection who have to migrate forcibly. In the last 10 years, the internal turmoil in countries close to Turkey has led to an increase in this intensity. First of all, the civil war in Syria and the local people displaced due to this war, the recent seizure of the Afghan government by the Taliban regime and the restriction of the local people's access to rights and services, especially the prevention of women and girls from accessing the most basic rights. Due to the Ukraine-Russia war that started in February 2022, immigrants of Ukrainian nationality who immigrated to Turkey and applied for International Protection or who obtained a legal stay in Turkey with a residence permit are included in the new wave of migration to Turkey.

Professionals who conduct interviews with people with primary exposure can often be affected by the trauma of the client and may experience secondary trauma. This research was carried out to determine the secondary trauma levels of the professionals according to their socio-demographic characteristics. As the research sample, it consists of 100 professional staff working in the Southeastern Anatolia Region. Socio-demographic data

form and Turkish form of secondary traumatic stress scale were used as research data collection tools. Scale data were analyzed with SPSS 21.0 program.

Keywords: Migration, Refugee, Stress, Secondary Trauma

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JURİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

1

GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

8

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Göç ve Göçmen.....	8
2.2.Sığınmacı ve Mülteci.....	10
2.3.Göç Teorileri.....	12
2.3.1.Ravenstein Göç Kanunları.....	12
2.3.2.İtme Çekme Kuramı.....	14
2.3.3.Petersen Göç Tipleri.....	15
2.3.4.İş Gücü Piyasası Teorisi.....	16
2.3.5.Neo Klasik Ekonomi Kuramı.....	17
2.3.6.Yeni Ekonomik Kuramı.....	18
2.3.7.Denge Kuramı.....	18
2.3.8.Merkez Çevre Kuramı.....	19

2.3.9.İlişkiler Ağı Kuramı.....	19
2.4.Göç Türleri.....	20
2.4.1.İç Göç.....	21
2.4.2.Dış Göç.....	21
2.4.3.Mevsimlik Göç.....	22
2.4.4.Düzenli Göç(Yasal Göç)	22
2.4.5.Düzensiz Göç(Yasa dışı Göç)	22
2.4.6.Zorunlu Göç.....	24
2.4.7.Gönüllü Göç.....	24
2.5.Göç Nedenleri.....	24
2.5.1.Ekonomik Nedenler.....	25
2.5.2.Siyasal Nedenler.....	25
2.5.3.Sosyal ve Kültürel Nedenler.....	26
2.5.4.Doğal Nedenler.....	26
2.6.Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları.....	26
2.7.İkincil Travma.....	31
2.7.1.İkincil Travmatik Stresi Açıklayan Yaklaşımlar.....	32
2.7.2.İkincil Travmatik Stres Belirtileri.....	33
2.7.3.İkincil Travmatik Stresten Korunma.....	35
2.7.4.Travma Sonrası Stres Bozukluğu.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 41

TÜRKİYE VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

3.1.Türkiye'de Sivil Toplum Gerçekliği.....	41
3.2.Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Türleri.....	44
3.3.Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Sivil Toplum Kuruluşları.....	45
3.3.1.Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM).....	49
3.3.2.Hayata Destek Derneği (Support to Life)	51
3.3.3.Uluslararası Göç Örgütü (IOM)	52

3.3.4.Kızılay.....	53
3.4.Sivil Toplum Kuruluşlarının Sahada Karşılaştıkları Güçlükler.....	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 58
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

4.1.Araştırmanın Metodolojisi.....	58

BEŞİNCİ BÖLÜM 61
SAHA ARAŞTIRMASININ BULGULARI VE ANALİZİ

5.1.Bulgular ve Analizi.....	61
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	80
EK 1.DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU.....	87
EK 2. SOSYO-DEMOGRAFİK VERİ FORMU.....	88
EK 3. İKİNCİL TRAVMATİK STRES ÖLÇEĞİ TÜRKÇE FORMU.....	89
ÖLÇEK KULLANIM İZİNİ.....	90
ÖZGEÇMİŞ.....	91

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AFAD	Afet ve Acil Durum
BM	Birleşmiş Milletler
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	International Organization Migration
İTSÖ	İkincil Travmatik Stres Ölçeği
SGDD-ASAM	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
STL	Support To Life
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
WFP	Dünya Gıda Programı

TABLOLAR

Tablo 2.1. Birincil ve İkincil Travmatik Stres Düzeyi Arasındaki Farkları Açıklayan Belirtiler	33
Tablo 2.2. Travma İle İlişkili Bulunan Travma Sonrası Tanı Grupları	38
Tablo 2.3. Travma Sonrası Stres Bozukluğunu Açıklayan Belirtiler	40
Tablo 4. 1. Güvenilirlik Analizi	58
Tablo 4. 2. Faktör Analizi	59
Tablo 4. 3. Normallik Analizi	59
Tablo 5. 1. Cinsiyete Göre Dağılım	61
Tablo 5. 2. Yaş Grubuna Göre Dağılım	62
Tablo 5. 3. Medeni Duruma Göre Dağılım	62
Tablo 5. 4. Eğitim Düzeyine Göre Dağılım	63
Tablo 5. 5. İş Deneyimi Süresine Göre Dağılım	64
Tablo 5. 6. Yaşadığı/Çalıştığı İle Göre Dağılım	64
Tablo 5. 7. Çalıştığı Pozisyona Göre Dağılım	65
Tablo 5. 8. Cinsiyet Bağlamında İkincil Travmatik Stres Bulgularının İncelenmesi	67
Tablo 5. 9. Yaş Grupları Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi	68
Tablo 5. 10. Medeni Hal Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi	69
Tablo 5. 11. Eğitim Durumu Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi	70
Tablo 5. 12. Çalışma Süresi Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi	71
Tablo 5. 13. Yaşadığı Şehir Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi	72
Tablo 5. 14. Çalıştığı Pozisyon Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi	73

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Türkiye'ye Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İlk 3 Uyrak	3
Şekil 3.1. Bölgeler Göre Aktif Olarak Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Örgütleri	45
Şekil 3.2. Gaziantep İlinde Faaliyet Gösteren Kurumların İlgili Alanları	46
Şekil 3.3. Şanlıurfa İlinde Faaliyet Gösteren Kurumların İlgili Alanları	47
Şekil 3.4. Mardin İlinde Faaliyet Gösteren Kurumların İlgili Alanları	47
Şekil 3.5. Hayata Destek Koruma Çalışmaları 2022	51
Şekil 3.6. IOM Güneydoğu Anadolu Uyum Faaliyeti	52

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

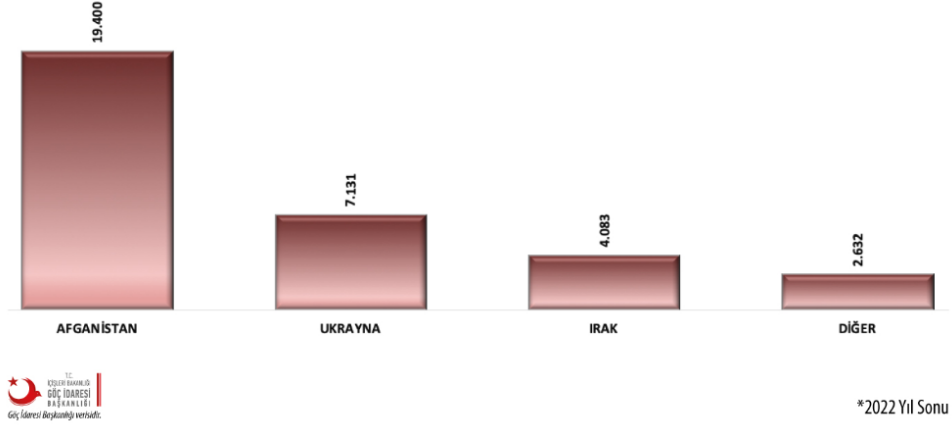
Göç, geçmişten günümüze varlığını sürdürmüş ve günlük konuşma diline dâhil olarak dillere pelesenk olmuş bir kavram haline gelmiştir. İnsanlar kimi zaman kendi istekleri ile ülkelerinden göç eder kimi zaman ise zorunlu göç etmek durumunda kalırlar. Göç olgusu, beraberinde hem tarihsel hem de sosyolojik bir süreci meydana getirmektedir. Göç kararları insan yaşamını büyük ölçüde etkileyen ve alınması zor olan bir karardır. Bu bağlamda insanları göçe sevk eden unsurlar üzerinde durulmalıdır. Kendi istekleri dışında zoraki göç etmek durumunda kalan milyonlarca *yerinden edilmiş* göçmen bulunmaktadır. Göçmenler göç ettikleri varış ülkelerinde, o ülkenin yasaları gereğince çeşitli kabul şekillerine ve statülerine tabii olurlar. Çatı bir kavram olarak yerinden edilmiş bu kişiler mülteci olarak nitelendirilir. Mülteci kavramı göçmenin statüsünü açıklamak için çatı bir kavramı ifade etmenin yanı sıra içerisinde birçok farklı statüyü barındırmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları kamu otoriteleri ile iş birliği ve bünyelerinde bulunan meslek profesyonelleri ve gönüllülerinin desteği ile çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu çalışma eylemlerini göç alanına yönelten sivil örgütlenmelerin anlaşılması ve açıklanması için yürütülmüştür. Türkiye’de birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır ve bu kuruluşlar Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği’ne bağlı devletler, ulusal/uluslararası kurum ve kuruluşlar, sivil organizasyonlar tarafından fonlanan kuruluşlardır. Göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının temel hedefi yerinden edilmişler gruplar arasında yer alan dezavantajlı gruplara acil müdahale ve insani koruma hizmeti sağlamaktır. Dezavantajlı olarak nitelendirilen grupların içerisinde suça sürüklenmiş çocuk, ihmal veya istismar mağduru çocuk, refakatsiz-ayrı düşmüş çocuk, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınlar, yaşlılar, engelliler, LGBTI+ bireyler ve kendi ülkesinde yaşadığı olumsuz deneyimler ile kötü yaşam koşulları nedeniyle ayrılmış ya da ayrılmaya zorlanmış kişiler ve insan ticareti mağdurları yer almaktadır. Dezavantajlı gruplar, dezavantajlarının yanında gittikleri yerlerde göçün meydana getirdiği çeşitli yeni problemlerle karşılaşabilmektedir. Bunlar ekonomik, eğitim, sosyal hizmetler, sağlık, barınma, sosyal ve psikolojik sorunlarla karşılaşma ihtimallerini doğurabilmektedir. Sorunların temelinde ise sosyo-kültürel yapının farklı olması göçmenlerin varış ülkelerindeki başlıca sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Devletler ulus içinde veya uluslararası boyutta meydana gelen göç hareketliliği durumlarında göç öncesi ve göç sonrası meydana gelebilecek etkileri kontrol altında tutmak amacıyla doğabilecek sorun ve ihtiyaçlara yönelik sosyal politikalar düzeyinde hizmetler geliştirir. Bu politikaların işlevsel ve sürdürülebilir olmasında, sivil örgütlenmelerin yürüttüğü çalışmalar önemli görevler üstlenir. Özellikle yoğun göç alan ülkeler, göçmenlerin sosyal uyumu, yerel halk ile bütünleşmeleri ve içerisinde buldukları çağın özelliklerine göç süreçlerine uygun aksiyonlar almayı planlamaktadır. Türkiye’de de bakanlıklar, diğer devlet kurumları ve birçok özel kuruluş sığınmacı ve göçmenlere yönelik çeşitli uygulamalar geliştirmiş ve geliştirmeye devam etmektedir. Göçmenlerin Türkiye’ye giriş, kalış ve çıkışlarını düzenleyen kanun, yönetmelik ve mevzuatlar ile düzenlemeler getirilmiştir. Göçmenlerin Türkiye’deki kalış yerlerini belirleyen birçok önemli faktör yer almaktadır. Bunlardan başlıcaları; ucuz işgücü ağırlıklı iş olanaklarının daha çok olduğu bölgelerin tercih edilmesi, devletin göçmenleri yerleştirme yeri politikası, sosyal ve kültürel uyumun daha kolay olduğu bölgeler ve coğrafi konumu itibariyle kolay yerlerin tercih edilmesi şeklinde sıralanabilir. Aşağıda bu duruma örnek olarak Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin en yoğun yaşadığı 5 ile yer verilmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023).

- İstanbul :531.816
- **Gaziantep :452.189**
- **Şanlıurfa :357.278**
- Hatay :337.644
- Adana :243.905

Yukarıda yer alan iller arasında olan Gaziantep ve Şanlıurfa ilinde kayıtlı olan ve barınan Suriye uyruklu sığınmacı nüfusunun diğer illere nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 1.1. Türkiye'ye Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İlk 3 Uyruk

(Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (goc.gov.tr), 2023)

Uluslararası Koruma başvurusu yapan uyrukların Türkiye'de hangi illerde yoğun olarak yaşadıkları verisi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanmamıştır. Bu bağlamda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Suriye uyruklu sığınmacıların çoğunluğu oluşturan göçmen grubu olduğu, illerdeki ikamet sayısının Uluslararası Koruma başvurusundan daha fazla olmasından yola çıkılarak varsayılabilmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş neticesinde birçok mülteciye ev sahipliği yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir. Bölgenin coğrafi olarak Suriye ile sınır oluşturması etnik kültürel yapısının da yakın oluşu bölgeyi yerleşik düzen için potansiyel haline getirmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illerin nüfusu incelendiğinde ortaya çıkan göçmen nüfusu önemli bir oranı işaret etmektedir. Bu nedenle sosyal uyumlarının sağlanması, Türkiye'deki sağlık ve sosyal hizmetler ile hukuki süreçler hakkında desteklenmeleri oldukça önemli bir noktayı oluşturmuştur. Sivil toplum kuruluşları bireylerin sosyal uyumlarının sağlanması ve bilgilendirilmeleri için kilit bir konumdadır. Bu nedenle mülteci nüfusu ağırlıklı olan illerde göç alanında faaliyet gösteren birçok sivil toplum kuruluşu temsilcilik açarak saha faaliyetleri yürütmektedirler.

Bu çalışmanın temel amacı, sivil toplum çatısı altında çalışan meslek elemanlarının yaptıkları görüşmeler ve danışanları ile kurdukları temaslar neticesinde hassasiyet sahibi danışanlardan etkilenme düzeylerini saptamak ve oluşabilecek ikincil travmatik stresin boyutlarını anlayabilmek ve daha detaylı analiz edebilmek adına meslek elemanının hayatının ne kadar içerisine bu travmayı aldığını görebilmeyi hedeflemiştir. Bu çalışmanın

birinci alt amacı ise göç olgusunu, göçe iten nedenler ve göç teorilerini ele alarak literatür de yer alan çalışmaların genel bir değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Bu çalışmanın ikinci alt amacı ise göçün sadece göç eden bireyi değil, birçok farklı yapıyı etkilediğinin ortaya çıkartılmasıdır. Ayrıca üçüncü alt amaç ise göçün sürekli güncellenen ve gittikçe karmaşık bir sistematikte yer alan bir olgu olmasıdır. Bu noktada yapılan kuramsal çalışmalarını desteklemek amaçlanmıştır.

Birinci bölümde çalışma içerisinde sıklıkla değinilecek kavramların farklı kaynaklara göre tanımlarına yer verilmiştir ve kaynakların kavramlara olan bakış açıları farklı perspektiflerden ele alınmıştır. Kavramların doğru kullanımı ve açıklanması çalışmanın sonraki safhası için önem oluşturmaktadır. Araştırma içerisinde yer alan göçmen gruplarının 2014 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre statülerinin anlaşılması ve farklı statüler arasındaki kavramsal farklılığa yer verilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra göç olgusunun temelinde yatan nedenlerin açıklanması için göç teorileri ile göç türleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın temel hedeflerinden birini oluşturan ikincil travma kavramına ile ilintili ikincil travmatik stres ve ikincil travmatik stresi açıklayan yaklaşımlar ve korunma yöntemlerine yer verilmiştir. Ayrıca birincil ve ikincil travma arasındaki farklılıklara ve travma sonrası stres bozukluğunun kavramsal çerçevesine değinilmiştir.

İkinci bölümde ise; Türkiye'deki sivil toplum gerçekliği ve göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu kuruluşların göçmenlerin toplumsal hayatına etkisi ve çıkış noktalarına yer verilmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan sivil oluşumlar ve bu oluşumların hangi alanda çalışma sergilediğini açıklayan şekillere yer verilmiştir. Sivil toplum kuruluşları vaka yönetim süreci ile hareket ederek önleme, tespit, tanımlama ve koruma ile ilgili bir planlama yürütmektedir (Ulutaş ve Özden, 2020:43-44). Kişi hak ve hürriyetlerinin, kişiye doğru aktarımı, bu hakların kullanımında STK'lar önemli bir yer tutmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, göç sürecine profesyonel bir bakış açısı ile yaklaşmakta ve bu alanda farklı mesleki disiplinlerden yetişmiş meslek elemanlarından oluşmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu çalışanları ile yürütülen saha araştırmasının metodolojisine yer verilmiştir. Araştırma kapsamında Güneydoğuda farklı STK'larda ve farklı pozisyonlarda çalışan 100 meslek elemanına demografik veri formu ile ikincil travmatik stres ölçeği

uygulanmıştır. Araştırmanın hedefi hassas durumda olan kişilerle görüşme gerçekleştiren ve destek olan meslek elemanlarının, danışanların hassasiyetlerinden etkilenme düzeyinin saptanmasıdır. Bunun yanı sıra vaka süreçlerinden etkilenen meslek elemanlarının etkilenme düzeylerinin, toplumsal cinsiyetler, yaş grupları ve eğitim seviyesi arasındaki farklılıkların açıklanması da çalışmanın temel hedeflerinden birini oluşturmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde çalışma sonucunda elde edilen bulgulara ve analizlere yer verilmiştir. Demografik veri formunda yer alan bilgiler ışığında ikincil travmatik stres düzeyini belirlemeye yönelik yapılan çalışmada; cinsiyetler arasında istemsiz etkilenme ve kaçınma düzeylerinin kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Uyarılmışlık düzeylerine cinsiyetler arasında bakıldığında ise anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır. Yaş grupları, deneyim süreleri, medeni halleri ve pozisyonları üzerinden yapılan değerlendirme neticesinde ikincil travmatik stres düzeylerine dair bir etkilenmenin bulgulanmadığı ve istemsiz etkilenme, kaçınma davranışı, uyarılmışlık davranışlarına ilişkin anlamlı bir farklılık saptanamamıştır.

Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Bu çalışma Güneydoğu Anadolu Bölgesinde göç alanında faaliyet gösteren STK çalışanlarının vakalardan etkilenme düzeylerinin saptanması üzerine bir araştırma yapılması için hazırlanmıştır. Meslek elemanlarının ikincil travma düzeylerinin saptanması ve bu travmaya maruz kalanların sahip olduğu sosyo-demografik verilere göre bir saptama yapılması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra bu alanda yapılan literatür çalışmalarına katkı sağlamak ve meslek profesyonellerinin bu travmatik süreci atlatabilmeleri için ilgili çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi hedeflenmektedir.

Araştırmanın hipotezleri ise şöyledir:

- Cinsiyetler arasında ikincil travma belirtileri ile ilgili anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Farklı meslek gruplarının vakalardan etkilenme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?
- İş deneyim süreleri farklı grupların ikincil travma belirtileri ve stresten kaçınma belirtileri göstermekte midir?

Araştırmanın Örnekleme ve Sınırlılıkları

Bu çalışma Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan illeri kapsamaktadır. Bu iller; Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Kilis, Batman, Adıyaman, Siirt ve Şırnak'tır. Ancak tüm iller sivil toplum örgütleri için hizmet sağlanması adına uygun alt yapıya sahip olmaması nedeniyle tüm iller çalışmaya katılım gösterememiştir. Katılım sağlayan iller; Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Adıyaman'dır. Çalışmaya katılacak olan meslek elemanlarının, aktif çalışıyor olmasına ve çalışmaya katılması için gönüllü olmasına dikkat edilmiştir. Meslek elemanlarına çalışma hakkında ön bilgilendirme yapılmış ve rızaları alınmıştır. Araştırma göç potansiyelinin ve nüfusunun çok yoğun olması, bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının uzun yıllardır faaliyet gösteriyor olması, farklı disiplinlerden meslek elemanı çeşitliliğinin fazla olması nedenleriyle hedeflenen verilere erişim olanağı yeterli olduğundan Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmaya alanında aktif olarak çalışan 100 meslek elemanı katılım göstermiştir. Katılımcı meslek profesyonellerinin 44'ü kadın, 56'sı erkektir. 21 katılımcı 18-24 yaş, 52 katılımcı 25-31 yaş, 23 katılımcı 32-38 yaş ve 4 katılımcı 39-45 yaşlarında olduğunu belirtmiştir. Araştırmada 46 yaş ve üstü yaş grubunda bulunan katılımcı olmadığı görülmüştür. Katılımcıların 37'si Evli, 60'ı Bekar ve 3'ü Boşanmış olarak medeni hallerini belirtmişlerdir. Katılımcılara eğitim düzeyleri sorulduğunda; 1 kişi ilkokul-ortaokul, 8 kişi lise, 77 kişi lisans, 13 kişi yüksek lisans ve 1 kişi doktora öğrencisi/mezunu olduğunu belirtmiştir. Katılımcılara yaşadıkları/çalıştıkları iller sorulduğunda; 38 kişi Gaziantep, 40 kişi Şanlıurfa, 21 kişi Mardin, 1 kişi Adıyaman'da yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya 23 Sosyal Çalışmacı, 22 Tercüman, 13 Saha Çalışanı, 13 Mobil Takım Asistanı/Lider, 11 Dosya Çalışanı, 7 Psikolog, 7 Avukat, 4 Koruma Sorumlusu katılım sağlamıştır. Katılımcılara deneyim süreleri sorulduğunda ise 0-3 yıl 50 kişi, 4-7 yıl 43 kişi, 8 yıl ve üstü 7 kişi olduğunu belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları ve Analizi

Çalışmaya veri toplamak amacıyla Sosyo-demografik Bilgi Formu, İkincil Travmatik Stres Ölçeği kullanılmıştır. Sosyo-demografik veri formu ve İTSÖ (İkincil Travmatik Stres Ölçeği) ise Ayla Kahil (2016) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan ve Türkçe'ye uyarlanan bir ölçektir. Ayla Kahil'den alınan onay üzerine ölçek

kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach değeri (17 madde) çalışmanın güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. SPSS for Windows 21 programına kaydedilerek güvenilirlik analizi yapılmıştır ve sonucunda çalışmanın güvenilirliği %90 olarak bulgulanmıştır. Bu oran ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmada betimsel ve çıkarımsal istatiklere yer verilmiştir. Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesi ve ayrışması için frekans analizi kullanılmış ve ortaya çıkan sonuçlar tablolar ile gösterilmiştir. Normal dağılım gösteren testlere parametrik testler, buna uygun olmayan veriler için ise nanparametrik testlerin yapılması uygun görülmüştür. Bu doğrultuda frekans-faktör analizi, bağımsız örneklem t testi ile tek yönlü varyans analizi üzerinde durulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde göç ile ilgili temel kavramlara değinilmiştir. Mülteci ve sığınmacı kavramları ile ilgili yanılgıları açıklamak ve kavramların benimsenmesini sağlamak için tanımlamalar üzerinde durulmuştur. Ayrıca yasal zeminde bu kavramların kimler için hangi durumlarda kullanıldığı açıklanmıştır.

2.1.Göç ve Göçmen

Göç hareketliliği birçok farklı bilimi ve toplumsal unsuru etkilemesi yönünden inter-disipliner bir terim olarak gündeme gelmektedir. Geçmişten günümüze evrendeki tüm canlılarda sürekli bir hareket hali söz konusudur. Hem temel fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak hem de kendini gerçekleştirmek adına sürekli bir yerden diğer bir yere göç hali hakimdir (Yücedağ, 2020:10-11). Göç olgusunu kişiselleştirerek ifade etmek veya bir gruba, kitleye mal etmek yerine göçü neden-sonuç bağlamında ele almak bu olguyu açıklamak için daha faydalı olacaktır. İnsanlar kimi zaman maruziyetler nedeniyle kimi zaman da gönüllü göç nedeniyle hareket etmektedirler. Göçe iten nedenler herkes için göreceli olabilmektedir (Yüksel, 2018:26).

Uluslararası Göç Hukuku Sözlüğü dış göçü; bir kişinin veya bir grubun uluslararası bir sınırı geçerek yer değiştirmesi olarak ifade etmektedir. Ayrıca göç olgusunun nedeni, süreci veya kapsamı ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketi olarak tanımlamaktadır. İç göçü ise; aynı ülke sınırları içerisinde bir bölgeden o ülkedeki farklı bir bölgeye geçiş olarak açıklamaktadır (IOM, 2009).

İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından en son 2016 yılında yayınlanan rapor uluslararası göçü Türkiye özelinde yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, burada kalışlarını ve son olarak Türkiye'den çıkışını açıklayan düzenli göç ile Türkiye'ye yasal olmayan yollarla giriş yapmış ve kalış sağlayan ayrıca çalışma izni olmaksızın çalışmasını açıklayan düzensiz göç ve uluslararası korumayı ifade etmektedir (Göç Raporu, 2016:20).

Lee, göçü: Karmaşık bir sistematığe sahip bir olgu olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Lee, göçün matematiksel bir işlemin sonucu değil ancak içerisinde barındırdığı artılar ve

eksiler göçün ilk basamağı için önemli bir anlam ifade etmektedir (Lee, 1966:45-50'ten aktaran Adıgüzel, 2016:6).

Göçmen kavramı, insanların hür iradeleri ve daha refah yaşama istekleri ile yaptıkları sınırlar aşan bir hareketlilik olarak ifade edilmektedir (Gün ve Yüksel, 2021). Göçmen kavramı iki ayrı grup içerisinde yasal ve yasa dışı tanımlanabilmektedir. Hedef ülkesine giderken veya bu göç süreci içerisinde farklı bir ülkeden geçerken o ülkenin yasalarına uyup uymama durumuna göre bu gruplara ayrılmaktadır (Yılmaz, 2014:1687).

Uluslararası Göç Hukuku Sözlüğü (2009)'ne göre göçmen kavramı üzerinde uzlaşılmış ve evrenselleşmiş bir tanım bulunmamaktadır. Göçmen, mülteci statüsünde yer alan koşullara bağlı göç etmek durumunda kalmayan, kişisel refah ve daha iyi yaşamak, sosyal ve ekonomik açıdan kalkınabilmek için başka bir ülkeye veya farklı bir bölgeye göç eden kişiler olarak adlandırılabilir. Birleşmiş Milletler ise göç nedenlerinin gönüllü veya zoraki oluşuna bakılmaksızın ayrıca göç yolcuğunun yasal ve yasadışı olmasının ayırımına gitmeden menşei ülkesinden farklı bir ülkede bir yılı aşkın bir süredir yaşayan kimseleri göçmen olarak tanımlamaktadır (IOM, 2009).

Ziya Olcay (2012) göçmen kavramını çoğunlukla içerisinde yaşadığı ülkenin sosyal, ekonomik ve sağlık altyapısından memnuniyet duymayan bu nedenle vatandaşı olduğu veya sığındığı ülkeden gönüllülük esası ile farklı bir bölgeye veya ülkeye göç ederek giden kimseleri tanımlamaktadır.

2.2.Sığınmacı ve Mülteci

Sığınmacı ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle zarar göreceğinden korktuğu için menşei ülkesinin kanunlarından yararlanamayan veya belirli çekincelere bağlı olarak bu kanunlardan yararlanamayan yabancıyı ifade eder. Ayrıca menşei ülkesi olmayan ancak önceden ikamet izni ile ülkeden farklı bir ülkede bulunuyorsa oraya dönemeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıları da ifade eder (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005).

Sığınmacı statüsü bireysel olarak Uluslararası Koruma başvurusu değerlendirmeye alınamayan ve özel ihtiyaç sahibi olan yabancıların hassasiyetlerine acil çözüm getirmek için formüle edilen korumayı tanımlamaktadır (Çiçekli, 2013:313).

Bütün bunlardan hareketle sığınmacı varış ülkesinde mülteci olma kriterlerine uyan ancak resmi makamlar tarafından henüz statüsü tamamlanmamış kişi olarak ifade edilebilir. Başvuru süreci içerisinde olan sığınmacı, hukuki sözleşmelere (1949 Cenevre Sözleşmeleri) (Alsan, 1950:57-88) göre menşei ülkesine geri dönüş için zorlanamayacağı ifade edilmektedir. Sığınma başvurusu ret alan kişi, mülteci statüsüne sahip olmadığı için bulunduğu ülkeyi terk etmekle yükümlüdür aksi takdirde kişiler düzensiz göçmen olarak değerlendirilmelerinden dolayı tespit edilmeleri halinde sınır dışı edilebilmektedirler.

Cenevre Antlaşmasında belirtildiği gibi mülteci statüsü yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen insanları kapsamaktadır. Bu nedenle Suriye'den gelen sığınmacıların uluslararası anlaşmalara ve sözleşmelere göre, mülteci statüsünde değerlendirilmemektedir. Buna bağlı olarak, mülteci statüsü alamayan sığınmacılar temel hak ve hizmetlere ulaşma konusunda birçok farklı sorun ile karşı karşıya kalabilmektedirler (Türk, 2016:145-146).

Suriye'de ortaya çıkan karışıklıklar sonrası daha çok kitlesel göç yoluyla ülkemize gelen kişiler için 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile bu kişilerin statüleri ve hak ve hizmetlere erişimleri, yükümlülükleri gibi konular düzenlenmiştir. Bu kanun kapsamında Suriye uyruklu sığınmacılar için Geçici Koruma Statüsü tanımlanmış ve 99 numarası ile başlayan kimlikler verilmiştir. Geçici koruma statüsü verilen sığınmacıların Türkiye'de kalış süreleri haklarında farklı bir kanuni düzenleme yapılana kadar devam etmektedir.

Suriye uyruklu sığınmacılar ve Avrupa Konseyi üye ülkeleri dışındaki ülkelere Türkiye'ye sığınma amacıyla gelen göçmenler için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda belirlenen düzenlemeler ile uluslararası koruma başvurusu kabul edilen ve gerekli koşulları sağlayan sığınmacılar için şartlı mülteci statüsü verilebilmektedir (Nasirova, 2014:76). Şartlı mülteci kimliğinde de 99 ile başlayan 11 haneli bir kimlik numarası verilir ve bu statüye sahip kişiler üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilir. Şartlı mülteci statüsü verilen sığınmacıların kimlikleri en çok 3 yıl süreyle yenilenir ve süreçler İl Göç İdaresi Müdürlüğü (İGİM) aracılığıyla takip edilir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 61'e göre mülteci: Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya

bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye denir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 61, 2013). Mülteci statüsü, statü belirleme süreci tamamlanan kimselere verilen bir statüdür. Sığınma başvurusunda bulunan ve başvurusu henüz sonuçlanmayan kimselere sığınmacı denilmektedir.

2.3. Göç Teorileri

Göç; birçok farklı bilim dalı bağlamında değerlendirilmesi gereken sosyolojik, ekonomik, coğrafi bir olgudur. Göç teorileri, göç sürecinin daha iyi açıklanması ve anlaşılması için önemli bir çalışmayı gerektirmektedir. Bazı teoriler göçü ekonomik nedenlere dayandırırken bazıları ise göçü sosyo-kültürel nedenlere dayandırmaktadır. Göç kitlesel ve bireysel tercihler/zorunluluklar ile gerçekleşmektedir ve her göç öyküsü kişiye veya gruba özgüdür. Göç teorilerini kategorize ederek daha iyi anlamak için makro ve mikro perspektiften bakmakta yarar vardır. Makro boyutta göçün kitleselliğine ve genellenebilirliğine dikkat çekilmiştir. Göç zaruri nedenler dışında birçok insan için bir seçenek olarak gündeme gelmektedir. Mikro boyutta göç sosyo-ekonomik bir sermaye olarak değerlendirilir. Yani insanlar menşe ülkelerinde yeterli ekonomik güce sahip olmadıklarını düşündüklerinden mali olanaklarının daha iyi olacağını düşündüğü farklı bir yere gitmeyi tercih edebilmektedir. Bunun arkasındaki en önemli neden daha iyi ekonomik koşullara erişebilmek olarak ifade edilebilir. Aşağıda göçün ele alındığı başlıca kuramlar, onlara ait alt başlıklar ile detaylı şekilde ele alınmaktadır.

2.3.1. Ravenstein Göç Kanunları

Ravenstein çalışmasında yer verdiği kanunları 1871-1881 yılında yapılan İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinden yola çıkarak belirlemiştir. Ravenstein'in yaptığı bu çalışma göç alanında öncü olma konumundadır. Ravenstein'in 7 maddelik göç kanunu (Adıgüzel, 2016:23-25):

- **Göç ve Mesafe:** Bu kanunda Ravenstein göçmenlerin daha çok yakın coğrafi konumlara göç ettiğini, böylelikle göç edilen yere de bir göç gerçekleştiğini belirterek zamanla bu göçün büyük sanayi şehirlerine kaymaya başladığını belirtmiştir. Ravenstein ülkelerin göç alma

potansiyellerini genellikle gelişmiş sanayi ve iş piyasasına bağlı olarak belirlendiği üzerinde durmaktadır. Suriyelilerin yoğunlukla Türkiye'ye göç etmeleri göç ve mesafe vurgusuna örnek oluşturmaktadır, Türkiye sınır komşusu olan Suriye'den oldukça yüksek oranda göç almıştır ve Türkiye'ye göç eden sığınmacılar ilk aşamada Güneydoğu Anadolu Bölgesine yoğun olarak yerleşim göstermişlerdir.

- **Göç ve Basamakları:** Sanayisi ve ekonomisi gelişmiş olan şehirler coğrafi olarak yakın yerlerden iç göç almaktadır. Gelişmiş şehirlere göç eden kişilerin yerine gelişmemiş veya az gelişmiş bölgelerde yaşayan kişiler göç etmektedir. Böylelikle bir göç bir diğerine basamak oluşturmaktadır ve bir diğer göç hareketi için alt yapı oluşturmaktadır. Bu basamaklar ülkedeki iç göçü etkiler ve ülkede bir göç dalgalanması meydana getirir.
- **Yayılma ve Emme Süreci:** Yayılma ve emme süreci birbiriyle ilintili kavramlardır. Bu ilişkinin ortaya çıkmasına neden olan durum ikisinin de ortak hedefi paylaşmasıdır. Gelişmemiş bölgelerdeki insanlar iş fırsatları için gelişmiş yerlere göç ederler böylelikle iş gücü ihtiyacı bulunan sanayiler bu göç dalgasını bünyelerine katarak emerler, bu ortak amaç birlikteliği ise yayılma ve emme sürecini ifade eder.
- **Göç Zinciri:** Ravenstein'e göre bir göç bir diğer göçün nedenini oluşturmaktadır ve göç edilen yerin aynı zamanda göç aldığı da görülmektedir. Böylelikle ortaya zincirleme göç dalgaları çıkmaktadır. Zincirleme göç, ilişkiler ağı kuramı ile de ilintili bir kavramdır. Göç edilen yere giden kişilerin yerini dolduran yeni kişiler arasında aile veya arkadaşlık ilişkisi bulunabilmektedir. Böylelikle ilişkiler ağı yararlanıcıları zincirdeki halkaları oluşturmaktadır. Örneğin; 1961'de Almanya ve Türkiye arasında imzalanan "Türk İş Gücü Anlaşması" ile Almanya'ya çalışmak için giden Türklerin bu göç hareketinden ekonomik olarak iyi kazanç sağlamaları, Türkiye'deki sosyal çevresini olumlu etkilemiştir ve Almanya'ya işgücü olarak gitmek isteyen kişi sayısında artış gözlemlenmiştir (Genel, 2014: 301-338).
- **Doğrudan Göç:** Bu göç kanununda Ravenstein göçmenlerin doğrudan, uzak mesafeli bir şekilde iş piyasasının yoğun olduğu yerlere göçten

bahsetmektedir. Bu göç tipinde göçmen herhangi bir basamak ile ilerlememektedir. Göç kararı doğrultusunda direk harekete geçmektedir.

Ravenstein ilk beş kanunu iki farklı modelle açıklamaktadır. İlk modelde göç kısa mesafeli, zincirleme, basamaklı bir şekilde ilerlerken ikinci modelde tam aksine basamaksız, uzak bir göç mesafesinden bahsetmektedir. İlki kır ve kent yerleşimcileri farkıdır. Şehir merkezinde kentlerde yaşayan yerleşikler, buldukları bölgeye göçmen gelse dahi daha az bir göç eğilimi göstermektedirler. Ancak kırsaldan kırsala yapılan göçler o yöredeki yerleşikleri daha fazla göçe sevk etmektedir (Çağlayan, 2006:83). İkincisi kadın erkek farkıdır. Kadınlar erkeklere nazaran kısa mesafe göç konusunda daha fazla isteklidir; erkekler ise, kadınların aksine uzak mesafeli göçe daha sıcak bakmaktadır. Bunun nedenleri arasında uzun mesafeli ve zorlu göç yollarının kadınlar tarafından daha riskli görünmesi ve fiziksel dayanıklılıkları sebebiyle kısmen daha caydırıcı bir faktör oluşturmasıdır.

2.3.2.İtme-Çekme Kuramı

Everett Lee tarafından 1966 yılında yazılmıştır. Ancak sonraki süreçte araştırmacılar kuramın özünü kaybetmeden kurama eklemeler yapmışlardır. Lee bu kuramda göçmenden ziyade göç olgusuna odaklanmıştır fakat göçmenin de göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Lee bu kuramında 4 faktöre yer vermiştir (Lee, 1956'dan aktaran Çağlayan, 2016:67-71).

- Yaşanan yer ile ilgili faktörler
- Gidilmesi düşünülen yer ile ilgili faktörler
- İşe karışan engeller
- Bireysel Faktörler

İtme çekme kuramı, ailelerin ve bireylerin hedefleri-yaşları-cinsiyetleri doğrultusunda farklılıklar gösterir. Bu durumun çoğunlukla kişisel ve göreceli olduğu görülmektedir. Kariyer hedefi olan biri için gideceği yerdeki eğitim olanakları daha önemli iken, işçi olarak gidecek biri için varış ülkesindeki iş piyasası daha fazla önem arz etmektedir. Bu nedenle itme-çekme kuramı sosyal faktörlere bağlı olan çok yönlü bir teoriyi açıklamaktadır.

Göç etme sürecinin beraberinde getirdiği sosyal belirsizlik ve çıkış noktası ile varış noktası arasındaki uzaklık ve bunun yanı sıra ulaşım için maddi olanaklar mikro boyutlu engelleri oluştururken; ülkelerin katı kuralları ve geri gönderilme riski makro boyutlu engelleri ortaya çıkartmaktadır (Çağlayan, 2013).

Lee, çalışmaları ile göç araştırmasına farklı bakış açıları katarak bu karmaşık süreci çok boyutlu ve anlaşılır kılma adına kuram geliştirmiştir. Lee'ye göre göç bir kargaşaya bağlı olarak ortaya çıkan ve bu duruma neden olan olaylar ile devamında süreci belirleyen etmenlere dikkat çekmektedir (Yaman, 2019:43).

2.3.3.Petersen Göç Tipleri

Petersen genel bir teori ortaya koymak için bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmasında 5 farklı göç tipine yer vermiştir (Petersen 1958:259-264'ten aktaran Özcan, 2017).

- **İlkel Göç:** Bu göç tipinde göçmenler genellikle doğal afetler ve bozulan ekolojik denge nedeni ile göç etmektedirler. İlkel göç Türkiye'de genellikle ülkenin doğusundan batısına veya kuzey bölgesinden batısına gerçekleşmektedir. Karadeniz Bölgesinin yoğunluk olarak dağlık ve engebeli arazilerden oluşması ve doğal afet riskinin maksimize olduğu bir bölge olması burada yaşayan yerel topluluğu göçe itebilmektedir. Yine Doğu Anadolu Bölgesinin dağlık olması, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan su sorunları ve toprağın yeterince işlenememesi ayrıca bazı bölgeler için terör riskinin bulunması da ilkel göçe itebilmektedir. Petersen'in muhafazakâr göçmen olarak adlandırdığı göçmenler, var olan yaşantısının çizgisini bozmadan devam edebileceği yere göç ettiklerinde bu durumdan memnun olmaktadır (Cebeci, 2015:140).
- **Zoraki Göç ve Yönlendirilen Göçler:** Bu göç tipolojisinde göçmenlere göç süreci için insiyatif alabiliyorsa "yönlendirilen", herhangi bir karar veya söz alma merci değil ise "zoraki göç" olarak değerlendirilmektedir. 1923 yılında başlayan Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi zoraki göçe örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu göçte

karşılıklı olarak yüzbinlerce insan din ve milliyet esasını üzerine zorunlu göçe tabi tutulmuşlar ve devamında her iki ülke içinde ciddi ekonomik ve sosyolojik sorunlara da sebep olmuştur. Zoraki göç çoğunlukla ülkelerde patlak veren iç savaşlar, kötü ekonomik yönetim ve baskılardan dolayı meydana gelmektedir (Erkan, 2021:427).

- **Serbest Göç:** Burada göçmen tüm kararları, hedef ülkesini kendisi belirlemektedir. Bu göç tipi kitlesel değil daha çok bireysel göçler için geçerli olmaktadır. Beyin göçü de bu tip içerisinde değerlendirilebilmektedir. Beyin göçü olarak değerlendirilen bireyler ülkelerinde değer görmedikleri, uygun çalışma alt yapısının oluşmaması gibi nedenlerden dolayı ülkelerinden ayrılabilirler. Bu durum göç veren ülke için nitelikli ve yetişmiş insan gücünün kaybına sebep olmakta ve ülkenin birçok bilimsel alanda gelişmesini yavaşlatan hatta daha da geriye götüren bir faktör olabilmektedir. Beyin göçünün yapıldığı ülkeler açısından ise bu kişiler katma değer olarak değerlendirilebilmekte ve sosyal ve ekonomik haklara daha iyi koşullarda erişebilmesi sağlanabilmektedir (Aydemir vd, 2017:365).
- **Kitle Göçü:** Bulunulan ülkede en temel insan haklarına sahip olma imkanlarının azalması, iç savaş veya ülkeler arası savaş hali, terör hareketleri, kıtlık veya çeşitli sebeplerle ekonomik altyapının bozulması gibi nedenler insanları kitle halinde göçe yönlendirebilmektedir. Örneğin; gruptan birinin göç sürecini tamamlaması ve geliş ülkesindeki diğer kişilere haber vermesi, böylelikle kişilerin toplu halde göç etmeye sevk etmektedir. Suriye göçü literatürde kitlesel göç olarak değerlendirilmektedir. Kitlesel göç toplumu bütünüyle ele alan ve ekonomik veya siyasi krizlere bağlı olarak meydana gelen göçü ifade etmektedir. Suriye göçü kitlesel göç örneklerinden yalnızca birini oluşturmaktadır. Bosna'dan gelen 20.000 kişi, Kosova'dan gelen 17.760 kişi, Makedonya'dan gelen 10.050 kişilik kitlelerde bu göçe örnek oluşturmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2013).

2.3.4.İş Gücü Piyasası Teorisi

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, sanayileşme oranları ve artan iş gücü ihtiyacı bu teorinin ortaya çıkmasına kaynaklık etmektedir. Hocaoglu'na göre (2011:88); İkiye bölünmüş emek piyasasını, modern kapitalizminin doğal eğiliminin bir sonucudur şeklinde ifade etmektedir. Teori kendi içerisinde bir bütünlük gösterse de birincil ve ikincil olarak alt dallara ayrılmaktadır. Birinci basamakta vasıflı-eğitilmiş kişiler ön planda iken ikinci basamakta vasıfsız olarak nitelendirilen çoğunlukla eğitimsiz kişilerin yer aldığı belirtilmektedir. İşverenler çoğunlukla vasıfsız olarak değerlendirdikleri işçilere düşük ücret vermeyi planlamaktadır. İşçiler ancak yerel kurum ve sendikalar aracılığı ile bu duruma karşı çıkabilmekte fakat bu durum sorun için çözüm teşkil etmemektedir. Düşük ücret almak istemeyen, iş ve ücret dengesinin birbiri ile örtüşmediği ikincil piyasalarda buna bağlı olarak iş gücü açığı meydana gelmektedir (Hocaoglu, 2011:88). İşverenler çoğunlukla bu iş gücü açığını kapatmak için mülteciler ile çalışmayı tercih etmektedir. Bununla ilintili nedenler mültecilerin uyum zorluğu yaşaması ve gelişmekte olan ülkelerdeki işsizlik nedeniyle tekrar iş bulamama endişesiyle her şartı kabul etmesi eğiliminde olabilmektedir. Bu durum ayrıca yerel halk tarafından kabul edilemeyecek koşullarda çalışmayı kabul eden göçmenlere yönelik, elverişli iş fırsatlarının azalması ve ucuz, kayıtsız işgücü oluşturması nedeniyle öfke oluşturabilmekte ve sosyal tansiyonu yükselten bir etken olabilmektedir.

İş gücü piyasası teorisi göçü ekonomik nedenlerle temellendirirken, rasyonel bir bakış açısı ortaya koymaktadır. İş piyasası için göç eden kişiler geride bıraktıkları aileleri için önemli bir gelir kaynağı oluşturmayı hedeflemektedir. Bu durum göçmenlerin bu göç süreçlerinde son derece akılcı ve ihtiyaçlarına göre hareket ettiklerini göstermektedir.

İkincil iş gücü piyasasında hizmet veren yerli işçiler göçmenlere göre daha yüksek ücret talep etmektedir. Bu durumda birincil iş gücü piyasasında çalışan işçilerin ücretlerinin yükselmesine de neden olmaktadır. Bu nedenle işverenler daha düşük ücret vererek hizmet alacağı göçmenleri ikincil iş gücü piyasasında çalıştırmayı tercih etmektedir. Buna bağlı olarak göçmenler, göç rotasını oluştururken, hedef ülkelerdeki ikincil iş gücü piyasasında kendine yer edinmeyi istemektedir.

Bu teoride şu noktaya dikkat çekmek gerekirse, menşei ülkesinde vasıflı ve eğitilmiş olan bir kişinin hedef ülkesinde vasıfsız iş gücü ve ikincil piyasa için değerlendirilmesi hizmet alan için nitelikli bir durumu ifade etmektedir. Yani işveren zaten vasıflı olan

göçmeni sırf statüsünden dolayı ikincil piyasada çalıştırmaktadır. Örneğin; menşe ülkesinde dış hekimi olarak çalışan bir doktor, göç edilen ülkede pazarlarda, inşaatlarda gündelik işlerde çalışıyor olabilir veya menşe ülkesinde kamu görevlisi olarak çalışan bir kişi göç edilen ülkede karton toplayıcı olarak çalışabilmektedir.

2.3.5.Neo-Klasik Ekonomi Kuramı

Kişinin bireysel olarak aldığı göç kararı, mevcut ekonomik düzlemdeki kar/zarar eksenine göre evde kalma veya göç kararı alma durumunda Neo-klasik teori göç edecek kişinin hedef ülkenin ekonomik yapısını, iş piyasasını ve ülkedeki fırsatlara yönelik bilgisi olduğunu varsayarak göç olgusunun en temeline ekonomiye yerleştirir (Castles and Miller 2008:10). Buradan hareketle göç kararının ön sıralarında ülkedeki mevcut ekonomik düzensizlikler yer almaktadır.

Göç hareketleri incelendiğinde ekonomik temelli göçlerin az gelişmiş-gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru olduğu görülmektedir (Kuş, 2019:133). Neo-Klasik teoriye göre iş piyasasını bir standarda kavuşturmak için ülkeler arasındaki gelir dağılımının tek düzeye indirgenmesi ve farkın ortadan kaldırılması ekonomik temelli göç temellerini azaltacağını varsaymaktadır. Zorunlu göç olarak değerlendirilen Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç hareketinin Suriye uyruklu sığınmacıların menşei ülkedeki iş piyasasının azlığı da göçü ekonomik nedenlere dayandırmaktadır (Çetiner, 2020:20).

2.3.6.Yeni Ekonomik Kuramı

Bu kuram diğer ekonomik kuramlardan farklı olarak göç olgusuna farklı perspektiflerden bakmaya, yorumlamaya ve anlamaya yönelik yeni ve farklı bir bakış açısı getirmiştir. Yeni ekonomi kuramına göre hedef ülkede gerçekleştirmek üzere yapılan planlar sadece ana hedefe ulaşmak için geçilen basamaklar yani geçici hareketlerdir (Kuş, 2019:93). Diğer ekonomik temelli kuramlar göç olgusundaki bireysellikten bahsederken, yeni ekonomik kuramı onların aksine göç kararının bir topluluk-aile-bağlı olduğu grup tarafından alınan bir karar olduğunu öne sürmektedir. Bu şekilde geride kalan aile veya topluluk üyeleri oluşabilecek tüm riskleri minimize etmeyi hedeflemektedir. Yeni ekonomik kuramına göre göçün birey değil hane halkı ve kişinin ilişkili olduğu grup tarafından alınan bir karar doğrultusunda yalnızca kararın maksimizasyonu değil aynı zamanda risklerinde asgari

seviyede tutulmasına yönelik bir planlama dâhilinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Yaman, 2019:48). Gelir gider dengesinin dağılımının eşit bir şekilde yapılması, göç kararı verilen kişi göç ettikten sonra geride kalanların sosyo-ekonomik durumlarının da belirli bir standarda bağlanması da önem taşımaktadır (Görgün, 2018:1158). Uluslararası alanda ücret eşitliğinin olmaması da göç kaynakları arasında yer almaktadır. Ancak bu farklılığın minimum olduğu varsayıldığında ise aileler yerel iş gücü piyasasındaki riskleri minimize etmek için yine de ekonomik nedenlere bağlı olarak göç etmeyi tercih edebilmektedirler.

2.3.7.Denge Kuramı

Denge kuramı göç sürecini pozitif bir süreç olarak ele almaktadır. İşgücü ihtiyacı bulunan sanayi kentleri, az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerden iş gücü almaktadır. Böylelikle göçmenler tarafından boşaltılan bölgelerde, gelişmemiş bölgelerden göç almaktadır. Bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve arz talep ilişkisinin kurulması pozitif bir durum oluşturmaktadır. Göç bu bağlamda düşünüldüğünde birleştirici ve bütünleştirici bir süreci ifade etmektedir. Ancak bu kuram ikinci dünya savaşının ardından yol açtığı dengesizlikler nedeniyle de tutarsız bulunmuştur. Gelişmemiş ülkelerde yoğun bir şekilde göç verilmesinden kaynaklı olarak sosyal-kültürel-ekonomik dengesizlikler baş göstermiştir. Bu durum bir süre sonra önlenemez bir hal alarak göç veren ülkelerde belli başlı sorunları ortaya çıkartmıştır. Bu sorunlara örnek olarak aşırı yoksullaşma, çarpık kentleşme-gecekondulaşma gösterilebilir (Çakır, 2011:136-137). Sanayi kentlerinin yoğun işçi göçü alması, sanayi kentlerinin yapısında da bozulmalar meydana getirebilmektedir. Burada eğitim, barınma, sağlık veya alt yapı hizmetlerinin yoğunluğa bağlı olarak yetersiz kalmasına, sosyal yapılarda aksama ve bozulmalara sebebiyet verebilmektedir. Örneğin yerel halk nüfus yoğunluğu fazla olan bölgelere aynı zamanda göçmen nüfusu yoğunluğu da eklendiğinde hastane hizmetlerinde randevu ve muayene sürelerinde uzun beklemelelere neden olabilmektedir. Doktor başına düşen hasta sayısının artması da beraberinde farklı kurumsal ihtiyaçları da doğurabilmektedir.

2.3.8.Merkez Çevre Kuramı

Merkez-Çevre Kuramı, “bağımlılık okulu kuramı” olarak da adlandırılmaktadır. Bağımlılık okuluna göre temelde birbirinden ayrı gözükse ama birbirinden bağımsız

düşünülemeyen iki bileşen bulunmaktadır. Bunlar: Merkez ve çevredir (Çağlayan, 2006:78-81). Bu kuram gelişmiş ülkelerin varlığının gelişmemiş veya az gelişmiş ülkeler ile yakından ilintili olduğuna değinmektedir. Gelişmiş ülkeler mevcut yapılarının sağlanması konusunda bu ülkelerdeki iş gücü ve rezervlere ihtiyaç duymaktadır. Bu da birbirlerine olan bağıllık durumunu ortaya çıkartmaktadır. Bu kuram daha çok uluslararası göç üzerine bir değerlendirme yapmaktadır (Çetiner, 2020:22-23). Ulusal göç ve uluslararası göç, farklı küresel yapılardan etkilenmektedir. Ulusal göç içerisinde, bölgenin coğrafi yapısının elverişsiz olması, uygun sosyal ve sağlık alt yapısının olmaması nedenler içerisinde yer almaktadır. Ancak uluslararası göç daha çok savaşlar, doğal afetler ve ciddi güvenlik endişesine bağlı olarak meydana gelmektedir.

2.3.9.İlişkiler Ağı Kuramı

Göçmenleri harekete geçiren etkenler ile göç hareketinin devamını sağlayan etkenler arasında bir ayırım yapılırsa, iletişim ağları teorisi ikinci tür etkenleri ortaya koyan bir yaklaşımdır. Göç hareketi bir anda olup biten bir olay değildir. Göç bir süreç olarak düşünüldüğünde, harekete geçiren faktörlerle sürekliliğini sağlayan faktörlerin aynı türden olmadığı görülecektir. Bir şekilde başlamış olan göç sürecinin bizzat kendisi de farklı türden mekanizmaları harekete geçirmekte ve bunları kendine payanda olarak kullanmaktadır. Bu payandaları göçmen iletişim ağları, ulus ötesi hareketi destekleyen kurumların gelişmesi ve alıcı toplumlarda emeğin toplumsal anlamının değişmesi olarak tanımlanabilir (Canatan 2020:118). İlişkiler ağı kuramı; göçmenlerin yeni yerlere yerleşimi, bu yerlere ulaşımı ve oradaki yaşamını sürdürmesi için temel desteği oluşturmaktadır. Örneğin; A ülkesine göç eden bir göçmen gittiği yerdeki koşullara uyum sağlaması, oradaki sağlık ve sosyal hizmetlerin kendi ülkesine göre daha gelişmiş olması, o göçmenle bağlantılı çevresinin de göç isteğini ortaya çıkartmakta ve tetiklemektedir. Böylelikle göç edilen A ülkesinde göçmenler kendi aralarında bir topluluk oluşturmakta ve kendi ülkelerinde göç etmek isteyen kişiler için rota görevi görmektedirler.

İlişkiler ağı kuramının hem olumlu hem olumsuz yönleri bulunmaktadır. Olumlu yönleri; ilk göç eden kişinin oradaki uygun alt yapıyı sonraki gelecekler için oluşturması ve onların kendi yaşadığı sorunları yaşamaması için iyi bir destek oluşturması ve böylelikle göçmenlerin yerel halk ile sosyal uyumlarının sağlanması oldukça önem taşımaktadır. Olumsuz yönüyle; ilk göç eden göçmenler kapalı bir tutum sergiler ve sosyal uyumu

yakalayamazsa, toplumdan dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalma durumları söz konusu olabilmektedir. Göçmenlerin sosyal entegrasyonlarına etki eden bir diğer önemli faktör ise göç türü ve göçe neden olan unsurlara toplumun genel bakış açısıdır. Savaş gibi nedenlerle can güvenliği riski nedeniyle daha çok kitlesel gerçekleşen göçler ile ekonomik sebeplerden veya daha iyi yaşam standartlarına erişmek amacıyla gerçekleştirilen göç şekillerine varış ülkesindeki toplumun bakış açısı farklılık gösterebilmektedir. Zorunlu sebeplerden yerinden edilmiş göçmenler, ekonomik sebeplerden gelen göçmenlere göre daha kolay kabullenilebilmekte ve sosyal uyum süreçleri daha kolay gerçekleşebilmektedir.

2.4.Göç Türleri

Göç türleri 7 ayrı başlık altında incelenmiştir. Ulusal veya uluslararası sınırlar içerisinde gerçekleşmesi, yasal veya yasal olmayan göç türleri ve süre bakımından birbirinden ayrılan göç türlerine değinilmiştir.

2.4.1.İç Göç

İç göç, ulusal sınırlar içerisinde ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi nedenlerle bir şehirden bir diğer şehre göç etmeyi ifade etmektedir. İç göçler dış göçlerden farklı olarak ülke nüfus piramidini etkilemez yalnızca göç alan yerin nüfus oranlarında bir değişim gözlemlenir. İç göçler genellikle Türkiye'nin doğusundan batısına doğru gerçekleşir, bu durumun temel nedeni iller arası gelişmişlik düzeyinin bölgeler arasında çok farklı olmasıdır (Erol ve Ersever, 2014:50). İç göçler Kuzey ve Güney arasında da olabilmektedir, bu iç göçün meydana geldiği ülkeye ABD örnek gösterilebilir. İç göçler nedenlerine göre farklı gruplara ayrılmaktadır. Türkiye doğusundan batısına göç veren bir ülke konumdadır. Bu durumun başlıca nedenleri doğusunun fiziki ve coğrafi koşullarının hem tarıma hem de sosyal ve sağlık alt yapısının yetersiz olmasına bağlı olarak meydana gelebilmektedir (Sağlam, 2004:36). Ayrıca Türkiye'nin tarım politikalarına binaen aldıkları kararlar neticesinde tarımsal üretimin yeterince desteklenmemesi, tarım üreticisi olarak geniş ve parçalı arazileri işleten birçok tarım üreticisinin de göç etmesine neden olmuştur. Bu göçler ülkenin doğusu ve iç bölgelerinden tarımsal faaliyetlerin daha sınırlı olduğu ve tekstil, sanayi kolları daha gelişmiş illere yönelik olmuştur.

2.4.2.Dış Göç

Dış göç bireylerin içinde barındıkları ülkelerin ulusal sınırlarından çıkarak farklı bir ülke sınırlarına göç etmeleri olarak ifade edilmektedir. Göç hem zorunlu hem de gönüllü olarak birbirinden bağımsız iki temel düşünceden meydana gelmektedir. Gelişen iletişim ağı ve iletişim araçlarına daha kolay ulaşılması da göç olgusundaki hareketliliğin etkenlerinden birini oluşturmaktadır. Bu sayede gönüllü göç oranlarında artış gözlenmiştir. Daha refah yaşama isteği, doğal afetler, kötü ekonomik durum, uygulanmayan sosyal haklar ve kimi zaman coğrafi koşulların olumsuz etkileri dış göçün nedenleri arasında yer almaktadır. Ayrıca nüfus mübadelesi ve beyin göçü de bir dış göç olarak değerlendirilebilir (Koçak ve Terzi, 2012:172-173). Mübadele göçü, mübadele kelimesinin karşılığı olan değişimden yola çıkılarak tabir edilmektedir. Bir diğer adlandırmayla nüfus değişimi olarak göç türleri arasında yerini almıştır. Ülkelerin karşılıklı kararları ve çıkarları doğrultusunda çoğunlukla zoraki yaptırılan göçlerdir. Beyin göçü, az gelişmiş ülkelerde bilime ve teknolojik gelişmelere hizmet eden veya etme potansiyeline sahip kişilerin gelişmiş ülkelere doğru göçü anlamına gelebilmektedir. Beyin göçü veren ülkeler çoğunlukla gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelere oluşmaktadır. Ancak bu göç türü göçmenin menşei ülkesinin gelişim sürecini yavaşlatmaktadır. Bu bağlamda, beyin göçü veren ülkelerin gerek ekonomik alt yapısının sağlanması gerek eğitim alt yapısının sağlamlaştırılması konusuna eğilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.4.3.Mevsimlik Göçler

Bu göç tipolojisinde bireyler ve topluluklar tatil amaçlı ve mevsimlik tarım işlerinde çalışmak için göç etmektedirler. Tatil nedeni ile Ayvalık'a gidilmesi veya pamuk işçiliği için Adana'ya göç edilmesi bu göç tipine örnek oluşturabilmektedir. Bunun yanı sıra eğitim ve sağlık olanakları için de kişiler mevsimlik göç yapabilmektedir (Koçak ve Terzi, 2012:170). Göç, zamansız olabileceği gibi mevsime bağlı olarak yılın belirli döneminde de gerçekleşebilmektedir. Mevsimlik göç olarak adlandırılan bu durumda bireyler yılda iki veya üç defa yer değişikliği yapabilmektedirler (Sağlam, 2006:34). Dört mevsim farklı iklimsel dokuya sahip olan Türkiye'de mevsimlik göçler aktif bir şekilde yaşanmaktadır.

2.4.5.Düzenli Göç (Yasal Göç)

Yasal göç, insanların farklı nedenlere bağlı olarak örneğin; dil eğitimi, aile birleşimi veya kamu görevlendirmeleri ile hedef ülkesinin hukuk kurallarına göre hareket eden ve hedef ülkesindeki kalış süresinin tamamlanmasına bağlı olarak ülkesine dönen veya yasal şekilde ikametini uzatarak hedef ülkesinde kalışını sürdürmesini ifade etmektedir. Hedef ülkesinin yasal prosedürlerini yerine getiren ayrıca kendi ülkesi içinde çıkış işlemlerini nizami bir şekilde gerçekleştirerek kendi isteği ile göç eden kişilerin gerçekleştirdiği göç türü düzenli/yasal göç olarak adlandırılmaktadır. Düzenli göçteki temel kıstas, tamamen hukuki çerçevenin gerektirdiği gibi süreci planlamayı kast etmektedir (Barışık, 2020:4). Bu göç türü beyin göçlerini de kapsamaktadır. Ülkelerin eğitim programları veya projeler sayesinde farklı beyinleri istihdam etmesi ve açık kapı bırakması da yasal göç içerisinde yer almaktadır.

2.4.6.Düzensiz Göç (Yasa dışı Göç)

Düzensiz göç kavramı için genel kabul gören bir tanım bulunmamaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile düzenlenen ve kabul gören düzensiz göç tanımı: Yabancı uyrukluların yasa dışı yollarla ile Türkiye'ye giriş yapması, Türkiye'de kalması ve Türkiye'den ayrılışı, Türkiye'de izinsiz çalışması olarak ifade edilmektedir (Çelik ve Şemşit, 2019:284). Düzensiz göç özelinde farklı yayınlar farklı tanımlara yer vermektedir. Özellikle düzensiz göç ifadesi yerine yasa dışı göç üzerinde sıkça durulmaktadır ve bu durum birçok kişi tarafından eleştirilmektedir. Yasa dışı göç ifadesi kullanımı bir yönü ile de göçü bir suç unsuru olarak lanse edebilmektedir. Bunun önüne geçilebilmesi adına ve ayrılıkçı dilden uzaklaşılması için sosyal bilimciler düzensiz terimini tercih etmektedir. Herhangi bir ülkeye yasal yollarla giriş yapan ancak kalış süresi için hukuki gerekliliklerin yerine getirilmemesi de kişinin düzensiz göçmen olarak adlandırılmasına neden olabilmektedir. Yine bunun yanı sıra uluslararası koruma kimliğinin pasif hale gelmesi, hakkında sınırı dışı kararı verilen kişilerin yasa dışı yollarla kalışı da düzensiz göç olarak nitelendirilebilmektedir (Şemşit, 2018:281-282). Geçici koruma ve uluslararası koruma statüsüne sahip ancak belirli nedenlere bağlı olarak kimliği pasif hale getirilmiş veya bulunduğu ülkenin hukuk sistemine uygun hareket etmeyen göçmenler de düzensiz göçmen olarak sayılabilmektedir. Örneğin; imza yükümlülüğü bulunan göçmenler

üst üste üç defa bu yükümlülüklerini yerine getirmemesi haklarında idari işlem başlatılmasına, buna bağlı olarak da sınır dışı edilmesine neden olabilmektedir.

Menşei ülkesinin ve varış ülkesinin hukuki prosedürlerine uygun hareket etmeyen ve varış süreci sonrasında da yerine getirmeden ülkede kalmasını ve izinsiz çalışmasını ifade etmektedir. Ulusal sınırlardan ilgili pasaport veya vize olmaksızın ayrılan/terk eden kişilerde düzensiz göçmen olarak değerlendirilmektedir. Kuzey Afrika ve Suriye’de yaşanan iç karışıklık nedeni ile ülke sınırını aşan birçok göçmen ülkesinden yasal olarak ayrılrsa da hedef ülkesindeki denetim mekanizmasının zayıf olması ve kontrol eksikliğinden dolayı da düzensiz göçmen konumuna düşmektedir.

Türkiye’de gerçekleşen düzensiz göçün temelinde 4 farklı bileşen bulunmaktadır. İlki Türkiye’nin jeopolitik konumuna bağlı olarak, sınır komşusu olan Suriye’de yaşanan iç çalkantılar sonucu ilk varış ülkesi konumunda olmasıdır. Buna bağlı olarak halkın kendini daha güvende hissetmek için ülkelerinden ayrılmasıdır. İkincisi ise yine Türkiye’nin jeopolitik konumudur bu konum transit bir güzergâh için iyi bir seçenek olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü olarak Avrupa Birliğine üye ülkeler ile de komşuluk yapan Türkiye hedefi Avrupa ülkesine gitmek isteyen göçmenler için bir kuluçka görevi görmektedir (Deniz, 2014:175). Düzensiz göç, menşe ülkesinde can güvenliği bulunmama, etnik kimliği yüzünden güvenlik endişesi yaşama veya buna benzer nedenlerle hedef ülkesinin hukuk kurallarını dikkate almayarak çoğunlukla deniz ve kara yolu ile yapılan göçlerdir.

2.4.7.Zorunlu Göç

Zorunlu göç, otoriteler tarafından planlanan ve kişilerin arzularının her zaman dikkate alınmadığı göç tipidir. Gönüllü göç ise kişinin kişisel veya toplumsal nedenlerle isteyerek bulunduğu konumu terk etmesi anlamına gelmektedir.

Doğal afetler, ekonomik krizler, inanç özgürlüğünün olmaması, etnik yapıya dair hoşgörülü ortamın oluşmaması, savaşlar zorunlu göç nedenlerinin bazılarını oluşturmaktadır. Zorunlu göç eden göçmenlerin istekleri, varış ülkesindeki kültürel yapının kendisi için fark olmasına dikkat edilmemektedir. Mülteci kavramı çatı bir ifade olarak da kullanılmaktadır. Bu bağlamda zorunlu göç etmeyen göçmenlerde mülteci olarak adlandırılabilir (Şemşit, 2018:277-278). İnsanların evlerini terk etmek zorunda

bırakılmaları temel insan hakları ihlali anlamına gelmektedir böyle bir zorunluluk günümüz için dahi hala bir sorunu teşkil etmektedir.

Göç tek yönlü bir yolculuktur. Geri dönülecek bir *yuva* yoktur (Stuart Hall, 1987'den aktaran Chambers, 1994). Göç olgusu, kişisel arzu ve isteklerden ziyade doğal afetlerden veya savaşlardan dolayı zorunlu olarak da meydana gelmektedir. Savaş herkes için yıkıcı bir kavramdır. Göçmen ardında bıraktıklarını bıraktığı gibi bulamayabilir ve *yuvasını* kaybedilir.

2.4.8.Gönüllü Göç

Bireylerin ya da ailelerin, mevcut hayat standartlarını kendileri için yetersiz bulmaları, daha iyi bir yaşam, eğitim, sağlık ve kültürel olanaklara sahip olma isteği ile kendi belirledikleri hedef ülkelere varışı ve kalışlarını ifade etmektedir (Dayıoğlu, 2012:50). Gönüllü göç oranı, gelişen teknoloji ile paralel olarak artış göstermiştir. Uluslararası boyutta gerçekleşen gönüllü göç olgusuna bakıldığında yakın tarihimizde daha çok gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleştiği görülebilmektedir. İnsanlar eğitim, sağlık, sosyal yaşam, bilim ve teknoloji, güvenlik ve gelişmiş alt yapı gibi özellikleri göz önünde bulundurarak kendileri için daha yaşanılabilir yerlere gönüllü göç etme eğilimi gösterebilmektedirler.

2.5.Göç Nedenleri

Bireyler elinde olan veya olmayan nedenlerden dolayı buldukları konumdan ayrılmak durumunda kalmışlardır. Sanayi devriminden sonra birçok alanda meydana gelen köklü değişimler ve teknolojinin gelişmesi insanların göç etme isteklerini desteklemiştir (Ekici ve Tuncel, 2015:13). Göç nedenleri derinlemesine bakıldığında belirli bir sınıflandırmaya ve sınırlandırmaya tabi tutulamayacak kadar öznel ve çoktur. Ancak yapısal olarak incelendiğinde geçmişten bugüne temel bileşen ekonomidir. Göçmenler çoğunlukla daha iyi bir ve iş daha refah yaşama isteği, maddi zorluklardan uzak bir yaşam sürme arzusu taşımaktadır (Sağlam, 2006:35). Göçün nedenlerini ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel ve doğal nedenler olarak 4 gruba ayırmak nedenlerin anlaşılması açısından daha açıklayıcı olacaktır.

2.5.1.Ekonomik Nedenler

Ekonomi temelde tüm göç türlerinin ilk etkenleri arasında yer almaktadır. Gelişmiş ve gelişmemiş, az gelişmiş ülkelerin ekonomisi arasında çarpıklıklar olması ve buna bağlı olarak ülkelerin kalkınma oranları arasında da gözle görülebilir ciddi farklar olması göçmenleri göç etme eylemine itmektir. Göç eden nüfusun yaş dağılımları incelendiğinde gençler arasında işsizlik nedeni ile daha yoğun bir göç süreci olduğu görülmektedir (Kutal, 1992:66). Öncelikle ulusal sınırlar içerisinde kırsaldan kente yapılan ardından kentte ki yetersiz sosyal hizmetler ve sağlık hizmetleri ile eğitim olanaklarındaki sorunlar ulusları aşan göç hareketlerine sebep olmaktadır. Ekonomik nedenlerin başını işsizlik çekerken bu durumun özeline inildiğinde kişilerdeki daha iyi ve refah bir yaşam sürme arzusu öne çıkmaktadır.

2.5.2.Siyasal Nedenler

Siyasal nedenleri oluşturan durumların başında savaşlar gelmektedir. Savaşlara bağlı olarak yapılan anlaşmalar ve bu anlaşmalar sonucunda ülkedeki yerli halkın diğer toplumlara, inançlara etnosantrik bir yaklaşım sergilemesi yine göçe iten nedenler arasında yer almaktadır (Taşçı, 2009:179-183). Savaşların yanı sıra, sınır değişiklikleri de siyasi nedenlerden biridir ve yeni belirlenen siyasi sınırlara göre insanlar göç etmek durumunda kalabilmektedir. Ülke içinde egemen güç veya güçlerin fikir ayrılıkları nedeniyle belirli bir kişiyi veya toplumsal grubu yasal veya yasadışı baskı mekanizmalarını da kullanmak suretiyle yıldırması ve insan onuruna yaraşmayan muamelelere tabii tutması insanların farklı ülkelere göç etmesine sebep olabilmektedir. Bunlara örnek olarak; din, mezhep, siyasi düşünce, kültürel farklılıklar ve yaşam şekli nedeniyle hürriyetinden yoksun bırakılan insanların temel insan haklarının korunacağını düşündüğü yerlere göç etmesi siyasi nedenler olarak anlaşılabilir.

2.5.3.Sosyal ve Kültürel Nedenler

Temel insan haklarının başında erişilebilir iyi bir sosyal sistemden faydalanmak, eğitim olanaklarından yararlanmak ve daha iyi bir yaşam gelmektedir. Taşralardaki systemsizlik veya yapısal eksiklik, kişilerin bu hizmetleri tam anlamıyla almasına bir

sınırlılık getirmektedir. Bu nedenle kişiler veya aileler, iyi eğitim için daha iyi sağlık hizmetlerinin olduğu kent merkezine yönelmişlerdir. Sosyal ve kültürel nedenlerin başını eğitim çekmektedir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yanı sıra kişiler inançlarını ve ibadetlerini de özgürce yerine getirmek istemektedir (Tamer, 2020:2812-2813). Yine dini sebeplerde bu alt başlığın önde gelen nedenlerinden biridir. Bunların yanı sıra bazı yörelerde veya bölgelerde eski geleneklerinden gelen başlık parası, akraba evliliği, kan davası, hısım düşmanlığı da kişilerin can güvenliği endişesi nedeni ile de göç etmelerine sebebiyet vermektedir.

2.5.6.Doğal Nedenler

Doğal nedenleri insanın müdahil olduğu ve kendiliğinden meydana gelen, yıkım getiren durum olarak ele almak doğal nedenlerin anlaşılması için daha yararlı olacaktır. Öncelikle deprem, yangın, sel ve çığ gibi doğal afetler meydana geldiği yerlerde ciddi kayıplara ve yıkımlara neden olmaktadır. Meydana gelen bu tahribatlar nedeni ile insanlar o bölgeden göç edebilmektedirler. İnsan eylemleri sonucunda meydana gelen diğer doğal afetler ise; doğa koşullarına uygun davranılmaması, dere yataklarına ev yapılması, denizlerin kirliliği ile mücadelenin yetersiz kalması gibi nedenlerden dolayı meydana gelen tahribat göçe neden olmaktadır (Algan ve Künçek, 1998:89). Doğal nedenlere bağlı olarak ülke içinde yer değiştirmeler olabilmektedir. Bunun yanı sıra doğal nedenlerden etkilenen ve bu risk ile tekrar karşı karşıya kalmak istemeyen bireyler uluslararası göç etmeyi de düşünmektedirler.

2.6.Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum Antik Yunan döneminde o dönemin mevcut politik altyapısı göz önünde bulundurularak ortaya atılan toplumsal düzen kavramına atıf yaparak dönemin gerçekliğini gözler önüne seren bir kavramdır. Geçmişten günümüze kadar farklı coğrafyalarda yaşayan farklı kültürler sivil toplum için kendi gerçeklikleri özelinde açıklamalar getirmektedir. Kimi toplumlar sivil toplumu politik kimi ise kültürel olarak ele almıştır. Bu nedenle sivil toplum kavramı özelinde uzlaşmış tek bir tanım bulunmamaktadır (Şahin ve Öztürk, 2011:10). Bu bağlamda sivil topluma ilişkin farklı tanımlamalara yer verilerek genelleme yapılmıştır. Sivil toplum kavramını ele alan ilk isimlerden olan Aristoteles bu kavramın açıklanması

konusunda çalışmalar yürütmüştür (Kaya, 2002:1). Aristoteles'e göre sivil toplum, bireysel fayda gözetmeksizin toplumsal faydanın sağlanması adına ortaya atılan düşüncelerin kamu yararı için uygulamaya konulan ve temelinde adalet olgusunun yer aldığı bir oluşumu ifade etmektedir. Bir diğer anlamı ile sivil toplum kavramı devlet kavramının açıklamasıyla Antik Yunan döneminde aynı açıklamaya denk gelmektedir. Sivil toplumun ve devletin yapısal ve işlevselci yönünün aynı olarak ele alınması sivil topluma yüklenen değerlerin devlete karşı olan bakışın birbirine paralel olduğuna işaret etmektedir (Özer, 2008:87). Hegel'e göre sivil toplum; konusu ve kapsayıcılığı itibariyle çatışmaların sıklıkla yaşandığı toplumsal sorunların merkezinde yer alan bir konumdur. Hegel sivil toplum kavramının oluşumuna ve işlevselliğine karşı Aristoteles'e göre daha negatif bir tavır sergilemektedir. Hegel ile paralel bir yaklaşım sergileyen Karl Marx sivil toplumu devlet karşıtı bir yapılanma olarak ele almaktadır. Toplum düzeni olarak ele alınan sivil toplum, modernitenin hızlı bir şekilde yayılması ve gelişmesiyle birlikte 18. yüzyılda farklı anlamlara gelecek şekilde tasavvur edilmiştir. Bu dönem içerisinde yaşamış olan İskoç filozof Ferguson ise sivil toplum kavramını modernite bağlamında ele alarak *şehir adabı* olarak değerlendirmektedir (Şahin ve Öztürk, 2011:11).

Sivil toplumu kavramsal olarak daha iyi anlamak ve açıklamak için başlıca üç yaklaşımdan söz edilebilmektedir. Larry Diamond'un görüşüne göre sivil örgütlenmeler kamu otoritelerinin yapılanmaları, görev ve sorumluluklarından farklı olarak bireylerin kişisel istek ve beklentileri doğrultusunda ortaya çıkan yapılanmalardır. Ernest Gellner, sivil toplum kuruluşlarının varlığını köprü olarak görmektedir. Bu köprü toplumdaki farklı yapılar arasındaki eksikliklerin giderilmesi noktasında önemli roller üstlenmektedir. John Keane sivil örgütlenmeleri gerçekleştirdikleri faaliyetlerle kendini güncelleyen ve dönüştüren bir yapı olarak açıklamaktadır (Çulhaoğlu, 2001'den aktaran Talas, 2011).

Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal fayda sağlamak ve kamuoyu oluşturarak taleplerin karşılanması yönünde eylem planı oluşturmak nihai hedefleri arasında yer almaktadır. Birbirinden farklı tanımlamalar ile ifade edilen sivil toplum kavramı, bu tanımlamaların karşılaştırılması ile ortak yönleri ortaya çıkarılmış ve başlıca özelliklerine maddeler halinde yer verilmiştir (Oktay ve Pekküçükşen, 2009:176):

- Sivil örgütlenmeler bireylerin gönüllülük esasına göre katılım sağladıkları, herhangi bir katılım koşulu olmaksızın üye kabul eden yapılardır.
- Sivil örgütlenmelerin siyasete karşı mesafeli durması, ülkelerin mevcut iktidarları karşısında bağımsız yapısını koruması ve sürdürmesi yönünden özerk oluşumlardır.
- Sivil örgütlenmeler kendi iç tüzüklerine ve yönetmeliklerine bağlıdırlar. Örgüt çatısı altında yapılacak herhangi bir faaliyet illegal olarak yürütülmemektedir.
- İnsan onuruna yakışır bir şekilde çalışmayı ve eylemlerini harekete geçirmeyi planlayan sivil örgütler, bu eylemlerini sürdürürken gönüllüler arasında da amaçları doğrultusunda saygın bir iletişim sürdürmeyi hedeflemektedirler.

Sivil toplum, yerel halk ile devlet arasında kimi zaman köprü görevi gören, bu köprünün oluşumunda gönüllüleri ve kendi fonlarına sahip sosyal bir örgütlenmeyi ifade etmektedir (Özalp, 2008:1). Bu sosyal örgütlenmenin doğuşu burjuvazi sınıfın oluşumu ile birlikte meydana çıkmıştır. Sivil toplum örgütleri çekirdeğinde birliktelik duygusunu barındıran ve bu duygu ile birlikte yeni sosyal ağlar kurmak için teşvik eden birçok kişinin gönüllü olarak bir araya gelmesi ile oluşan kurumlardır. Birlikteliğin teşviki ile ortaya çıkan bu sosyal ağ kişilerin birlikte daha güçlü olduğuna vurgu yapmaktadır (Talas, 2011:390-398). Sivil örgütlenmelerin durağan olmayan, içerisinde devamlı hareket barındıran, düzenledikleri etkinlikler ile tabakalaşma fırsatı bulan sivil organizasyonlardır. Bu etkinlikleri aracılığı ile birçok kitleye ulaşabilmektedir. Bu kitleler farklı farklı sorunlara, amaçlara ve isteklere sahip kişilerden oluşmaktadır. Sivil örgütlenmeler, toplumsal iyilik haline aykırı düşecek konularda da bireylerin farkında olmalarını sağlama ve harekete geçmek için teşvik etmek konusunda da destek olmaktadır (Özalp, 2008:4-7). Sanayi devrimi ile birlikte gelişen ve ortaya çıkmaya başlayan teknolojik gelişmeler sayesinde bu sosyal örgütlenme kendisine toplum içerisinde daha fazla yer edinmeye ve kavram olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Sivil toplum kuruluşları ve sivil örgütlenmeler her alanda olduğu gibi göç alanında da son yıllarda yaşanan gelişmelere paralel olarak dünya gündeminin başlıca aktörlerinden biri olup, Türkiye için de büyük önem taşımaktadır.

Sosyal örgütlerin demokrasinin yer edinmesi hususunda savunduğu ilkeler (Albayrak, 2008):

- Halk, demokrasinin getirisi olan hakların uygulanması ve yaygınlaştırılması için destek olur.
- Ayrımcılığa maruz kalan kendini ifade etmekte güçlük bulan halk arasında yer edinemeyen bireylerin/grupların motive olması ve güçlendirilmesi için uğraş verirler.
- Demokrasinin sağlanması için halkın aktif katılım göstermesi için yardımcı olurlar.
- Demokratik siyasal tutumun benimsenmesi, bu kültürün gelişmesinde sivil örgütlenmelerin topluma hoşgörü, uzlaşma kamusal alanda tartışma pratiği ve gönüllülük kavramının toplum arasında yayılmasını sağlamaktadır.

Johns Hopkins Üniversitesi'nde sivil toplum alanındaki araştırmalara ve çalışmalara öncülük eden Lester Salamon sivil toplum oluşumlarının birbirine benzeyen altı yönünün olduğunu vurgulayarak açıklamalar getirmiştir (Özdemir vd, 2009:152). İlk olarak bu kuruluşların üyeleri ve destekçileri ile gönüllü olarak bir arada olması ve yapısal olarak birçoğunun kurumsallaşmış yapıları oluşturması, ikinci olarak sivil toplum kuruluşlarını kamudan net çizgiyle ayıran yanının sektörel farklılık olması ve sivil örgütlenmelerin özel sektörü kapsıyor olması, bunun yanı sıra kamudan kesin çizgilerle ayrılıyor olmasının kamu gücüne ait herhangi bir destekten yararlanamayacağı anlamını içermemesi, üçüncü olarak yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan net karın yararlanıcılar arasında usule uygun bir şekilde paylaşılması, dördüncü olarak sivil örgütlenmelerinin yönetsel ekibinin herhangi bir dış kaynağa kuruma bağlı olmaksızın planlama yaparak hayata geçirilebilmesi, beşinci olarak bu yapılanmaların ortaya çıkış sürecinde ve devamlılığının sağlanması noktasında aktif rol oynayan bireylerin gönüllülük esasına göre destek vermesi, altıncı olarak ise sivil toplum kuruluşlarının nihai ve temel amaçlarının toplumsal faydadan yola çıkarak hareket ediyor olması bu kuruluşların benzer yönlerini oluşturmaktadır.

Sivil örgütlenmelerin kamu gücü ile iş birliğini artırması daha sürdürülebilir ve toplum temelli bir strateji belirlemesi, kamuoyunun taleplerine daha hızlı dönüş sağlanması ve etkili çözümler üretilmesi noktasında hızlı bir geçiş alanı oluşturabilmektedir. Hak ve toplum temelli bir anlayış benimseyen sivil örgütlenmeler finansal süreçleri ve savunuculuk faaliyetlerini uygulama konusunda şeffaf bir tutum sergilemelidir. Bu durum kamuoyunun

sivil örgütlenmelere ve birleşimlere olan inancını güçlendirirken aynı zamanda bir arada olma duygusunu yaşamalarına fırsat verebilmektedir (Vodina, 2019:3).

Günümüzde meydana gelen sosyal içerikli eylemler sebebiyle sivil örgütlenmeler bilinirliğini artırarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu durumunun etkilerinin Türkiye’de de görülmesi kaçınılmazdır. Son zamanlarda yoğun olarak artan ulusal veya uluslararası göç hareketlilikleri, doğal dengenin bozulmasının ortaya çıkardığı çevresel etmenler ve çevreciler tarafından düzenlenen etkinlikler, hayvanları koruma ve hayvan haklarını anayasal güvence altına almaya yönelik gerçekleştirilen eylemler, kadına karşı şiddetle mücadelenin evrenselleşmesi ve feminist hareketlerin güçlenerek genişlemesi gibi birçok konu devlet dışı örgütlenmeler olan sivil toplum kuruluşları aracılığı bir araya gelerek faaliyetler düzenlemekte ve bireylerin veya grupların talepleri doğrultusunda kamuoyu oluşturarak çalışmalar sürdürmektedirler (Akçeşme, 2013:207). Bu araştırma göç olgusu özelinde hazırlandığı için göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları bağlamında açıklamalar yapılmıştır.

Göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çalışma perspektifleri incelediğinde geçmişlerinin yakın bir zaman dilimi işaret ettiğini yapılan araştırmalar göstermektedir. 1990 ve sonrası dönemde Türkiye’de yaşanan iç ve dış göçler ile birlikte sivil yapılanmalarda misyon ve vizyonlarını belirleyerek harekete geçmişlerdir. 1990’dan Suriye krizine kadar olan süreçte sivil örgütlenmeler daha fazla iç göçe yönelik çalışmalar yürütmüş olsada Suriye krizi sonrasında yönlerini uluslararası koruma veya geçici koruma talebi ile göç eden bireylere ve ailelere çevirmişlerdir. Suriyeli sığınmacılar ve uluslararası koruma başvuru sahibi göçmenlerin Türkiye’ye girişleri ile birlikte kamu gücünün hızlı reaksiyon göstermesi ve yerel mekanizmalarını güçlendirerek eylem planı oluşturması oldukça önem oluşturmaktaydı. Göç İdari Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından sığınmacılara/mültecilere 99 ile başlayan yabancı kimlik numarasının verilmesi ile başlayan süreçte hükümet yeni göç politikalarını ortaya koymaya ve uygulamaya çalışmıştır (Göç Araştırma Raporu, 2022:13). Bu duruma örnek olarak belediyelerin 99’lu kimlik sahibi yabancı uyruklu bireylere sosyal yardımlar kapsamında; erzak kolisi vermesi, ramazan aylarına özel gıda paketleri dağıtımını gerçekleştirilmesi örnek verilebilmektedir. Eğitim olanaklarının geliştirilmesi kapsamında ise; halk eğitim merkezlerinde Türkçe konuşma kulüpleri düzenlenmesi, yabancı öğrenci nüfusu fazla olan okullarda sosyal uyuma yönelik eğitim ve etkinliklerin planlanması da bu alanda yapılan uyum sürecine örnek

oluşturmaktadır. Sığınmacıların/Mültecilerin hukuki iş ve işlemlerin yürütülmesi ve sürdürülmesi için Türkiye Barolar Birliği(TBB) ve Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) işbirliği ile 2016 yılında mutabakat yapılan “*Türkiye’de ki Mültecilerin, Sığınmacıların ve Geçici Koruma Altındakilerin Adalet Erişiminin Desteklenmesi Projesi*”nin hayata geçirilmesi ve bu bağlamda adli yardım giderlerinin, avukatlık ücretlerinin de bu proje ile finanse edilmesini kapsamaktadır (Ülke Raporu: Türkiye, 2021:52), Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimleri kapsamında ise hayata geçirilen “*SIHHAT Projesi*“ önemli adımlardan biridir. Bu proje Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir ve Avrupa Birliği ile imzalanan geri kabul anlaşması gereğince uygulamaya konmuştur. SIHHAT Projesi kapsamında Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezleri kurularak göçmenlere halk sağlığı alanında hizmet verilmesi planlanmıştır ve günümüzde de bu merkezlerin sayısı artarak işlevselliğini sürdürmektedir (Küçük, 2020:476). Bu çalışmaların uygulanması ve ilgili hassasiyeti olan göçmenlerin bu kuruluşlara yönlendirilmesi konusunda göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları önemli çalışmalar yürütmekte ve gönüllüleri aracılığıyla bu ağları duyurabilmektedir. Göç üzerine çalışma yürüten sivil toplum kuruluşlarının hizmet sağlayıcı olarak destek sunduğu bilgilere ikinci bölümde ayrıntılı bir biçimde değinilmiştir.

2.7.İkincil Travma

Kişilerin yaşadığı olumsuz deneyimler sadece kendisinin değil, o kişinin iletişim içerisinde olduğu ve ilişki kurduğu herkesi etkileyebilmektedir. Bu bağlamda travmaya maruz kalan kişiler birincil olarak adlandırılırken, birincil maruziyet yaşantısı bulunan kişiler ile temas kuran kişiler ise ikincil olarak adlandırılmaktadır. İkincil travma mağduru kişiler, birincil maruziyet yaşayan kişilerin yaşadıklarını yeniden yaşıyor gibi hissedebilmekte ve gündelik hayatlarına adapte olmakta zorluk çekebilmektedirler (Kahil ve Palabıyıkoglu, 2018:59-68). Özellikle insani yardım alanında faaliyet gösteren kurum çalışanları ciddi maruziyetler yaşayabilmektedir (Özkul ve Var, 2018:53). Diğer bir söylemle belirli maruziyetler neticesinde kişilerde meydana gelen duygu durumudur (Gürkan ve Yalçın, 2017:90). İkincil travmanın ortaya çıkmasını tetikleyen bireysel stres kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynaklardan bazıları; işi ile ilgili konularda ve kendisine verilen görevlerde aşırı mükemmeliyetçi davranış sergileme, iyi halini oluşumunu sağlayacak sosyal ağlardan kendini soyutlama, stres ile mücadele konusunda olumlu yönde

eğilim göstermemesi, deneyim ve bilgi eksikliğine bağlı olarak stres yaşaması ve bu durumda görüşmecilerin vaka yönetim sürecinden olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir.

2.7.1.İkincil Travmatik Stresi Açıklayan Yaklaşımlar

Gündüz'e (2020:16) göre; ikincil travmayı açıklamaya çalışan en çok bilinen 3 yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar; dalga etkisi yaklaşımı, kiazma etkisi yaklaşımı, duygu bulaşması yaklaşımıdır.

- **Dalga Etkisi Yaklaşımı:** Örseleyici olay nedeni ile birincil kişinin yaşadığı travma kişiden başlayarak, kişinin içerisinde bulunduğu sosyal çevre için bir dalga şeklinde yayılmakta ve etki göstermektedir. Sosyal hizmet yaklaşımlarından biri olan ekolojik yaklaşım üzerinden bir örneklendirme yapılabilir. Birey ve çevresi, söz konusu olan olay çerçevesince birbirini etkilemektedir. Çevresi içerisinde birey ele alınırken bütüncül bir değerlendirme yapılmalı ve bireyin çevreye olan etkisi göz ardı edilmemelidir. Buna bağlı olarak ikincil travma kavramı ortaya çıkmaktadır.
- **Kiazma Etkisi Yaklaşımı:** Bu yaklaşım örseleyici olay mağduru kişiye yardım etmeye çalışan çevresindeki kişiler veya meslek elemanlarının üzerinde ki etkiyi açıklamaktadır. Örneğin çocuğunun şiddete maruz kaldığını öğrenen ebeveynlerin kendilerini suçlayarak bir travmaya sürüklemeleri bu yaklaşım için bir örnek oluşturabilir. İnsani yardım alanında faaliyet gösteren kurumlara bağlı profesyoneller danışanın yaşadığı bu durum ile ilgili yüksek stres hissetmekte ve buna bağlı olarak da “yüksek travmatik stres” yaşayabilmektedirler (Figley 1993'den aktaran Gündüz, 2020:16).
- **Duygu Bulaşması Yaklaşımı:** Birincil travma mağduru kişi çevresine bir aktarım gerçekleştirdiğinde dolaylı da olsa bu kişiler ile aralarında duygusal bağ oluşturabilmektedirler (Akın vd, 2015:98-104). Sosyal bir varlık olan ve daima çevresiyle etkileşim içerisinde bulunan insan hem fizyolojik hem duygusal olarak etki altında kalmaktadır ve sosyal çevresinin duygu durumu

bireyin anlık veya günlük olarak duygu durumunun ortaya çıkışında aktif bir rol oynamaktadır.

2.7.2. İkincil Travmatik Stres Belirtileri

İkincil travmatik stres anlık olarak veya etkisini daha sonra gösterecek şekilde ortaya çıkabilmektedir. İkinci travma etki alanlarına göre 3 grup üzerinden açıklanabilmektedir. Bunlar mesleki yönden, fiziksel yönden ve duygusal yöndendir. Temelde tüm belirtiler bireylerin hayatını olumsuz etkileyen belirtilerdir. Bu bağlamda mesleki yönden kişinin mesleğinden uzaklaşması, kariyerini farklı alana kaydırmak istemesi, kendi kişisel hedeflerini ve çıkarlarını göz ardı etmesi gibi bileşenlerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bunun yanı sıra fiziki yönden ortaya çıkan belirtiler bireyin kişisel yaşantısındaki sosyal çevresi ve ailesiyle olan ilişkilerini zedeleyebilmektedir. Sürekli gergin ve umutsuz olma hali hem bireyin çevresi hem de kendisi için psikolojik olarak zor dönemleri içerebilmektedir. Zincir halkaları gibi birbiri ile ilinti olan farklı belirti gruplarına bağlıdırlar. Fiziksel yönden etkilenmek beraberinde duygusal zorlukları ortaya çıkarabilmektedir. Bunun yanı sıra aynı olayda herkes farklı tepkiler gösterebilir ve farklı etkilenmeler yaşayabilmektedir.

- **Mesleki Yönden:** Danışanları ile planladığı görüşmeleri erteleme, danışanlara randevu vermek istememe veya danışanlarını başka bir mesleğe yönlendirme, empati duygusunun yitimi gibi semptomları ifade etmektedir (Gündüz 2020:16). Bu bağlamda meslek elemanının gelişimi ve mevcut iş akışındaki düzensizlikler meydana gelmektedir.
- **Fiziksel Yönden:** Sürekli gergin olma hali, uyku düzeninde meydana gelen bozulmalar, geçmeyen baş ve eklem ağrısı, sindirim sistemi ile ilgili bozukluklarda fiziksel yönden gösterilen semptomları işaret edebilmektedir.
- **Duygusal Yönden:** Devamlı kendini suçlu hissetme, görüşmelerini zihninde tekrar canlandırma, anksiyete, duygu durum bozuklukları, şiddet eylemine karşı gösterilen tepkilerde değişme, yoğun duygu veya öfke patlamaları ve şüphencilik örnek olarak gösterilebilmektedir (Gürkan ve Yalçınar, 2017:91).

Tablo 2.1.

Birincil ve İkincil Travmatik Stres Belirtileri Arasındaki Farkları Açıklayan Belirtiler

Birincil	İkincil
A. Stresör: Hemen hemen herkes tarafından stresli sayılabilecek, olağandışı bir olay yaşamış olmak	A. Stresör: Hemen hemen herkes tarafından stresli sayılabilecek, olağandışı bir olay yaşamış olmak
1. Kişinin ciddi bir tehdit yaşamaması	1. Travmatize olmuş kişi(TOK)nin ciddi bir tehdit yaşamaması
2. Kişinin hayatında ani bir yıkım	2. TOK'nin hayatında ani bir yıkım
B. Travmatik olayın yeniden yaşanması	B. Travmatik olayın yeniden yaşanması
1. Olayın tekrar tekrar hatırlanması	1. TOK veya TOK'nin yaşadığı olayın tekrar tekrar hatırlanması
2. Olayın rüyalarda görülmesi	2. TOK veya TOK'nin yaşadığı olayın rüyalarda görülmesi
3. Olayın aniden ve yeniden deneyimlendiği hissi	3. TOK veya TOK'nin yaşadığı olayın aniden ve yeniden deneyimlendiği hissi
4. Olayın hatırlatıcılarıyla karşılaşma üzerine duyulan psikolojik sıkıntı	4. TOK veya TOK'nin yaşadığı olayın hatırlatıcılarıyla karşılaşma üzerine duyulan psikolojik sıkıntı
C. Hatırlatıcılardan kaçınma ve uyuşukluk	C. Hatırlatıcılardan kaçınma ve uyuşukluk
1. Düşünce ve duygulardan kaçınma çabaları	1. Düşünce ve duygulardan kaçınma çabaları
2. Etkinlik ve durumlardan kaçınma çabaları	2. Etkinlik ve durumlardan kaçınma çabaları
3. Psikojenik amnezi	3. Psikojenik amnezi
4. Etkinliklere ilgide azalma	4. Etkinliklere ilgide azalma
5. Diğerlerinden yabancılaşma/uzaklaşma	5. Diğerlerinden yabancılaşma/uzaklaşma
6. Duygulanımda azalma	6. Duygulanımda azalma
7. Geleceği görememe duygusu	7. Geleceği görememe duygusu
D. Uyarılmışlık	D. Uyarılmışlık
1. Uykuya dalmada ve uykuyu sürdürmede zorluk yaşama	1. Uykuya dalmada ve uykuyu sürdürmede zorluk yaşama
2. Sinirlilik hali ya da öfke patlamaları	2. Sinirlilik hali ya da öfke patlamaları
3. Dikkati yoğunlaştırmada zorluk	3. Dikkati yoğunlaştırmada zorluk
4. Aşırı uyarılmışlık hali	4. Aşırı uyarılmışlık hali
5. Bir uyarana karşı aşırı irkilme tepkisi gösterme	5. Bir uyarana karşı aşırı irkilme tepkisi gösterme
6. Hatırlatıcılara karşı fizyolojik tepki gösterme	6. Hatırlatıcılara karşı fizyolojik tepki gösterme

(Figley 1995'ten aktaran Kahil ve Palabıyıkoglu, 2018)

Belirtilenlerden de anlaşılacağı üzere maruziyetler benzerlik göstermektedir, birinci belirtiler direk kişiyi tehdit ederken ikincil belirtiler kişinin yakın çevresinde ilişki içerisinde bulunduğu kişileri etkilemektedir.

2.7.3. İkincil Travmatik Stresten Korunma

İkincil travmadan farklı korunma yöntemleri bulunmaktadır ancak korunma yöntemlerine geçmeden önce ikincil travma maruziyetinin önlenmesi için üç farklı durumdan bahsedilmektedir. İlk olarak psiko-sosyal destek veren ve vaka yönetim sürecinin parçası olan her meslek elemanının farkındalık ve özbakım eğitimlerine katılmaları oldukça önemlidir. İkinci olarak her an kriz anlarında ulaşılabilir bir süpervizyon desteği de önlenabilirlik çalışmasına katkı sağlayacaktır. İkincil travmaya maruz kalan meslek elemanları yalnızca yaptıkları görüşme neticesinde değil, sosyal çevrelerinden aldıkları tepki nedeniyle de farklı zorlu süreçler ile karşı karşıya kalabilmektedir. Örneğin; istismar mağduru bir danışan ile yapılan psiko-sosyal destek görüşmesinde danışan olayı tekrar hatırladığı için yeniden travmatize olabilmektedir ve bunun ile ilgili olarak meslek elemanı çevresinden “sen görüştüğün için tekrar hatırladı” gibi söylemlere maruz kalabilmektedir. İkincil travmaya geniş bir perspektiften bakılmalıdır. Bu bağlamda sosyal destek olmadan travma sürecinin iyileştirilebilir olması düşünülemez (Sungur, 1999:105-108). Hem fiziksel hem zihinsel olarak ortaya çıkan birçok sağlık probleminin tedavi sürecinde mutlaka psiko-sosyal destek yer almalıdır. Sosyal destek ikincil travma ile baş etme yöntemi geliştirilmesi noktasında önemli bir oluşumu ifade etmektedir. Sosyal destek ile ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Ancak en kapsamlı tanım; sosyal desteği stres altındaki veya bireyin kendini çözümsüz hissettiğinde danışmanlık alabileceği ve güven duyduğu birinin var olmasını ve aldığı desteği ifade etmektedir (Ardahan: 2006:68). Son olarak ise meslek elemanlarının kendilerini koruma yöntemleri keşfetmeleri ve bunu uygulamaya koymaları da oldukça önemlidir (Zara ve İçöz, 2015:16). Korunma yöntemleri hem yöneticiler hem de meslek elemanları açısından 2 farklı grupta ele alınmaktadır.

Yönetim tarafından yapılması gerekenler; ekibin düzenli süpervize edilmesi, odak grup veya destek grup görüşmelerinin organize edilmesi, canlandırma faaliyetleri ile drama gruplarının oluşturulması, kaygı ve stres azaltıcı sosyal aktivitelere ekip içerisinde yer verilmesi ve çalışma koşullarında yapılan planlı iyileştirmeler yönetici tarafından ekibin sosyal ve duygusal korunması için önemli bir noktayı açıklamaktadır (Gürkan ve Yalçiner,

2017:90-95). İş yükünün azaltılması için görev dağılımı yapılması veya vaka yönetim sürecinin diğer bir personel tarafından devam ettirilmesi de yönetim tarafından planlanabilecek korunma yöntemlerinden biri olabilmektedir. Ayrıca meslek elemanlarına yaptıklarına karşılık olarak hem maddi hem de manevi olarak kişiye tanzim edilmesi de temel kıstaslardan biridir. Aşırı iş yükünün çalışanlar arasında adil paylaşımı ve sorumluluk bilincinin personelden beklenen kadar yönetim tarafından da uygulanması personellerin işe bağlılığını ve daha güçlü bir süreç yönetimi konusunda iyilik halinin sağlanması için oldukça önemlidir.

Bireysel olarak yapılması gerekenler; düzenli ve dengeli beslenme bunun yanı sıra yeterli uyku ve düzenli spor faaliyetlerine katılım gösterme ayrıca farklı gruplar ile organize edilmiş sosyo-kültürel faaliyetlere katılım gösterme korunma yöntemlerinden başlıcası olabilmektedir. Yine kişinin kendine yeni ilgi alanları bulması, kendine vakit ayırması da korunma yöntemlerinden bazıları olmaktadır (Gürkan ve Yalçın, 2017:90-95). Meslek profesyoneli yaptığı işe yalnızca işin gereklilikleri olarak bakabildiği noktada etkilenme seviyesinde düşüş gözlemlenebilir ancak mesleği ile kişisel yaşantısını özdeşleştirdiğinde vaka öyküsünden etkilenmesi ve ikincil travma yaşantısı olması oldukça yüksek bir ihtimaldir.

2.7.4.Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Travma kavramı ve travmanın günlük yaşantıya etkisi söylemleri sivil örgütlenmeler sayesinde araştırılmaya başlanmıştır. Bu araştırmanın kökenleri 1970 yıllarına dayanmaktadır. Şiddetin her türlü biçimine maruz kalan kadınlar bu araştırmalara kaynaklık ve öncülük etmiştir (Zor, 2020:8). Travma sonrası stres bozukluğu ise kişinin yaşantısına bağlı olarak travma maruziyetleri neticesinde ortaya çıkan olumsuz duygu durumlarını içerisinde barındıran ruhsal bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalar toplumun %5-%9 oranında travma sonrası stres bozukluğuna bağlı semptomlar gösterdiği yönündedir (Bolu vd, 2014:98-104). Travma sonrası stres bozukluğunun yakın geçmişteki tarihine bakılırsa her alanda yer aldığı ve kavramsal olarak farklı adlandırmalar ile ifade edildiği söylenebilmektedir. İnsanlar biyo-psiko-sosyal canlılardır ve bu durum neticesinde meydana gelen doğal afetler veya savaşlar karşısında birbirinden farklı durumlar içerisinde farklı reaksiyonlar göstermişlerdir. Ortaya çıkan her travmatik durum sonucunda travma sonrası stres bozukluğu ortaya çıkmamaktadır. Travmatik olayın beraberinde kişinin demografik özellikleri etkilenmesinde ve travmaya bağlı olarak vereceği tepkilerde

değişkenlik göstermektedir (Kartal, 2014:3). Bu nedenle duyuş-düşünüş biçimi her bireyde farklı seyredebilmekte ve aynı olay karşısında bireyler kimi zaman aynı kimi zaman farklı tepkiler verebilmektedirler. TSSB tanısının tanımı her ne kadar evrensel bir süreci ifade etse de bireyin etkileniş biçimi tedaviye aktif katılımı, bireyin bağlı olduğu kültür ve yetiştiği çevreye göre değişkenlik gösterebilmektedir (Zor, 2020:14).

Travmalar ve yansımalarına dair söylemler Truva (Troya) savaşı zamanına dayanmaktadır. Savaşlar insanlar için fiziksel ve zihinsel yönüyle zorlu bir süreçlerdir. Savaş meydanında askerlerin yaşadıkları fiziksel ve zihinsel zorlukları açıklamak için “Asker Kalbi” ifadesi kullanılmıştır. Bu gibi pek çok kavram irdelendiğinde travma seyri hakkında bilgiler sunduğu görülmüştür. Çoğunlukla kollektif travma (toplumsal travma) mağdurları ile çalışma yürüten meslek elemanlarının konu hakkında bilgi sahibi olmaları farkındalıklarının artması için önemlidir (Kartal, 2014:1).

Günümüze kadar yapılan çalışmalar bireyi olumsuz etkileyebilecek travma maruziyetini en az 1 kez dahi deneyimleme olasılığının %28 ile %89.6 oranları arasında olduğunu bulgulandırmıştır (Yağcı, 2022:1). Karancı ve diğerleri tarafından yapılan araştırmaya göre ise bu oran Türkiye’de %84.2 olarak bulgulanmıştır. Yapılan bu çalışmaya 3 farklı ilden toplam 1055 katılımcı katılım sağlamıştır. Katılımcıların 675’i erkek, 380’i ise kadındır. Toplanan veriler incelendiğinde kadınların erkeklere oranla daha yaygın travma sonrası stres bozukluğu tanısı aldığı ortaya çıkmıştır. Erkekler kadınlara oranla daha farklı travma yaşantıları deneyimlemektedir (Karancı vd, 2019:138-142). Örneğin; insan müdahalesi veya doğal afetler yoluyla yaşanan afetler, savaşlar, hapis ve fiziksel saldırılara bağlı olarak meydana gelen travmalar bu yaşantılara örnek oluşturmaktadır. Travma mağdurları gündelik yaşantılarında yaşadıkları olayın ortaya çıkışı, şiddeti ve tekrarlanabilirliği karşısında belirli maruziyetler etrafında travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yaşayabilmektedir. Travma sonrası stres bozukluğu birden çok şekilde ortaya çıksa da belirli başlıklar altında bu semptomlar toplanmaktadır.

- **Artmış Uyarılmışlık:** Gündelik stres yaşantısında meydana çıkan ilk belirti olarak uyarılmışlık hali, travma sonrası stres bozukluğunda artmış uyarılmışlık olarak ortaya çıkmaktadır. Artmış uyarılmışlık travma sonrası stres bozukluğu tanısı alan bireyin en sık gösterdiği ve yaşadığı semptomun başında gelmektedir. Bunun yanı sıra artmış uyarılmışlık; uyku bozuklukları, olaylar karşısında aşırı sinirlilik hali, bireylerin öfke kontrol düzeyinin düşük

olması ve olaylar karşısında eylemlerin sonucunu düşünmeden fevri çıkışlar ile harekete geçmek olarak isimlendirilmektedir (Özgen ve Aydın, 1999:34-41). Bireyler güdüsel olarak saldırı altında ve tehlikede hissettiklerinde kendini savunma gereği duyarlar. Doğuştan var olan ve daha sonra geliştirilen bu mekanizma her türkü uyarana karşı aşırı uyarılmış şekilde davranış sergilemektedir (Aykut ve Aykut, 2020:56-66). Bu aşırı uyarılmışlığın doğal bir eylemin sonucu olduğu varsayımı gözardı edilmemelidir. Bireyin sosyal çevresinin travma sonrası stres bozukluğu hakkında temel düzey bilgi sahibi olması bu noktada oldukça önemlidir. Travmatize kişi tarafından verilen tepkilerin doğallığı konu hakkında bilgisi olan kişiler tarafından olağan karşılanabilmekte ve önleyici tedbir alınması için fayda sağlayabilmektedir.

- **Travmatik Olayların Tekrar Tekrar Yaşanması:** Bireylerin travma yaşamasına neden olan olaylar yaşantısı boyunca geçmişe dönüş (flasback) şeklinde tekrarlayabilmektedir (Özgen ve Aydın, 1999:34-41). Travmatik olay neticesinde istemsiz etkilenme yolu ile kısmen hayali görüntüler kısmen benzer olayın fiziki olarak tekrar yaşanması bireyin tekrar travmatize olmasına neden olmaktadır (Lotfi ve Başçılar, 2017: 275-286). Birey çevresindeki uyaranlara bağlı olarak tepkiler oluşturmaktadır. Travma sonrası stres bozukluğu yaşayan kişinin mevcut çevresinin yeniden düzenlenmesi, travmayı tetikleyecek unsurların tespiti ve ortadan kaldırılması oldukça önemli bir adımı oluşturmaktadır. Travmatik olayları zihin detayları ile kaydetmektedir. Bu nedenle travmatize anlarının herhangi bir duruma bağlı olarak ortaya çıkması ve hatırlanması yüksek ihtimalli bir olasılığı işaret etmektedir.
- **Heyecansal Sınırlılık ve Kaçınma:** Travma sonrası stres bozukluğu tanısı alan kişiler iç güdülerini ve davranışlarını kontrol etme konusunda zorluk çekebilmektedirler. Buna bağlı olarak bu güçlüğü farkında olmaları ve bireysel iyilik hallerini sağlamaya yönelik harekete geçmeleri ile kendilerini sınırlandırmaya giden bir davranışı ortaya çıkartmaktadır. Kaçınma travma mağduru veya TSSB tanısı alan bireyin kendisini olumsuz etkileyebilecek

durumlardan ve sembollerden kaçınmasını ifade etmektedir. Kaçınma eylemi bireyin temelde kendisini korumak için başvurduğu yollardan biridir. Bu eylemi uygularken birey bazı olumsuz duygular ile karşı karşıya kalabilmektedir (Tuğul, 2021). Bunlardan bazıları; bireyin sosyal çevresinden kendisini soyutlaması, hayatın olağan akışı içerisinde kendisini konumlandırılmaması ve kaygı/endişe gibi duyguları yoğun yaşaması bu örneklerden birkaçını oluşturmaktadır.

Tablo 2.2.

Travma İle İlişkili Bulunan Travma Sonrası Tanı Grupları

Travma ile İlişkili Bulunan Travma Sonrası Tanı Grupları

Travma ile doğrudan bağlantısı olan bozukluklar:	Akut stres reaksiyonu
	Akut stres bozukluğu
	Travma sonrası stres bozukluğu
Travma öyküsünün olmadığı veya gösterilemediği durumlarda da meydana çıkabilen bozukluklar:	Dissosiyatif bozukluk
	Anksiyete ve depresyon spektrum bozuklukları
	Borderline kişilik bozukluğu
	Yeme bozuklukları
Kororbid durumlar:	Alkol-madde kullanımı
	Depresyon-anksiyete spektrum bozuklukları

(Kaya, 2013:9)

Travma sonrası stres bozukluğu, travma ile doğrudan bağlantılı olan bozukluklar arasında bulunmaktadır. Travmayı ortaya çıkaran veya tetikleyen risk faktörleri bulunmaktadır. Bu faktörlerin başını öncelikle 0-6 yaş arasında çocukluk dönemi yaşantısında yaşadığı olumsuz bir deneyimin arka plana atılması ve yaşamın sonraki sürecinde tekrar yaşantı veya flashback yolu ile kişiyi tekrar travmatize etmesi çekmektedir. İkinci sıradaysa kişilik bozukluğu gösteren veya anti-sosyal bir kişilik özelliği sergileyen bireyler gelmektedir. Bu kişiler toplumsal normları ve kuralları gözardı ederek yaşamlarını sürdürme eğilimindedirler bunun yanı sıra sosyal çevresi ile iletişimde kopukluk veya eksiklik yaşamaları ve agresif kişilik özelliği göstermeleri de travma sonrası stres bozukluğunun barındırdığı risk faktörlerindedir. Üçüncü sırada; sosyal çevresinden ve çekirdek ailesinden

yeterli ve beklediği davranışı göremeyen kişilerin yalnız ve kaygılı hissetmeleri gelmektedir (Kaya, 2013:17). Dördüncü sırada sıkça toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile karşı karşıya kalan cinsiyet grupları oluşturmaktadır. Beşinci sırada ailede genetik olarak psikiyatrik hastalıklardan herhangi bir tanıyı alan ve nesiller boyu aktarılan bir bozukluktan etkilenme ve psikiyatrik hastalıklara yatkınlık durumu gelmektedir. Bu durumda travma sonrası stres bozukluğu için bir risk faktörüdür. Altıncı sırada iş yaşamının yoğun temposu ve mükemmeliyetçi bir karakter sergilemek için bireyin kişisel hırslarını ve arzularını ön plana çıkarması ve bu bağlamda yoğun stres yaşaması gelmektedir (zgen ve Aydın, 1999:36). Yedinci sırada ise bağımlılık gelmektedir. Bağımlılıktan kasıt alkol, madde bağımlılığı veya kişilere olan aşırı bağlılık halidir. Madde bağımlılığından kaynaklanan yoksunluk hisside risk faktörleri içerisinde yer almaktadır.

Tablo 2. 3.

Travma Sonrası Stres Bozukluğunu Açıklayan Belirtiler

A. Birey yan tarafta yer alan her ikisinin de bulunduğu bir biçimde kişi travmatik bir olayla karşılaşmıştır	Kişi, gerçek bir ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma ya da kendisinin ya da başkalarının fizik bütünlüğüne bir tehdit olayını yaşamış, böyle bir olaya tanık olmuş ya da böyle bir olayla karşı karşıya gelmiştir.
	Kişinin tepkileri arasında aşırı korku, çaresizlik ya da dehşete düşme vardır. Çocuklar bunların yerine dezorganize ya da ajite davranışla tepkilerini dışavurabilirler.
B. Travmatik olay yan tarafta yer alan maddelerden biri (ya da daha fazlası) yoluyla sürekli olarak yeniden yaşanır:	Olayın, elde olmadan tekrar tekrar anımsanan sıkıntı veren anıları; bunların arasında düşümler, düşünceler ya da algılar vardır.
	Olayı, sık sık, sıkıntı veren bir biçimde rüyada görme
	Travmatik olay sanki yeniden oluyormuş gibi davranma ya da hissetme
	Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine karşılaşma üzerine yoğun bir psikolojik sıkıntı duyma
C. Yan tarafta yer alan üçtün ya da daha fazlasının bulunması ile belirli, travmaya eşlik etmiş olan uyarılardan sürekli kaçınma ve genel tepki gösterme düzeyinde azalma (travmadan önce olmayan)	Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine fizyolojik tepki gösterme Travmaya eşlik etmiş olan düşünce, duygu ya da konuşmalardan kaçınma çabaları
	Travma ile ilgili anıları uyandıran etkinlikler, yerler ya da kişilerden uzak durma çabaları
	Travmanın önemli bir yönünü anımsayamama
	Önemli etkinliklere karşı ilginin ya da bunlara katılımın belirgin olarak azalması
	İnsanlardan uzaklaşma ya da insanlara yabancılaştığı duyguları
	Duygulanımda kısıtlılık
	Bir geleceği kalmadığı duygusunu taşıma
D. Yan tarafta yer alan iki maddenin ya da daha fazlasının bulunması ile belirli artmış uyarılmışlık semptomlarının sürekli olması:	Uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürme de güçlük
	İrrabilite ya da öfke patlamaları
	Düşüncelerini belirli bir konu üzerinde yoğunlaştırmada zorluk çekme
	Hipervijilans
E. Bu bozukluk, (B, C, D tanı ölçütlerindeki belirtiler) bir aydan uzun sürer.	Akut: Belirtiler 3 aydan daha kısa sürerse
	Kronik: Belirtiler üç ay ya da daha uzun sürerse
	Gecikmeli Başlangıçlı: Belirtiler stres etkeninden an az 6 ay sonra başlamışsa
F. Bu bozukluk, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki alanlarda ya da işlevselliğin diğer önemli alanlarında bozulmaya neden olur.	

(Zor, 2020:16; Şahin, 2020:14; Kaya, 2013:11).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

3.1.Türkiye'de Sivil Toplum Gerçekliği

Osmanlı Dönemi sivil toplum gerçekliği çerçevesinde irdelendiğinde günümüz tanımı ile birebir örtüşen bir anlam içermemektedir ancak Osmanlı'da yer alan sosyal fayda sağlanması amacıyla kurulmuş ve devlet tarafından denetlenen belli başlı kurumlar bulunmaktadır. Dönemin en iyi örneklerini vakıflar ve loncalar oluşturmaktadır (Arslan, 2018:62). Loncalar günümüzde mesleki kuruluş olarak nitelendirilebileceğimiz kuruluşların 17.yüzyılda esnaf ve zanaatkârlardan oluşan odaları ile ilişkilendirilebilecek kurumlarıdır. Loncaların temelini ahi teşkilatı oluşturmaktadır (Kal'a, 2003:247). Loncalar kendilerine bağlı olan üyelerin haklarının ifası ve sürdürülmesi, bünyesinde yer alan çırakların ilgili alanda eğitim görmesi gibi işlevlere sahiptir. Ayrıca loncaların sosyal hizmetlere katkı sunması, askeri faaliyetlere katkı sağlaması, çırakların talepleriyle ilgilenmeleri ve dinlemeleri gibi farklı yönleri bulunmaktadır (Sağlam, 2020). Bu yönüyle günümüz sivil toplum kuruluşlarına atıfta bulunmaktadır çünkü günümüz sivil örgütlenmeleri kendi üyelerinin hak arayışına destek sağlamak adına kamuoyunu oluşturmaktadır ve bünyesinde gönüllü veya işçi olarak yer alan kişilerin eğitimler alarak profesyonelleşmesine öncülük etmektedir.

Ernest Gellner sivil toplumları devlet ile toplum arasındaki boşluğun tamamlanması noktasında önemli bir araç olarak yorumlamaktadır. Bu bağlamda Osmanlı devleti kendisine bağlı olan esnaf teşkilatını ve zanaatkârları loncaları aracılığıyla denetime tabii tutmuştur. Ernest Gellner'in sivil toplum inşası bağlamında loncalar sivil toplum kavramının bir noktada karşılığı anlamına gelmektedir. Loncaların sivil toplum sayılmayacağını açıklayan farklı görüşlerde bulunmaktadır. Loncaların devlete bağlı olması, devlet tarafından denetime tabi olması yönüyle günümüz sivil örgütlerinin açıklamasından uzaklaşmaktadır ancak farklı görüşler ise loncaların yine de devlete karşı özerkliklerini koruduklarını kendi içlerinden kethüda seçtiklerini ve kethüdanın savunucu olarak bir görev ifa ettiği görüşleri de bulunmaktadır (Kıymaz, 2013:679).

Vakıflar, dönemin üst tabakası olarak ifade edilen kişilerin mal varlıklarını ihtiyaç sahibi kimselere dağıtılması noktasında aracı olan kurumlardır. Osmanlı devletinde vakıf kuran kişilerin çoğunlukla üst yönetici grubu içerisinde yer aldığı görülmektedir (Buluş, 2009:24). Vakıflarda loncalardaki meslek teşkilatları gibi farklı toplumsal alanlara hizmet sağlamaktadır bunlar sosyal hizmetler, dini eğitim, sağlık kurumlarının gelişimi gibi çok yönlü alanlardır (Sağlam, 2020). Vakıflar içinde loncalar gibi sivil toplum kuruluşu sayılıp sayılmayacağına dair farklı görüşler yer almaktadır. Askeri veya sivil yöneticiler tarafından vakıfların politik bir araç olarak görülmektedir bu nedenle sivil toplum kavramından uzaklaşmaktadır ancak üst yönetici grubuna dâhil olmayan şahıslar tarafından politik araç olarak değil tamamen sosyal fayda ve toplumsal refah için kurulan vakıflar bu yönleriyle sivil toplum kuruluşu sayılabilmektedirler (Aybudak, 2019:70). Osmanlı Devleti'nde toplumsal fayda sağlamanın dışında kurulan diğer vakıf örnekleri ise din adamları veya gaziler tarafından kurulan vakıflardır. Bu vakıfların sivil toplum örgütlerinin nihai hedeflerini taşıması yönüyle günümüz sivil toplum kavramını karşılamamaktadır çünkü bu vakıflar ilgili vakıf üyelerinin istekleri doğrultusunda taleplerin sultana iletilmesi bu talepler için sultana baskı yapılması veya onun emirlerini eleştiren bir yanı bulunmamaktadır (Biber, 2009:38).

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise sivil toplumu dönemler olarak ayırarak ele almak yerinde olacaktır ayrıca sivil toplumu dönemin siyasi zemininden ayrı olarak değerlendirmek olanaksızdır. Bu nedenle siyasi zemin üzerinden açıklamalar getirilerek vurgu yapılmıştır. Tek partili dönem, sivil oluşumların gelişme gösterebildikleri bir dönem olmamıştır. Tek parti döneminin iktidarına karşıt bir tutum sergileyen sivil örgütlenmeler kapatılmış ve yeni oluşumları da yasaklanmıştır. Yasaklanan kurumlara Türk Ocakları, Türk Kadın Birliği ve Mason örgütlerde dahil edilmiştir, esnaf teşkilat örgütleri ise yasaklanmaktan ziyade devlet denetiminde faaliyetlerini sürdürebilmişlerdir. Bu dönemdeki genel kabul ulus anlayışının homojen yapı olarak ele alınması ve analiz edilmesi olmuştur. Dönemin mevcut iktidarı ve Kemalist yaklaşıma göre devlet ile ulusu aynı olarak ele almaktadır bu bağlamda ulus egemenliği üzerine vurgu yapılmış toplumsallaşmaya ayrı olarak yer verilmemiştir (Özkiş ve Arslanel, 2015; Doğan, 2007:8). Çok partili dönem ile birlikte ticaret ve sanayi alanında yeni atılımlar yapılması, kırsaldan kente yapılan iç göç oranlarının artış göstermesi ve mevcut toplumsal yapıda meydana gelen değişimler yaşanmaya başlamıştır. 1945 yılı ve sonrası sivil toplum için yeni bir başlangıç sayılacak bir

sürece girmiştir. Sanayileşme ile birlikte artan iç göç oranı sivil örgütlenmelere de etki etmiştir. Bu iş kolunda çalışan işçilerin mevcut işgücünün öneminin bilincinde olarak sosyal veya ekonomik temelli sivil örgütlenmelere katılım sağlamış ve kamuoyu oluşturarak taleplerini iktidarı baskılayarak iletmişlerdir (Kaya, 2002:60). 1950 tarihinde yaşanan hükümet değişikliği ile birlikte sivil toplum alanında yeni gelişmeler meydana gelmiştir. Yeni hükümetin başa gelmesiyle birlikte hazırladığı ve uyguladığı sivil alana yönelik faaliyetler şöyledir; basın-yayın faaliyetlerinin düzenlenmesi için basın kanununun dönemin koşullarına bağlı olarak yeniden ele alınması, demokrasi karşıtı olarak değerlendirilen fikir akımlarının(komünizm) eylemlerinin yasaklanacağı, reaksiyonizm(*gericilik*) faaliyetlerinin demokratikleşme sürecini zora sokabileceğinden dolayı bu grupların faaliyetlerinin yasaklanmasının kanunlaştırılması yeni hükümetin sivil toplumun gelişimi adına olumlu bir yaklaşım olarak adlandırılabilir eylemlerindendir (Şağan, 2013). 1980 öncesinde hükümetin otoriter bir tavır sergilemesi ve devletçi bir anlayış ile yönetsel süreci yürütmesi ardından modernitenin gelişimi ve demokrasi kavramının daha yerinde olarak uygulamaya konması 1980 öncesi için sivil toplum alanında radikal değişikliklerin olmadığını göstermektedir. Ancak 1980 sonrası devletin liberalleşme yönünde politikalar geliştirmesi bu bağlamda sivil toplumun gücüne ve işlevselliğine daha fazla eğilim göstermesine fırsat vermiştir (Uluç, 2013:406). 1980'den itibaren yeni bir dönüşüm süreci içerisine giren ülkemizde sivil topluma yeni açıklamalar getirilmiştir. Sivil toplum kavramının olağan tanımlarının dışında bu dönem ile birlikte yeni eklemeler yapılmıştır ve yönetime karşıtlığına bilhassa askeri yönetimi karşıt bir tutum içerisinde olduğu savunulmuştur. Bu bağlamda marksist bakış açısı sürdürülmüş ve sivil toplum oluşumunun olumsuz yönlerine dikkat çekilmiştir. Sol kesim ise sivil yapılanmaların bir araya gelerek tepkiselliklerini ifade etmeleri karşısında olumlu bir yaklaşım içerisinde sivil toplumu ele almıştır. 1990 yılından itibaren sivil topluma kavramsal olarak yeni değerler atfedilmiştir. Özellikle *ikinci cumhuriyet* vurgusu en dikkat çeken değerdir. İkinci cumhuriyet vurgusunun temelinde devletin müdahale alanından çıkmaya başlayan ekonomik yapı ve toplumsal yaşamın köklü değişimlere girmesi bu bağlamda toplumların gelişmesi ve kendilerini güncellemeleri ile demokratikleşme sürecine yeni eklemeler meydana gelmesi yatmaktadır (Çaha, 1994:79-80). Yurttaşların yönetsel alana daha fazla katılım sağlaması katılımcı demokrasinin önemli bir kolunu oluşturmaktadır bu bağlamda uygulamaya konulacak toplumsal ve ekonomik kararların planlanması ve yürürlüğe konmasında yurttaşların talebi de göz önünde

bulundurulmaya başlanmış ve sivil oluşumlar artarak toplumun önemli unsurları haline gelmiştir (Akçeşme, 2013:204).

3.2.Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Türleri

Sivil toplum alanında faaliyet gösteren her türlü organizasyon ve etkinlik sivil toplum başlığı altında ele alınmaktadır. Sivil toplum kuruluşu kapsamına girenler; sendikalar (esnaf ve işçi sendikaları), spor kulüpleri, sanat alanında faal olan dernekler bunun yanı sıra küçük ve büyük özel sektör girişimleri bulunmaktadır (Özalp, 2008) Türkiye’de sivil toplum örgütlenmelerini 4 grup altında açıklamak kuruluşların arasındaki farkın anlaşılması açısından daha doğru olacaktır. Bunlar; dernekler, mesleki kuruluşlar, vakıflar ve sendikalar.

Dernek anlamı ve içeriği itibariyle geniş bir oluşumu içerisine almaktadır. Maddi kazanç sağlama amacı gütmeyen birçok örgüt dernek olarak sayılabilmektedir. İşveren ve işçi sendikaları da bu oluşuma örnek oluşturabilecek kurumlardandır (Akkaya, 2019:64). Dernek en basit tanımı ile ortak fayda ve ortak amaç için bir araya gelen kişiler tarafından oluşturulan resmi olarak kurulan demokratik örgütlenmelerdir (Sezer, 2008:4). Sivil örgütlenme yapılarından biri olan dernekler amaçları itibarıyla kamuoyu oluşturulması, izlenebilir ve demokratik ilkelere bağlı olarak hareket ettikleri için var olan toplumsal mekanizmalardaki boşlukları doldurmaktadır.

Meslek kuruluşları, meslek erbabı olan kimselerin oluşturduğu tüzel kişilikleri oluşturduğu yapılardır. Bu yapıların amacı ilgili meslek grubunun bir arada olmasını sağlamak ve kendi içerisindeki öz denetimi kurmaktır. Mesleki kuruluşlar, meslekler özelinde ayrıma gittiği gibi işleyiş bakımından da kendi içlerinde farklılık gösterebilirler. Bazı mesleki kuruluşlar merkeze bağlı bir yönetim ile işleyişlerini sürdürürken bazıları ise merkeze daha az bağlılık göstermektedir (Okur, 2008:2). Mesleki kuruluşlar; bilim, sanat, spor, ticaret, tarım, basın ve yayın vb. alanlarda faaliyet gösterebilmektedirler. Ayrıca odalarda mesleki kuruluşlar çatısı altında ele alınmaktadır. Birçok oda kamu kurumu veya kuruluşları olarak görev yapmaktadır (Ediğ, 2011:224).

Vakıflar fonları olan ve bu fonları kendi tespit ettikleri ihtiyaçlar doğrultusunda kendi içerilerinde aldıkları karar ile halkın faydasına projeler geliştiren ve bunları hayata geçirilmesi için uğraş veren sosyal örgütlenmelerdir (Cansel, 1988:321-327). Vakıflar,

geçmişten günümüze sosyal fayda üzerine sosyal ve ekonomik mekanizmalar dizayn ederek toplumsal sorunların çözümünde aktif rol oynamaktadırlar.

Sendika işverenin bağlı olduğunu kuruma karşı, işçinin hakları konusunda bilgilendirilmesi ve desteklenmesi için meydana çıkan örgütlenmelerdir özellikle teknolojik gelişmeler ile birlikte ortaya çıkan eşitsizlikler için ilk faaliyetlerini yürütmüşlerdir (Demir, 2013:19). Sendikalar günümüz ekonomik koşullarında hem işçilerin-işverenlerin mevcut haklarını korumak hem de koşulların iyileştirmesi yönünde çalışma gösteren örgütlerdendir. İşverenlerin bu örgütlenmeleri tanımaları, işletmelerinin işlevselliğini koruyarak sürdürmeleri için oldukça önemlidir.

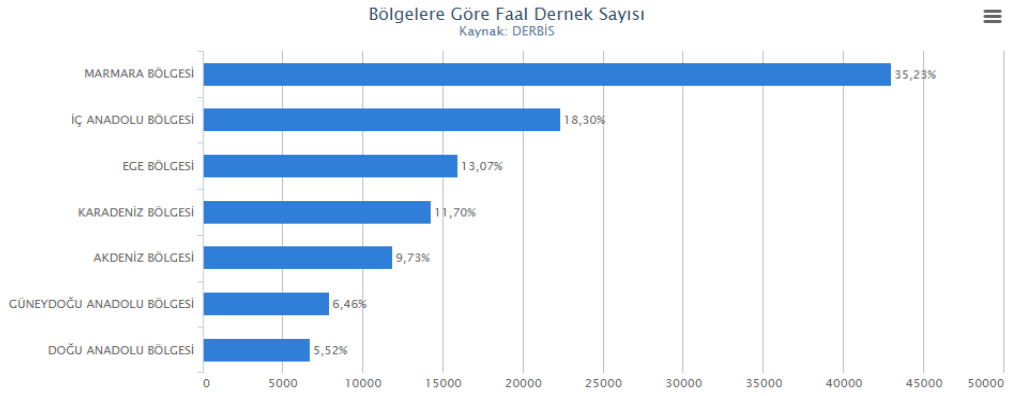
3.3.Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları, toplumsal sorunların çözümü ve desteklenmesi konusunda yerel otoriteleri destekleyici ve gönüllüler aracılığıyla birleştirici-bütünleştirici bir rol oynamaktadır. Türkiye sadece 2011 yılında Suriye’de patlak veren iç savaş sonucu göç almaya başlamış bir ülke değildir. Bundan öncesinde de Türkiye gelişmemiş veya ekonomik kriz içinde olan ülkeler için göç eden kişinin hedef ülkesi ile arasında önemli bir transit güzergâhı oluşturmaktadır. Türkiye’de göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları sayı olarak fazla olarak gözükse de nitelik düzeyleri hala tartışma konusudur (Çelik ve Pekküçükşen, 2018:1273-1281). Sivil toplum, kamu kurumları için hem kolaylaştırıcı hem etkin müdahale alanının sağlanması ve müdahalenin uygulanması için kilit bir noktayı ifade etmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı toplumda herkese hizmet götürmeyi hedefleyen sosyal kurumlardır. Ancak topluma ayırım yapmaksızın sosyal hizmetlerden ve sosyal güvenceden yararlanmaları sağlamak için bütçe gerekmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu ve farklı ülkelerin büyükelçilikleri mültecilerin hak ve hizmetlere erişimi için projeler ile birlikte sosyal politikalar hazırlayarak bu politikaların hayata geçirilmesi için fon aktarımı gerçekleştirmektedir. Sivil örgütlenmeler bu noktada hem aracı hem de yan rol görevi görmektedir.

Gönüllü veya zorunlu olarak ülkesinden ayrılması gereken kişiler göç edilen ülke için, alt yapı ve sosyal hizmetlere erişim gibi konularda birtakım engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Öncelikle göçmenlerin belirli bölgelere yerleştirilmesi, bu bölgelerde temel ihtiyaçların sağlanması için zaruri olan ihtiyaçların giderilmesi göçmenlerin fiziki

sağlıklarının iyilik hali için önemlidir. Fiziki sağlık hallerinin sağlanmasının yanı sıra psiko-sosyal destek almaları da kişilerin refah seviyelerini etkileyen önemli bir unsurdur. Bu bağlamda göçmenlere destek sağlayan farklı alanlarda faaliyet gösteren birçok STK bulunmaktadır.

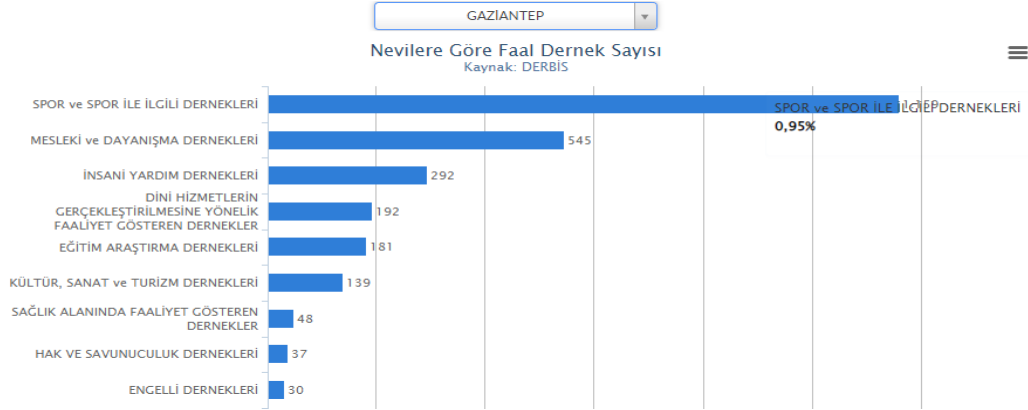
Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye’de mülteci nüfusunun en yüksek olduğu bölgelerden birini oluşturmaktadır. Mülteciler Derneğinin Kasım 2021 verilere göre illerde bulunan Suriye uyruklu sığınmacı sayısı Gaziantep 460.325, Şanlıurfa 424.626, Kilis 106.942, Mardin 91.203, Şırnak 14.919, Batman 15.265, Adıyaman 22.852, Diyarbakır 24.218 Suriye uyruklu sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu illerin mevcut coğrafi yapısının kültürel olarak, göçmenlerin menşei ülkeleri ile ortak özelliklerinin bulunması, illerin göçmen alma potansiyeli artırmaktadır. Ayrıca bu illerin kimliklendirmeye açık olması da bir diğer tercih edilme nedenini ortaya koymaktadır (Mülteciler Derneği, 2023).

Şekil 3.1. Bölgelere Göre Aktif Olarak Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Örgütlerinin Sayısı

(Sivil Toplum, 2023)

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 7.763 dernek bulunmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi hem göç alan hem de göç veren bölgelerin başında gelmektedir. İran, Irak ve Suriye ile sınır illerinin olması ulus aşırı göç almasına, sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerin mevsimlik tarım işçisi olarak çalışması ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısıyla fiziki koşullarının da elverişsiz oluşu farklı bölgelere de göç vermesine neden olmaktadır. Türkiye’deki sivil toplum örgütlenmelerinin yoğun bulunduğu bölgelerin sayıları dikkate alındığında Güneydoğu Anadolu bölgesi altıncı sırada gelmektedir.

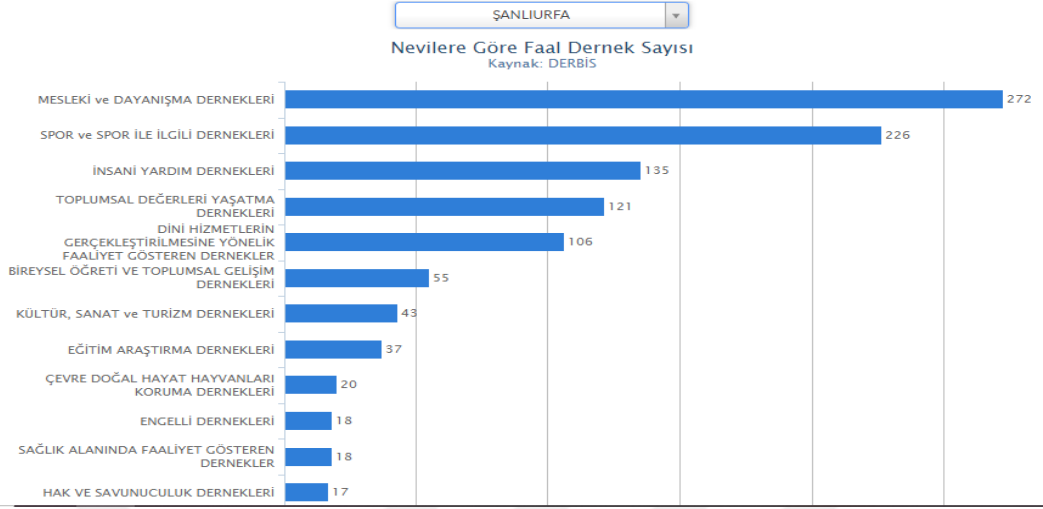

Şekil 3.2. Gaziantep İlinde Faaliyet Gösteren Kurumların İlgi Alanları

(Sivil Toplum, 2023)

Gaziantep ilinde 292 insani yardım dernekleri, 37 hak ve savunuculuk derneği bulunmaktadır. Bu iki hizmet sağlayıcı kuruluş, toplumsal fayda ve savunuculuk faaliyetleri yürütmektedir. Hem yerel hem de yabancı sivil toplum kuruluşlarının toplamını gösteren tablodaki toplam sayı oldukça fazladır. Bu sivil örgütlenmeler yalnızca göçmenlere değil, yerel halkın savunuculuk ve insani yardım faaliyetlerini sürdüren kuruluşlardır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde insani yardım ve savunuculuk faaliyetleri gerçekleştiren kurum sayısı en fazla Gaziantep ilinde bulunmaktadır. Buradaki yoğunluğun öncelikli nedeni Gaziantep ilinde sanayi, ticaret, tarım, hayvancılık, el sanatları gibi iş kollarındaki ağır büyüklüğü ve işgücü ihtiyacının fazlalığıdır.

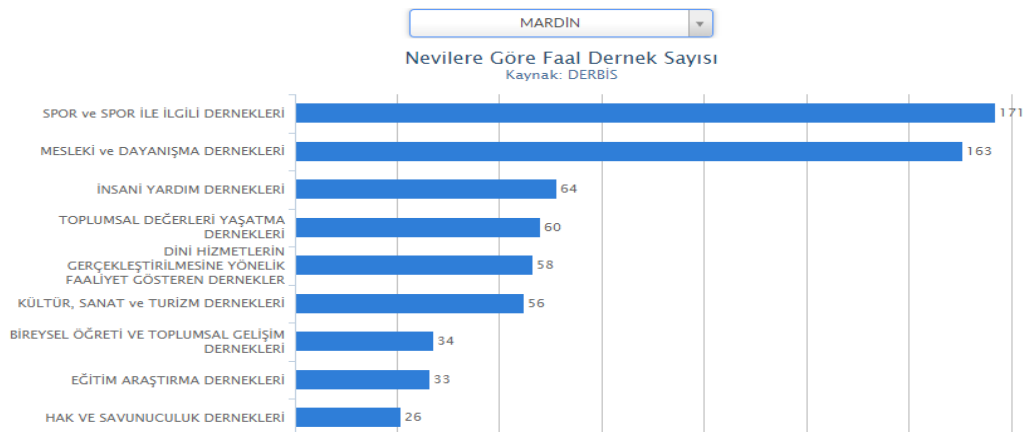
İş gücü piyasası teorisine göre göçmen her ne kadar eğitilmiş olsada göç ettiği yerde bu durum göz ardı edilmektedir ve mavi yakalı olarak nitelendirilen iş gruplarında çalıştırılmaktadır. Mavi yakalıların çalıştığı iş kollarının başını tarım, imalat ve inşaat işçiliği gibi fiziksel güce dayalı işler çekmektedir.

Şekil 3.3. Şanlıurfa İlinde Faaliyet Gösteren Kurumların İlgili Alanları

(Sivil Toplum, 2023)

Şanlıurfa ilinde 135 insani yardım derneği, 17 hak ve savunuculuk derneği bulunmaktadır. Şanlıurfa ilinde de yaygın olan meslek grupları tarım ve hayvancılık temelli işlerdir. Bu iş türü için nitelikli işgücü gerekmediğinden, vasıfsız olarak görülen işçiler tercih edilmektedir. Şanlıurfa’da sığınmacı yoğunluğunun fazla olması iki nedenden kaynaklanmaktadır. İlki Şanlıurfa ilinin geçici koruma başvurusuna açık olması ikincisi ise kamp alanı olması ve daha düşük maliyetler ile temel geçimlerini sağlayabilmeleridir.

Şekil 3.4. Mardin İlinde Faaliyet Gösteren Kurumların İlgili Alanları

(Sivil toplum, 2023)

Mardin ilinde 64 insani yardım derneği, 26 hak ve savunuculuk derneği bulunmaktadır. Mardin ilinin yüzölçümü olarak küçük olması, fiziki yapısının tarım ve hayvancılığa yeterince elverişli olmaması il sınırları içerisinde yer alan sivil örgütlenmelerin sayısını ve faaliyet alanını kısıtlamaktadır.

Konumu itibarı ile iki farklı kıtada toprağı bulunan Türkiye, bu iki kıta arasında her zaman birleştirici bir rol oynamıştır. Komşu ülkesi olan Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar yine Afganistan’da meydana gelen olaylar nedeni ile Türkiye göç hareketliliği yaşamıştır. Türkiye’ye göç eden göçmenlere devlet ve sosyal örgütlenmeler destek olmaktadır. Türkiye’deki sosyal hizmet alt yapısının yeterli gelmediği noktalarda, sayısı az olduğu düşünölen sivil örgütlenmeler göçmenlere hizmet götürölmesi ve ihtiyaçlarının tespiti noktasında önemli rol oynamaktadır (Çelik ve Pekküçükşen, 2018: 1273-1281). Hem yerel hem de uluslararası sivil örgütlenmeler farklı gruplar ile çalıştıkları için tüm kesime ulaşabilmektedirler.

Türkiye’de göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını çalışma özelinde Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki kuruluşlara indirgeyen bir çerçeve özelinde ilerlenecektir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yerel kuruluşların yanı sıra göç alanında çalışmalar yürüten kuruluşların başında Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Kızılay, Hayata Destek Derneği (STL), IOM (Uluslararası Göç Örgütü) gibi kuruluşlar yer almaktadır (Sivil Toplum, 2023).

Hak temelli faaliyet gösteren bu kurumlar hem geçici koruma kapsamında ki Suriyeliler hem de uluslararası koruma başvuru sahipleri için önemli mekanizmayı oluşturmaktadır. Gerek sağlık hizmetlerine erişim veya sağlık hizmetlerinden faydalanamadıkları noktada sağlık hizmeti desteği, gerek sosyal hizmetlerden faydalanamadıkları noktalarda kendi fonlayıcılarının olanakları ile bireylere destek olmaktadır. Ayrıca adli yardımdan yararlanamayan kişilere hukuki destek sağlanması hususunda ve eğitime erişim konusunda da hizmet sağlamaktadırlar.

3.3.1.Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM)

1995 yılında faaliyet göstermeye başlayan isminde ilk kez *Sığınmacı* kavramına yer veren dernek, geçici koruma ve uluslararası koruma statüsü kapsamında bulunan tüm sığınmacı ve mültecilerin temel hak ve hizmetlerine erişilebilirliği, insan onuruna yakışır bir

biçimde kişilerin koruma ihtiyaçlarının tespit edildiğini ve ilgili ihtiyaçlara yönelik harekete geçen ve insanların yerel halk ile sosyal uyumlarının sağlanması ve daha insani bir yaşam sürdürülmesi için insanlara destek olmayı vizyonu olarak belirlemiş durumdadır. Eşitlik, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, açıklık, sorumluluk ve hesap verebilirlik, saygı ve güvenilirlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, çevrenin korunması, bütünsellik ilkeleri ile de bu vizyonunu sürdürmektedir (Türk, 2016:145-157). Derneğin Türkiye'nin tüm bölgelerinde ve birçok ilinde ofisi ve mobil hizmeti bulunmaktadır. Derneğin çalışma alanları ise, ihtiyaç analizi ve yardım, sağlık, sosyal uyum, koruma ve düzensiz göç, farkındalık yaratma, kapasite geliştirme geçim kaynaklarını destekleme oluşturmaktadır. Çocuk koroları, kadın komiteleri ve Kapadokya kadın buluşmaları isminde derneğin gelenekselleşmiş etkinlikleri bulunmakta ve bu etkinlikler aracılığı ile sosyal uyumun desteklenmesi ile farkındalık yaratma konusunda her yıl artarak faaliyetlerini devam ettirmektedir.

Dernek yaklaşık 28 yıldır edindiği saha tecrübesini akademik alana taşıyarak Göç Akademisi kurmuştur. Göç Akademisi çatısı altında göç alanına ilişkin yayınlar, söyleşiler ve yazın üretmeye ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir. Sahada uygulama yolu ile edinilen pratik bilginin teorik bilgi ile bir araya gelmesi alan için oldukça önem taşımaktadır (SGDD Akademi, 2023).

Türkiye'de meydana gelen doğal afetlere ve acil durumlara destek sağlanması adına kurum çatısı altında Afet ve Acil Durum Müdahale Birimi kurulmuştur. Birim arama kurtarma faaliyetlerini sürdürme, alandaki ihtiyaç analizinin yapılması ve insani koruma çalışmalarının sürdürülmesi için çalışmalar yürütmektedir. T.C. İç İşleri Bakanlığı Acil ve Afet Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kordinasyonu ve yerel yönetimlerle iş birliği yaparak hareket eden kurum arama kurtarma faaliyetlerinde destek sağlaması için profesyonel ekipleri, gönüllüleri, hassas burunlu köpekleri, 2 mobil sağlık kliniği ile hizmet sağlayıcı olarak afet bölgelerinde görev almaktadır. Bunun yanı sıra afetten etkilenen ve dil bariyeri nedeniyle hizmetlere erişemeyen sığınmacılar/mülteciler için 6 dilde tercüme desteği sağlan hat oluşturmuşlardır.

2020 yılında sığınmacılara/mültecilere kendi dillerinde güncel bilgilere erişimlerini kolaylaştırmak ve medyayı daha kolay takip edebilmelerine olanak sağlamak için kurum çatısı altında 7 dilde hizmet veren Migrant TV'yi kurmuşlardır. Migrant TV pandemi sürecinin başlamasıyla birlikte hak ve hizmetlere erişimlerinin kolaylaşabilmesi için yayın alanlarını genişleterek sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere dair güncel bilgileri yayınlamış ve

ulusal/uluslararası kuruluşların yayınlarına bantları içerisinde yer vermişlerdir (Migrant TV, 2023).

3.3.2.Hayata Destek Derneği (Support To Life)

2005 yılında faaliyetlerine başlayan kurum insani yardım alanında hem sığınmacı/mültecilere hem de yerel halka destek olmaktadır. İnsani yardım alanında çalışma gösteren sivil örgütlenmelerin benimsediği; ayırım gözetmeme, tarafsız ve bağımsız olma, hesapverebilirlik ilkesi gibi ilkeler bağlı hareket etmektedir. Kurumun insani yardım temelli farklı çalışma alanları bulunmaktadır. (Hayata Destek, 2016:83).

Hayata Destek Derneği insani koruma faaliyetleri ve afetlerde zarar gören bireylere ilişkin ihtiyaç analizi ve hak savunuculuğuna destek sağlamak adına çalışma sergileyen sivil örgütlenmedir. Bu bağlamda en hassas durumda olan yerinden edilmiş sığınmacılar/mülteciler ve gruplar içerisinde en hassas durumda olan çocuklar, kadınlar için iyilik hallerine destek olmak için psiko-sosyal destek çalışmaları sürdürme, güçlendirme ve kapasite geliştirme, çocuk işçiliği ile mücadele faaliyetleri planlama gibi çalışmalar yürütmektedir. İstanbul, Hatay, Şanlıurfa illerinde bulunan geniş çaplı toplum merkezlerinde hizmetlerini sürdürmektedir (Hayata Destek, 2016).

2022 yılında yaptığı faaliyetleri bülteninde yayınlayan Hayata Destek verilerine göre; danışmanlık hattı kurarak 5.500 kişiye telefon üzerinden danışmanlık desteği sağlanarak ilgili taleplerine yönelik bilgilendirme sağlanması, 1.199 kişiye hukuki danışmanlık ve psikolojik destek sağlanması için çalışmalar yürütmesi, ihtiyaç analizi çalışmaları neticesinde 158 kişiye ayni veya nakdi destek verilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine sosyal farkındalığı artırmak ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalan kimselere danışmanlık desteği sağlanması, 1540 alanda çalışan meslek elemanlarına veya gönüllülerine kapasite geliştirme eğitimleri planlayarak bireylerin kendilerini güncellemeye fırsat vermesi ve alandaki yenilikleri paylaşması kurumun 2022 yılında hak ve koruma temelli yaptığı çalışmaların özetini oluşturmaktadır (Hayata Destek Bülteni, 2022).

Şekil 3.5. Hayata Destek Koruma Çalışmaları 2022

(Hayata Destek Bülteni, 2022)

3.3.4. Uluslararası Göç Örgütü (International Organization Migration-IOM)

Uluslararası Göç Örgütü 1951 yılında kurulan ve 150’yi aşkın ülkede hizmet sağlayıcı olarak rol üstlenen bir örgüttür. Uluslararası Göç Örgütü kuruluş hedefi olarak insan onuruna saygılı bir şekilde göç sürecini yürütülmesi için çalışmalarını sürdürmektedir. Bu örgüt insan ticaretinin önüne geçebilmek ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele edebilmek bu bağlamda mültecilere insanca müdahale edilmesi yönünde eylem planı oluşturmak için çaba sarf etmektedir.

Uluslararası bir sivil toplum örgütü olan kuruluş, Türkiye’de 25. faaliyet yılındadır. Türkiye’de ki otoriteleri destekleme ve göç yönetim sürecinde aktif bir şekilde saha da rol almaktadır. Başlangıçta Iraklı mültecilerin yeniden yerleştirilme sürecine destek veren örgüt, 2011 yılında Van ilinde meydana gelen deprem doğal afeti sonucunda da bünyesine acil müdahale planlarını ekleyerek faaliyet alanını genişletmiştir. Acil müdahale eylemleri ile birlikte yardım programları, işgücü katılımı için destek, sınır operasyonları desteği ve göçün olumsuz etkilerini azaltmak için çalışmalarını yürütmektedir. Örgüt, İstanbul, Gaziantep,

Hatay, Şanlıurfa ve İzmir'de alt ofisleri ve Ankara'daki merkez ofisi ile ülke genelinde 1200'den fazla çalışana sahiptir (Gökbayrak, 2008:65-82).

Uluslararası Göç Örgütü'nün sahada uygulamaya koyduğu birkaç uygulama örneğine aşağıda yer verilmiştir. 2018 yılında başlayan Suriye uyruklu sığınmacı öğrencilerin eğitime erişimleri için Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan ancak merkez uzak yerlerde ikamet eden öğrencilerin okulların yaz tatillerinde kendilerini geliştirebilmeleri ve dil bilgisini geliştirebilmeleri adına taşınmalı okul programı ile birlikte yaz okulu projesini hayata geçirerek çocukların gelişimsel süreçlerini desteklemeyi hedeflemiştir. Uluslararası Göç Örgütü göçmenlerin iş gücü katılımını artırmak adına Uluslararası Çalışma Örgütü ile işbirliği yaparak iş bulma süreci konusunda danışmanlık sağlanması, iş geliştirme üzerine eğitim verilmesi adına Suriye uyruklu sığınmacılar için bir iş gücü eğitimi planlaması hazırlamıştır. Ülkesine gönüllü geri dönüş yapmak isteyen ancak yol maliyeti nedeniyle süreci başlatamayan göçmenler için gönüllü geri dönüşü konusunda sosyal ve finansal destek sağlanmaktadır (IOM Türkiye Bülteni, Nisan-Haziran 2018).

Güneydoğu Anadolu'da Göçmen Uyumunu Destekleyen Faaliyetler

IOM'nin Mobil Psikososyal Destek (PSS) Ekipleri, Güneydoğu Anadolu'nun kırsal bölgelerindeki göçmen ve ev sahibi toplulukların uyumunun desteklemek için bir dizi eğlence ve sosyal faaliyet düzenledi. Faaliyetler arasında yemek pişirme etkinlikleri, müze gezileri ve Belen, Hatay, Siverek, Bozova ve Şanlıurfa'daki Suriyeli ve Türk kadın ve çocuklar için piknikler yer aldı. PRM tarafından finanse edilen Mobil PSS Ekipleri, Belen'de uzun bir hafta sonu geçiren göçmen ve ev sahibi çocukların ve ebeveynlerinin yoğun olarak katıldığı Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nı kutlamak için bir uçurtma festivali düzenledi. Ramazan ayı boyunca sosyal faaliyetlere, Hatay ve Şanlıurfa'da toplam 1400'den fazla Suriyeli ve Türk kadın, kız ve erkek çocuklarıyla birlikte yemek yeme geleneğini paylaşmak için iki iftar yemeği de dahil edildi.

Mobil PSS ekipleri, Çocuk Bayramı'nı sanat, zanaat ve uçurtma gibi sosyal faaliyetlerle kutladı.

Şekil 3.6. IOM Güneydoğu Anadolu Uyum Faaliyeti

(IOM Türkiye Bülteni, Nisan-Haziran, 2018)

3.3.5.Kızılay

Türk Kızılay'ı 1868 yılından günümüze kadar Türkiye'de 7 bölge de ve birçok ilde faaliyet yürütmektedir. Kızılay kamu tarafından desteklenen hem Türk vatandaşlarına hizmet sağlayan hemde düzenli göçmen olarak nitelendirilen kayıtlı tüm yabancı uyruklara insani yardım hizmeti götürmektedir. T.C. İçişleri Bakanlığı ile eş güdümlü çalışan kurum,

acil yardım hizmetleri, sosyal uyumun desteklenmesi, ekonomik iyilik halinin sağlanmasına yönelik projeler yürütmektedir. Bu bağlamda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde de oldukça büyük bir kitleye hitap etmektedir. Kızılay temsilciliklerinin yanı sıra toplum merkezlerinden de geniş bir operasyonu sürdürmektedir. Sınır faaliyetlerinde yardım sağlanması için aktif katılım sağlayan kurum, barınma ve geri gönderme merkezlerinde verilen hizmetleri kendi bünyesinde yürütmektedir (Akar ve Mezkit, 2013:1-11).

Dünya Gıda Programı (WFP) , Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türk Kızılayı'nın birlikte hayata geçirdiği “Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Programı” ile sosyal uyum yardımından ve şartlı eğitim yardımından yararlanmak isteyen sığınmacılara/mültecilere program hakkında bilgi almak, başvuruda bulunmak amacıyla 168 hattı oluşturularak 5 dilde hizmet sağlamaktadır. Süreç içerisinde 168 hattı insani koruma talep eden ve bu konuda danışmanlık talebi olan danışanlarına da bu hat üzerinden hizmet sunmaktadır (Arıkın ve Altun, 2021:120). Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Ofisi (OCHA) ile iş birliği neticesinde sınır ötesi faaliyetlerde de bulunan Türk Kızılay'ı bu kapsamda Suriye'de Türkiye'ye yakın olan konumlarda Suriye'de yaşanan iç savaş neticesinde evsiz kalan Suriyelilere destek vermek adına çadır kentler kurarak insani koruma faaliyetlerini uygulamıştır.

Türkiye'de yaşanan acil durumlarda ve afetlerde ortaya çıkan acil kan ihtiyacına hızlı yanıt vermek adına gönüllüleri aracılığıyla hem mobil olarak hem de kan merkezleri aracılığı ile bağışçılarından kan bağıışı almaktadır. Türk Kızılay kan merkezleri aracılığıyla destek sunduğu afet bölgelerinin dışında kök hücre ve ilik nakli tedavi sürecinde kullanıma ihtiyaç duyulan kan içinde kaynaklık etmektedir.

Türk Kızılay insani koruma ve kan merkezleri haricinde de farklı toplumsal konularda sivil alanda öncülük etmektedir. Bu alanların başında toplum merkezlerinde ilk yardım eğitimi düzenlenmesi ve yaygınlaştırılması, üniversitelerde yer alan gençlik kulüplerinin arasında da gönüllülerinden oluşan yerel örgütlenmeler oluşturması, maden suyu üretimi ve sahaya sunulması ile elde edilen gelirin insani yardım hizmetlerine kaynaklık etmesi, çadır tesisi kurarak ulusal/uluslararası alanda meydana gelebilecek afetlerde çadırların temini noktasında önemli işlemlere sahip Türkiye'de köklü sivil toplum kuruluşlarının başında gelmektedir (Tiftikçi, 2020:25).

3.4.Sivil Toplum Kuruluşlarının Sahada Karşılaştıkları Güçlükler

Sivil örgütlenmeler birçok alanda ve alt yapıda meydana çıkabilir ancak mevcut araştırmanın gerekliliği olarak göç alanında çalışan sivil toplum kuruluşları irdelenmektedir. Aşağıda göç alanında çalışan sivil örgütlenmelerin farklı boyutlardaki etkilenmelere bağlı olarak yaşadıkları zorluklara değinilmiştir.

- Dünyada ve Türkiye’de yükselen ırkçılık karşıtı söylemlerin şiddetini artırarak yükselmektedir. Bu durum yerel halkı ve yabancı uyruklu kimseleri öfke, kin, şiddet eylemine itmekte ve sosyal uyum sürecini her iki taraf içinde zorlaştırmaktadır. Özellikle medyatik araçlar ile yayılmaya devam eden bu söylem toplumsal yapıdaki bozulmalarında tetikleyicisi konumundadır (Balcı ve Kocaman, 2022: 1530). Bu durum bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının işleyişlerini sürdürmesini zorlaştırmakta ve yerel halkın bu kuruluşlara karşı bakış açısını değiştirmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının hak ve toplum temelli çalışmalarının yanlış bir davranış olduğunu, asıl misyonlarının farklı olduğu algısı yaratılarak gösterilmektedir (Göç Araştırma Raporu, 2022:13). Sonuç itibariyle bu durum sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına kuşku ile yaklaşılmasına sebebiyet vermektedir.
- Türkiye’deki mevcut siyasi zeminde parti liderlerinin açıklamaları ve eleştirilen göç politikaları üzerinden ortaya atılan eleştirilerde ortaya birtakım güçlükler çıkartmaktadır. 2019 yerel seçim döneminde Türkiye’deki göçmen nüfusuna vurgu yapılması (Tuncel ve Ekici, 2019:53), 2020 yılı mart ayında Pazarkule sınır kapısının açılması ve Türkiye’nin birçok farklı ilinde ikameti olan göçmenlerin Yunanistan üzerinden Avrupa ülkelerine geçiş için sınır kapılarına yönelmesi bu maddeye örnek oluşturan etmenlerdendir. Pazarkule olayı olarak adlandırılan bu olayda sivil toplum kuruluşları insani yardım ve koruma faaliyetlerini yerine getirmek için meslek profesyonelleri ve gönüllü ağı ile Edirne iline hizmet götürmek için organize olmuşlardır. Yine 2023 seçimleri yaklaşırken siyasi parti liderlerinin göçmenler üzerinden söylemler geliştirerek göçmenlerin geri gönderme işlemlerinin derhal yapılacağını nefret söylemi gibi ifade etmesi de bu

duruma örnek oluşturan zorluklardandır. Özellikle hak temelli faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını yaşıyan bu olaylar zora sokmaktadır.

Fotoğraf 1. Ozan Güzelce (Edirne/Pazarkule)

Fotoğraf 2. Ozan Güzelce (Edirne/Pazarkule)

- 1 Mart 2020’de Türkiye’de ilk Covid-19 vakasının ortaya çıkmasıyla birlikte sivil örgütlerin göçmen ağma ulaşım konusunda zorluk yaşamasıdır. Göçmenlerin gelişmiş teknolojilere erişimleri ekonomik olarak güçlük çektikleri ve internet altyapısı gelişmiş konutlarda ikamet etmiyor olmaları başta çocukların EBA üzerinden eğitime erişimleri konusunda büyük bir engeli oluştururken bunun yanı

sıra günü birlik geçici işlerde çalışarak geçimlerini sağlayan göçmenlerin yoksulluklarının daha fazla derinleşmesi de bu duruma örnek oluşturmaktadır. Sivil örgütler bağlamında ele alındığında ise danışanlarının telefon veya bilgisayara kısıtlı erişimleri olması özellikle sosyal uyum alanında faaliyet gösteren sivil örgütlenmelerin pandemi dolayısıyla insanları bir araya getirememesi ve online bir süreç yürüterek sosyal uyum planlaması oldukça zorlayıcı durumları meydana getirmektedir. Bunlara ek olarak sınır ötesi gerçekleşen göç hareketliliğinin artması salgın hastalığın yayılma alanını genişletmektedir. Güvenli üçüncü ülkeye yerleşme işlemleri yapılacak olan göçmenlerin salgın dolayısıyla işlemlerin ertelenmesi veya gönüllü geri dönüş ile menşei ülkesine dönmek isteyen göçmenlerin geri dönmesinde karşı karşıya kaldığı engellerde yaşanan zorluklar arasındadır (Emeç ve Şengün, 2022:2090).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

4.1. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmada demografik bilgiler ve ikincil travmatik stres ölçeği üzerinden bir sentezleme yapılmıştır. Öncelikle kullanılan ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılarak; parametrik veya parametrik olmayan testlerin hangisinin uygulanacağına karar verilmesi adına normallik testi yapılmıştır. Normallik testi sonucuna göre (Anlamlılık $P < .052$) araştırmaya parametrik testler ile devam edilmesine dair sonuçlar bulgulanırılmıştır ve bağımsız örneklem t testi (Independent Sample T-Test) ve tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bulgular ve yorumlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4. 1.

Güvenilirlik Analizi

Ölçekte yer alan maddeler arasındaki iç tutarlığının ölçüsü olan Cronbach alfa kat sayısı SPSS programı ile hesaplanabilen ve güvenilirlik değerleri 0 ile 1 arasındaki değerler üzerinden ölçüt kabul edilen bir analiz yöntemidir. Yukarıdaki tabloda yer alan Cronbach alfa değeri ise $0,80 \leq \mathbf{0,906} < 1,00$ aralığında yer almaktadır. Bu bağlamda ölçeğin yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu görülmektedir.

Maddelerin İç Tutarlılığının Ölçüsü	Madde Sayısı
.906	17

Tablo 4. 2.

Faktör ve Normallik Analizi

Anlamli bir faktör analizi yapabilmek adına ölçek değerinin geçerli olduğunu göstermektedir. Bu analiz sonucunda **%89** oranına sahip bir geçerlilik saptanmıştır.

Kaiser Meyer Olkin Katsayısı ve Barlett Küresellik Testi

Elde edilen verilerin ve saptamaların, faktör analizine uygunluğu Kaiser Meyer Olkin Katsayısıyla Barlett küresellik testiyle bulgulanmaktadır.

Kaiser Meyer Olkin Örnekleme Yeterlilik Ölçümü	.899
Barlett'in Küresellik Testi Yaklaşık Ki-Kare Değeri	832.748
Serbestlik Derecesi	136
Anlamlılık	.0

Tablo 4. 3.

Normallik Analizi

Anlamlılık derecesi $.050 < .052$ ölçütüne sahip olması bulguların normal dağılım gösterdiğini ve parametrik testlerin kullanılabileceğini göstermektedir.

Kolmogorov-Smirnov

İstatistik	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
.091	99	.052

Sosyo-Demografik Veri Formu

Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine dair veri elde edebilmek adına, 7 temel sorudan oluşan bir form hazırlanmıştır. Bu formda Cinsiyet, Yaş, Medeni Hal, Eğitim Durumu, Toplam İş Deneyimi, Yaşadığınız Şehir, Meslek başlıklı 7 sorudan oluşmaktadır. Katılımcıların şu an hala çalışıyor olması göz önünde bulundurularak katılımcılara

ulaşılmıştır ayrıca katılımcıların farklı illerden olmasına ve farklı sivil toplum örgütlerinden olmasına dikkat edilmiştir.

İkincil Travmatik Stres Ölçeği (İTSÖ)

Bride ve diğerleri (2004) tarafından geliştirilen ölçek Ayla Kahil (2016) Türkçeye uyarlaması ile literatüre geçmiştir. Bu alana dair yapılan çalışmalarda ulusal olarak ölçeğin çevirinin ve uyarlamasının olmadığı Ayla Kahil tarafından tespit edilmiş ve buna istinaden bu çeviriyi ortaya çıkartmıştır. Ölçekte 17 madde yer almaktadır, beşli likert tipi kendini değerlendirmeye katkı sunan bir ölçektir ve 1-5-7-9-12-14-17 numaralı sorular stresten kaçınma, 2-3-6-10-13 numaralı sorular istemsiz olarak etkilenme, 4-8-11-15-16 numaralı sorular uyarılmışlık düzeylerini ölçmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SAHA ARAŞTIRMASININ BULGULARI VE ANALİZİ

5.1.Bulgular ve Analizi

Frekans analizine göre sosyo-demografik bulgular aşağıda tablolar halinde gösterilmektedir.

Tablo 5.1.

Cinsiyete Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde %
Kadın	44	44
Erkek	56	56
Total	100	100

Araştırmaya katılım gösteren katılımcıların, %44'ü kadın %56'sı erkekten oluşmaktadır. Cinsiyete göre katılımcılar incelediğinde dağılımın dengeli olduğu söylenebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları meslek elemanlarının seçiminde cinsiyet ayrımı gözetmeksizin işe alım prosedürü sürdürmeyi hedefleyen kuruluşlardır. Katılımcıların rastgele seçildiği bu araştırmada kadın-erkek oranının birbirine yakın olması da bu durumu açıklamak için destekleyici bir dokümandır. Kadın meslek elemanlarının oranının fazla olması her zaman gerekli ve zaruridir. Özellikle kadın danışanlar ile yürütülecek vaka yönetim süreçlerinde kadınlar hem cinsleri ile kurdukları iletişimde daha rahat hissetmekte ve yaşantısını tüm açıklığı ile konuşabilmektedir.

Tablo 5.2.

Yaş Grubuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde %
18-24	21	21
25-31	52	52
32-38	23	23
39-45	4	4
Total	100	100

Katılımcıların %21'i 18-24 yaş aralığında, %52'si 25-31 yaş aralığında, %23'ü 32-38 yaş aralığında, %4'ü 39-45 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 100 kişilik bir dilim içerisinde yapılan değerlendirme de alanda çalışan meslek elemanlarının daha genç bir yaş ortalamasına sahip olduğu söylenebilmektedir. Bu durum iki açıklama ile yordanabilmektedir; ilk olarak, günümüzde güncel bir sorunu ifade eden göç olgusu yaygınlık göstermektedir ve bu alanda kariyer planlaması yapan yeni mezunlar özellikle bu alana yönelmektedir ikinci opsiyon ise sürekli hassasiyet sahibi kişilerle yapılan görüşmeler personelleri ruhsal olarak etkileyebilmekte ve personellerin alanda uzun süre çalışamaması neden olabilmektedir. Tüm bu opsiyonlar 100 kişi üzerinden ihtimaller üzerinden sınırlanmıştır. Daha yüksek katılımlı bir çalışma daha farklı sonuçların yorumlanmasına neden olabilmektedir.

Tablo 5.3.

Medeni Duruma Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde %
Evli	37	37
Bekar	60	60
Boşanmış	3	3
Total	100	100

Katılımcıların %37'si evli, %60'ı bekar, %3'ü boşanmış olarak medeni hallerini ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılım gösteren 37 kişi evli olduğunu belirtmiştir, ikinci travma maruzu kişilerin bunu aile yaşantısına yansıtması da olası bir durumdur. Bu bağlamda meslek elemanlarının aileleri ile yapılabilecek görüşmelerde bu durumun aydınlanması için katkı sağlayabilir.

Tablo 5.4.

Eğitim Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde %
İlkokul-ortaokul	1	1
Lise	8	8
Lisans	77	77
Yüksek Lisans	13	13
Doktora	1	1
Total	100	100

Katılımcıların %1'i ilkokul, %8'i lise, %77'si lisans, %13'ü yüksek lisans, %1'i doktora düzeyinde eğitim gördüğünü belirtmiştir. İlkokul mezunu 1 kişi destek personeli, destek personeli ibaresi, meslek elemanlarının danışana ulaşımı konusunda şoförlük hizmeti danışana sağlanabilecek yardımlar içinde ulaşım hizmeti sağlamaktadır. Çalışmaya katılım gösteren 8 lise mezunu kişi ise tercüman olarak çalışmaktadır. 13 lisans mezunu kişi daha tercüman olarak destek vermektedir. Katılımcılar arasında 77 kişi lisans mezuniyeti sahiptir bu veri kurumlarında eğitilmiş ve nitelikli kişilere yer verilmesi, hassas durumdaki grupların tespiti, analizi ve profesyonel destek hizmetinin sürdürülmesi için oldukça önemlidir. Ayrıca yüzdeler içinde yüksek lisans derecesine sahip veya yüksek lisans öğrenimini sürdüren kişi sayısı oranının %13 olması, meslek elemanlarının kişisel gelişimlerine katkı sağlamak adına çalışmalarını ve sürekli kendilerini güncellemek için çaba harcadıkları varsayımını ortaya koyulabilmektedir.

Tablo 5.5.

İş Deneyimi Süresine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde %
0-3 Yıl	50	50
4-7 Yıl	43	43
8 ve Üstü	7	7
Total	100	100

Katılımcıların %50'si 0-3 yıl deneyimli, %43'ü 4-7 yıl deneyimli, %7'si 8 ve üstü yıl kadar iş deneyimi tecrübesi olduğu seçeneğini işaretlemişlerdir. 8 yıl ve Üstü çalışma süresinin en az olması, travma maruziyetlerinin yoğunlukta olduğu ve personellerin tükenmişlik hissine kapılabileceği ya da kapıldığı için sürenin 8'in üstüne çıkmadığına yordandırmıştır. Özellikle Suriye'de yaşanan iç savaş sonrasında Türkiye'ye yapılan kitlesel göçler bu alanda bir istihdam alanı oluşturmuştur ve çalışma süresinin katılımcılar arasında 8 ve üstünün az olmasında etken olabilmektedir. Genellikle sosyal ve beşeri bilimler alanında eğitilmiş kişiler için bir kariyer basamağı oluşturmuştur.

Tablo 5.6.

Yaşadığı/Çalıştığı İle Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde %
Gaziantep	38	38
Şanlıurfa	40	40
Mardin	21	21
Adıyaman	1	1
Total	100	100

Katılımcıların %38'inin Gaziantep'te yaşadığı, %40'ının Şanlıurfa'da yaşadığı, %21'inin Mardin'de yaşadığı, %1'i Adıyaman'da yaşadığı görülmüştür. Türkiye'de gelişmemiş ve gelişmekte olan iller çoğunlukla bünyesinde niteliksiz işgücüne yer vermektedir. Bu bağlamda beyaz yakalılar dışında ki işçi grupları Türkiye'ye geldikleri ilk aşamada bu bölgelere yerleşmeyi ve çalışmayı deneyim kazandıktan sonra daha gelişmiş illere doğru bir iç göç gerçekleştirmektedir. Ayrıca bazı iller kimliklendirmeye kapalıyken bazı iller kimliklendirmeye açıktır. Uluslararası veya geçici koruma sahibi göçmenler, izinsiz bir şekilde şehir değiştirememektedir ve kimliklendikleri illerde ikamet etmeye zorunlu tutulmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023).

Tablo 5.7.

Çalıştığı Pozisyona Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde %
Tercüman	22	22
Saha Çalışanı	13	13
Mobil Takım Lideri/Asistanı	13	13
Sosyal Çalışmacı	23	23
Dosya Çalışanı	11	11
Psikolog	7	7
Avukat	7	7
Koruma Sorumlusu	4	4
Total	100	100

Katılımcıların %22'si Tercüman, %13'ü Saha Çalışanı, %13'ü Mobil Takım Lideri/Asistanı, %23'ü Sosyal Çalışmacı, %11'i Dosya Çalışanı, %7'si Avukat, %7'si Psikolog, %4'ü Koruma Sorumlusu pozisyonlarında görev almaktadır. Sosyal çalışmacılar, saha çalışanları ve avukatlar danışanlar ile uzun soluklu görüşmeler gerçekleştirmektedir. Genellikle meslek elemanlarının anadillerinin Türkçe olması görüşme için tercüman olması zorunluluğunu ortaya çıkartmaktadır. Tercüman opsiyonu aynı zamanda danışanın kendisini daha rahat hissetmesi ve ifade

edebilmesi için önemli bir noktayı işaret etmektedir. Tercümanların, görüşmelere dahil olması ve danışanı birinci ağızdan tercüme etmesi vaka öyküsüne ilk elden tanıklık etmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda tercümanlarında ikincil travmaya maruz kalma olasılığı yüksek bir ihtimaldir.

Mobil takım çalışanları pandemiden önce çoğunlukla sahada aktif bir çalışma göstererek saha ziyaretleri sayesinde hassasiyet tespiti gerçekleştirmekte ve ilgili mekanizmalara danışanları yönlendirmektedir. Mobil takım çalışanları, ofislere ulaşım sağlayamayan engeli bulunan veya merkeze uzak yerde yaşayan ve ulaşım imkânı olmayan danışanlara danışmanlık hizmeti götürmektedir ve görüşme ortamı ev olabilmektedir. Görüşmeleri mobil takım personelinin yapması durumunda da hassasiyet sahibi kişilerden çalışanlar etkilenebilmektedir.

Sivil örgütlenmeler içerisinde her ne kadar meslek grubu ayrımı olsa da hassas bir kitle ile çalışılması her an herkesin her işe destek vermesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, ulaşım ve tedarik desteği konusunda destek sağlayan şoförlerden başlayarak ilgili meslek elemanına kadar herkes danışanın hassasiyetlerinin farklı boyutları ile temas edebilmektedirler. Bu temas ortaya çıkan bir etkilenme durumu söz konusudur. Etkilenmenin kadın ve erkekler arasında ne düzeyde olduğu ve hangi sıklıkla meydana geldiği yapılan analizler ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 5.8.

Cinsiyet Bağlamında İkincil Travmatik Stres Bulgularının İncelenmesi

İstemsizlik, kaçınma ve uyarılmışlık belirtilerinin cinsiyetler özelinde bulgularlandırılması için Independent Sample T-Testten yararlanılmıştır. Bu test iki farklı değişken grup arasındaki ortalamalara bakarak anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılmıştır.

Grup İstatistikleri

	Cinsiyet	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
İstemsiz Etkilenme	Erkek	56	1,8643	,55936
	Kadın	44	2,1091	,60763
Kaçınma Davranışı	Erkek	56	1,7558	,48924
	Kadın	44	1,9968	,58334
Uyarılmışlık Düzeyi	Erkek	56	1,7964	,62493
	Kadın	44	2,0455	,62634

Bağımsız Örneklem T-Test (Independent Samples T-Test)

	Levene Testi Varyans Eşitliği		Ortalama Eşitliği için T-Test		
	F	P (Anlamlılık)	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık (2-tailed)	Ortalama Farklar
İstemsiz Etkilenme	,022	,882	98	,039	-,24481
Kaçınma Davranışı	1,728	,192	97	,028	-,24091
Uyarılmışlık Düzeyi	,047	,828	98	,051	-,24903

Grup istatistikleri incelediğinde ortalama değerlerin $P > 0.05$ 'ten büyük olduğu için varyansların homojen olarak dağıldığını göstermektedir. Sig (2-tailed) değerinin istemsizlik ($.039 < P < .05$), kaçınma ($.028 < P < .05$) davranışlarında kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olduğunu, uyarılmışlık ($P < .05 < .051$) davranışına göre ise cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulgulanmıştır. Grup istatistiği tablosuna bakılarak kadınların istemsiz olarak erkeklere oranla daha fazla etkilendiği ve kaçınma düzeylerinin erkeklere nazaran daha yüksek olduğu göstermektedir.

Tablo 5.9.

Yaş Grupları Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi

	Yaş Grupları	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	P (Anlamlılık)
İstemsiz Etkilenme Düzeyi	18-24	21	2,1619	,52390	,941	,424
	25-31	52	1,9077	,54082		
	32-38	23	1,9478	,73908		
	39-45	4	1,9500	,61914		
	Total	100	1,9720	,59085		
Kaçınma Düzeyi	18-24	21	2,0136	,66533	,930	,430
	25-31	53	1,8462	,48412		
	32-38	22	1,8052	,58412		
	39-45	4	1,6071	,24398		
	Total	100	1,8629	,54376		
Uyarılmışlık Düzeyi	18-24	21	2,1714	,71913	2,000	,119
	25-31	52	1,8231	,53086		
	32-38	23	1,9130	,73318		
	39-45	4	1,5500	,57446		
	Total	100	1,9060	,63466		

Tabloda yer alan analiz sonuçlarına göre; göç alanında sivil örgütlenmelerine bağlı çalışan meslek elemanlarının yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir ($P > .05$). Bu bağlamda farklılık göstermemesinin nedeni olarak yaş gruplarının birbirine yakın aralıklar seçilmesi veya katılımcı sayılarının yaş gruplarının eşit dağılım göstermemesine bağlı olarak ortaya çıktığı varsayımı ortaya atılabilmektedir. Seçenekler arasında 46 ve üstü yaş opsiyonu da eklenmiştir ancak araştırmaya bu gruba dâhil katılım sağlayan katılımcı olmamıştır.

Tablo 5.10.

Medeni Hal Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi

	Medeni Hal	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	P (Anlamlılık)
İstemsiz Etkilenme Düzeyi	Bekar	60	2,0200	,51906	,619	,540
	Evli	37	1,9135	,70323		
	Dul	3	1,7333	,46188		
	Toplam	100	1,9720	,59085		
Kaçınma Düzeyi	Bekar	61	1,9405	,54050	2,144	,123
	Evli	36	1,7698	,54669		
	Dul	3	1,4286	,14286		
	Toplam	100	1,8629	,54376		
Uyarılmışlık Düzeyi	Bekar	60	1,9500	,61685	1,143	,323
	Evli	37	1,8757	,67717		
	Dul	3	1,4000	,00000		
	Toplam	100	1,9060	,63466		

Katılımcıların medeni halleri ile ikincil travmatik stres belirtileri incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P > .05$). Veri setleri incelendiğinde araştırmaya katılım sağlayan katılımcıların medeni halleri arasında da istatistiksel olarak birbirine yakın olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 5.11.

Eğitim Durumu Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi

	Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	P (Anlamlılık)
İstemsiz Etkilenme Düzeyi	İlk ve ortaokul	1	1,2000	.	1,823	,131
	Lise	8	1,6250	,43342		
	Lisans	77	2,0338	,58526		
	Yüksek Lisans	13	1,9385	,62920		
	Doktora	1	1,2000	.		
	Toplam	100	1,9720	,59085		
Kaçınma Düzeyi	İlk ve ortaokul	1	1,1429	.	1,652	,168
	Lise	8	1,5357	,38749		
	Lisans	77	1,9135	,56283		
	Yüksek Lisans	13	1,8681	,43433		
	Doktora	1	1,2857	.		
	Toplam	100	1,8629	,54376		
Uyarılmışlık Düzeyi	İlk ve ortaokul	1	1,2000	.	1,522	,202
	Lise	8	1,6000	,56569		
	Lisans	77	1,9792	,64448		
	Yüksek Lisans	13	1,7692	,55285		
	Doktora	1	1,2000	.		
	Toplam	100	1,9060	,63466		

Göç alanında çalışan meslek elemanlarının eğitim düzeyleri ve ikincil travmaya ilişkin belirtileri üzerine yapılan analizde ilişkiyel anlamlı bir farklılık olmadığı bulgulanmıştır ($P>.05$) Sivil örgütlenmelerde göçmenlere danışmanlık desteği verecek olan meslek elemanlarının öncelikle sosyal bilim alanlarından mezun olmaları veya sosyal bilimlere yatkınlığı göz önünde bulundurulmaktadır. Travmatik bireylerle çalışan meslek elemanlarından travmatik bireylerle

çalışma özelinde bir eğitim sürecinden geçmeleri, asgari olarak lisans eğitimi almaları oldukça önem arz etmektedir.

Tablo 5.12.

Çalışma Süresi Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi

	Çalışma Süresi	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	P (Anlamlılık)
İstemsiz Etkilenme Düzeyi	0-3 yıl	50	2,0200	,52411	,452	,637
	4-7 yıl	43	1,9070	,65371		
	8 yıl ve üstü	7	2,0286	,68730		
	Total	100	1,9720	,59085		
Kaçınma Düzeyi	0-3 yıl	51	1,8686	,56912	,697	,501
	4-7 yıl	42	1,8946	,54381		
	8 yıl ve üstü	7	1,6327	,30703		
	Total	100	1,8629	,54376		
Uyarılmışlık Düzeyi	0-3 yıl	50	1,9360	,61603	,371	,691
	4-7 yıl	43	1,9023	,66386		
	8 yıl ve üstü	7	1,7143	,64143		
	Total	100	1,9060	,63466		

Tabloya göre çalışma süreleri ve ikincil travmatik stresin belirtilerinden olan istemsiz etkilenme, kaçınma, uyarılmışlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($P > .05$). Bu veri setinde sonuçların aksine çalışma süresinin artışına göre etkilenme düzeyinin azalacağı, yeni başlayan meslek elemanlarında ikincil travmanın istatistiksel olarak fazla çıkacağı düşünülmüştür ancak yapılan analiz neticesinde ilişkisel bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 5.13.

Yaşadığı Şehir Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi

	Yaşadığı Şehir	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	P (Anlamlılık)
İstemsiz Etkilenme Düzeyi	Şanlıurfa	39	1,8513	,39395	1,031	,404
	Hatay	3	2,0667	,75719		
	Gaziantep	38	2,1316	,78123		
	Malatya	1	1,8000	.		
	Mardin	18	1,9111	,42962		
	Adıyaman	1	1,6000	.		
	Toplam	100	1,9720	,59085		
Kaçınma Düzeyi	Şanlıurfa	38	1,7820	,41714	,797	,554
	Hatay	3	1,8571	,62270		
	Gaziantep	38	2,0000	,66261		
	Malatya	1	1,7143	.		
	Mardin	19	1,7619	,50448		
	Adıyaman	1	1,7143	.		
	Toplam	100	1,8629	,54376		
Uyarılmışlık Düzeyi	Şanlıurfa	39	1,8410	,55094	1,079	,377
	Hatay	3	1,5333	,75719		
	Gaziantep	38	2,0737	,76465		
	Malatya	1	1,8000	.		
	Mardin	18	1,7889	,44707		
	Adıyaman	1	1,4000	.		
	Toplam	100	1,9060	,63466		

Göç alanında çalışan meslek elemanları ve ikincil travma belirtileri incelendiğinde yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olmadığı bulgulanmıştır ($P>.05$) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer almayan Malatya ve Hatay illerinin de tablo da yer almasının nedeni; Covid-19 virüsünün ortaya çıkışı ile birlikte birçok kamu kurumu ve sivil örgütlenmeler evden çalışma dönemini başlatmıştır. Bu bağlamda göçmenler ile yürütülen çalışmalar ve görüşmeler çevrimiçi olarak planlanmıştır ve uygulanmıştır. Birçok kurum Covid-19 pandemisiyle birlikte evden çalışma modelinin uygulanabilirliğini gözlemlemiş ve pandemi sonrası da evden çalışma modelini benimsemiştir. Malatya ve Hatay'da yaşayan meslek elemanları evden çalışma modelinde çalışmaya devam etmektedir ancak Şanlıurfa ilinde yaşayan göçmenler ile çalışma sürdürmektedir. Şanlıurfa

ve Gaziantep illerindeki mevcut göçmen yoğunluğunun fazla olmasından dolayı sivil örgütlenme sayısı ve personel sayısı da fazladır bu noktada eşit bir dağılım sağlanması için katılımcı sayısı planlanmıştır.

Tablo 5.14.

Çalıştığı Pozisyon Bağlamında İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Analizi

	Pozisyon	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F	P (Anlamlılık)
İstemsiz Etkilenme Düzeyi	Tercüman	22	1,8095	,54213	,762	,652
	Saha çalışanı	13	2,2167	,76495		
	Mobil takım lider/asistanı	13	1,7833	,42176		
	Sosyal çalışmacı	23	2,1217	,63744		
	Dosya çalışanı	11	1,9800	,80802		
	Psikolog	7	1,9429	,47208		
	Avukat	7	1,8286	,50897		
	Koruma sorumlusu	4	2,0500	,19149		
	Toplam	100	1,9720	,59085		
Kaçınma Düzeyi	Tercüman	22	1,6939	,46354	1,077	,387
	Saha çalışanı	13	2,0000	,70776		
	Mobil takım lider/asistanı	13	1,6786	,43555		
	Sosyal çalışmacı	23	2,0062	,59134		
	Dosya çalışanı	11	1,8714	,61149		
	Psikolog	7	1,8810	,49004		
	Avukat	7	1,6735	,41003		
	Koruma sorumlusu	4	2,3214	,17976		
	Toplam	100	1,8629	,54376		
Uyarılmışlık Düzeyi	Tercüman	22	1,8286	,60757	1,141	,343
	Saha çalışanı	13	2,0667	,73526		

Mobil takım lider/asistanı	13	1,6667	,45394
Sosyal çalışmacı	23	2,0174	,65203
Dosya çalışanı	11	1,7800	,46619
Psikolog	7	1,8000	,66332
Avukat	7	1,7429	,58554
Koruma sorumlusu	4	2,6500	,34157
Toplam	100	1,9060	,63466

Tablodan hareketle göç alanında farklı pozisyonlarda çalışan meslek elemanlarının ikincil travmaya ilişkin belirtileri incelendiğinde ilişkiisel anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P>.05$). Buradan hareketle birincil travmaya maruz kalan bireylerin yaşadıkları travma, meslek grubu fark etmeksizin herkesi etkileyebilmektedir. Tabloda yer alan bazı meslek gruplarının ismi yaygın olarak kullanılmamaktadır.

Pozisyonun görev tanımlamasında her ne kadar vaka yönetim sürecinin gerçekleştirilmesi yer alsa da sivil toplum kuruluşları proje odaklı faaliyetler sürdürmektedir ve projelerde tanımlanan pozisyon isimlendirmesine göre işe alım süreci yürütmektedir. Sosyal çalışmacı, saha çalışanı, dosya çalışanı, mobil ekip çalışanları, avukatlar, psikologlar ve diğer insani koruma alanında performans gösteren meslek profesyonelleri temelinde vaka yönetim sürecinin hem ofiste hem sahada farklı bileşenlerini oluşturmaktadır.

SONUÇ

Göç içerisinde farklı katmanları olan kimi için zorlu kimi için sıradanlaşmış gündelik bir süreç haline dönüşmüştür. Bu süreç içerisinde göç alanında destekleyici faaliyet gösteren kurum ve kuruluş çalışanlarının empati geliştirmesi ve birbirini destekleyici bir süreç yönetmesi önem arz etmektedir. Göç alanında faaliyet gösteren sivil örgütlenmelerde çalışan hem profesyoneller hem de gönüllüler lisans veya lisansüstü eğitimlerinde süreç yönetimi konusunda teorik ve pratik eğitimler görmektedir. Ayrıca meslek elemanları teorik eğitimi sivil örgütlenmeler aracılığı ile uygulamaya dökme ve kendini geliştirme fırsatı bulmaktadırlar.

Suriye’de yaşanan iç savaş ve bunun yanı sıra Afganistan’da meydana gelen birey ve toplum için tehlike arz eden siyasi ve askeri olaylar insanları göçe zorlamıştır. Bu olaylar sonucunda dünyanın farklı ülkelerine milyonlarca insan göç etmek ve gittikleri ülkelere sığınmak durumunda kalmışlardır. Türkiye’de coğrafi, dini ve kültürel özelliklerinden dolayı tarihte çok defa görüldüğü gibi yakın tarihimizde de bu göçler sonucu en fazla sayıda insana ev sahipliği yapan ülkelere biri konumundadır. Çok uzun yıllar boyu farklı statülerde ülkemizde uluslararası koruma altında yaşayan milyonlarca sığınmacının olması beraberinde hayatın her alanında düzenlemeler, politikalar ve hizmetler üretilmesini gerekli kılmıştır ve güncel trendler ve ihtiyaçlara göre de bu uygulamalar farklılıklar göstermiştir.

Türkiye’de de Geçici Koruma Yönetmeliğine binaen sığınmacılar için hem temel insan haklarına, insan onuruna yaraşır şekilde ve yeterlilikte erişebilmelerini sağlamak hem de yerel halk ve sosyal yaşantıya uyum sağlamak adına resmi ve özel çeşitli hizmetlerin olması ihtiyacı doğmuştur. Bu bağlamda bu alanda faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası sivil örgütlenme sayılarında da ciddi artışlar gözlenmiştir. Farklı kurum ve sivil toplum kuruluşları belirli proje ve bütçeler kapsamında ihtiyaç temelli özel hizmetler geliştirmişlerdir. Bu hizmetler yerinden edilerek sığınma amacıyla başka bir güvenli ülkeye göç etmek durumunda kalan göçmenler içerisinde yer alan engelliler, ihmal/istismar mağduru çocuk, çocuk işçi ve suça sürüklenen çocuk, hasta, yaşlı, şiddet mağduru kadınlar, lgbti+ bireyler, insan ticareti mağdurları gibi dezavantajlı gruplar için farklı destekleyici modeller içermektedir. Bu gruplar içerisinde yer alan göçmenler dezavantajlarının yanı sıra yerinden edildikleri yerdeki yaşantılarında, sığınma ülkesine gidiş süreçlerinde ve sığınma ülkesindeki fiziksel veya psikolojik olumsuz yaşam deneyimleriyle birincil travmalara maruz kalabilmektedirler. Bu doğrultuda birbirinden farklı zorlu süreçler ile karşı karşıya kalan sığınmacılar için sivil toplum

kuruluşlarının ve gönüllü çalışanların onların sosyal iyilik hallerini iyileştirmek için oynadığı roller oldukça önem taşımaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarında bu gruplara yönelik hizmetlerin uygulanma süreçlerinde görev alan meslek elamanları da onların deneyimledikleri travmatik öyküleriyle doğrudan alakadar olmakta, uygulama süreçlerinde hem meslek elamanı için hem de travma mağduru göçmenler için yeni ve yinelenen travmalara sebebiyet verebilmektedir. Bu çalışma göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu çalışanı meslek elemanlarının hizmet sağlanan grupların hassasiyetleri ve travmatik süreçlerinden etkilenme düzeylerinin sosyo-demografik özelliklerine göre saptanmasını konu edinmiştir. Bu kapsamda göç alanında birçok farklı kurum ve kuruluşun sahada uzun yıllar boyunca aktif aksiyon aldığı, göç ve sığınmacı konusunda hizmet deneyim ve tecrübesi yüksek bölgelerden biri olan Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren farklı STK çalışanlarının katılımıyla nicel araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılım sağlayan katılımcıların demografik verileri ikincil travmatik stres ölçeği ile analiz edildiğinde değişken demografik verilere göre farklı bulgular ortaya çıkmıştır. İlk olarak cinsiyet temelli ikincil travmatik stresin alt boyutlarının veri seti incelendiğinde kadınların erkeklere oranla istemsiz olarak daha fazla etkilendikleri ve kaçınma belirtisi gösterdikleri saptanmıştır. Yapılan literatür taramasında bu bulguyu destekleyici çalışmalar araştırılmıştır.

Özkul (2019)'un ikincil travmatik stres belirtilerine yönelik yaptığı çalışmada kadınların erkeklere nazaran daha fazla ikincil travmanın alt boyutlarına maruz kaldıkları saptanmıştır.

Öztürk (2019)'ın ikincil travmatik stres seviyesinin belirlenmesine ait çalışmasında da cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmış ve kadınlar erkeklere oranla daha fazla ikincil travma belirtisi gösterdiği ortaya çıkarılmıştır. Bu bulguların aksine erkeklerin kadınlardan ikincil travmatik stres belirtilerini daha sık gösterdiğini ortaya koyan araştırmalarda bulunmaktadır. İstismar vakaları özelinde çalışma gösteren meslek elemanlarının travmatize olma durumlarını inceleyen çalışmada erkekler daha yüksek bir travmatizasyon göstermektedir (Çolak vd, 2012).

Özge Dablan (2022:52)'ın göç alanında çalışan 176 meslek profesyoneli ile adil dünya inancı ve ikincil travmalarına yönelik yaptığı araştırma neticesinde kadınların erkeklere oranla kaçınma davranışı ve uyarılmışlık düzeyinin anlamlı ölçüde yüksek olduğu saptanmıştır. Farklı yaş grupları bağlamında incelenen ikincil travmatik stres düzeyine ilişkin ise; uyarılmışlık boyutları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ancak istemsiz etkilenmeler ve kaçınma davranışına yönelik 21-25 yaş grubu aralığına sahip bireylerin diğer yaş gruplarına oranla daha fazla etkilendiği

söylenmektedir. Eğitim düzeyleri, çalıştıkları pozisyonlar, çalışma süreleri bağlamında ikincil travma düzeyleri incelendiğinde ilişkisel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Mehmet Emin Küskün (2021:36)'ün Kızılay Toplum Merkezlerinde çalışan meslek profesyonellerinin ikincil travma ve psikolojik sağlık üzerine 332 kişinin katılımı ile yaptığı araştırmasında kadınların erkeklere oranla cinsiyet bağlamındaki ikincil travma düzeyleri incelendiğinde daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Yaş grupları arasındaki ilişkisellik ve deneyim sürelerine bağlı olarak ikincil travmatik stres bulguları ele alındığında deneyim süresinin uzaması ile etkilenmenin paralel olarak arttığı bu durumun ise süreç içerisinde tükenmişlik sendromunu işaret edilebileceği hakkında yorumlar getirmiştir.

Ezgi Birkan (2020)'nin göç alanında çalışan uzmanların ikincil travmatik streslerinin incelenmesine yönelik yaptığı ve 180 kişinin katılım gösterdiği araştırmasında; göç alanında çalışan meslek profesyonellerinin cinsiyetler bağlamında ikincil travma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yaş bağlamında ikincil travma düzeyleri incelendiğine bireyin yaşı ilerledikçe travma boyutların inişler ortaya çıkmaktadır ancak yaş küçüldükçe ikincil travmaya bağlı etkilenmelerin artabileceği gözlenmiştir. Bu alanda çalışan uzmanların travma boyutlarının sosyal yaşantısına olan etkisi irdelendiğinde ise olumsuz bir durumun ortaya çıktığı verilerle bulgulanmıştır.

Mishori vd, (2014) tarafından göç alanında çalışan uzmanların ikincil travmalarına ilişkin yapılan bir araştırmada bu alanda çalışma gösteren meslek profesyonellerinin %35 oranında ikincil travmaya maruz kaldıkları bulgulanmıştır.

Katılımcıların yaşı, medeni durumu, eğitim seviyeleri, çalışma süreleri ve pozisyonları temelli ikincil travmatik stresin boyutları incelendiğinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Alanda yapılan benzer çalışmalarda da yaş grupları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgulanmıştır. Ancak özellikle çalışma süreleri arasında anlamlı farkın ortaya çıkmaması beklenen bir durum değildir. Travma alanında çalışan bireyler çalışma süresine ve travmatik vaka öyküsü dinleme süresine göre zaman içerisinde ikincil travmaya karşı kendisi için bir koruma mekanizması geliştirme veya duyarsızlaşma gibi bir beklenti söz konusudur. Yapılan bu araştırma veri setinden yola çıkarak anlamlı bir farkın ortaya çıkmayışı bu durumun aksini işaret etmektedir.

Sivil toplum kuruluşları çalışanlarının mesleki becerilerini geliştirebildiği, sosyal ağlar aracılığıyla sosyalaşabildiği ve sosyal fayda sağlama konusunda insanların kendilerini geliştirebildiği kuruluşlardır. Teorik bilginin, uygulamaya dökülmesi ve mesleki kuramlardan yola

çıkılarak belirli yaklaşımlar çerçevesinde vaka yönetim süreçlerinin gerçekleştirilmesi danışan-meslek elemanı arasında aktif bir iletişim ağını meydana getirmektedir. Yapılan bu çalışma, açıklanan iletişim sürecinin tek yönlü etkilenme düzeylerinin incelenmesi üzerine hazırlanmıştır. Araştırma sonucu göstermektedir ki; stresten kaçınma, uyarılmışlık düzeyleri ve istemsiz etkilenme oranları meslek elemanlarında aktif bir etkilenme içerisinde bulunmamaktadır. Yüksek hassasiyet içeren görüşmeler olsa dahi meslek elemanları, işin gerekliliklerini yerine getirerek vaka yönetim sürecinde aşama kaydetmektedir. Vaka yönetim süreçlerinde ikincil travmalardan etkilenme düzeylerinin düşük oranda gözlenmesi çalışanların daha çok mesleki bilgi, beceri ve değer yeterliliklerine bağlı olarak psikolojik dayanıklılıkların yeterli ölçüde güçlü olmasına dayanmaktadır.

Sığınmacılar/Mülteciler ile birebir temas kurarak görüşmeler gerçekleştiren hassasiyet tespiti yapan veya bu iletişimin sağlanması konusunda aracı olan meslek elemanlarının iyilik hallerinin sağlanması, danışanın travmatik sürecinden en az düzeyde etkilenmesi veya bu travmayı kendi hayatına yordamaması adına birtakım öneriler geliştirilmiştir.

İlk olarak kurumların kendi bünyelerinde sadece meslek elemanlarının faydalanabileceği personel psiko-sosyal destek birimi kurması (bazı kurumlarda bu birim bulunmaktadır), bu biriminin ulaşılabilirliğinin ve personel sayısının artırılması oldukça önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra meslek elemanlarının göreve başlamadan önce karşı karşıya kalabilecekleri durumlara ilişkin, derinlemesine ve drama haline getirilmiş bir oryantasyon planı kurgulanması da ön hazırlık olması açısından oldukça yararlı olabilmektedir.

İkinci olarak, kurumların çalışanların travmatize olma durumlarını en aza indirmek veya sosyal yaşantılarına taşımamak adına, farklı aktiviteler (doğa yürüyüşleri, okuma kulüpleri, ahşap atölyeleri, yurtiçi-yurtdışı gezileri) kişilerin ilgisinin farklı alanlara yönelmesi de iyilik hali için öneme sahip olabilmektedir.

Üçüncü olarak, kurumların personel sayısını artırması ve aynı meslek elemanının birden çok yüksek hassasiyete sahip vaka ile görüşme gerçekleştirmemesi etkilenme ve örselenmesini aza indirmesi için destekleyici olabilir. Son olarak daha sonra ki süreçte bu alanda literatüre katkı sağlamak için yapılacak çalışmalara ilişkin öneriler ise şu şekildedir; bu çalışma 100 meslek elemanı ile gerçekleştirilmiştir, Güneydoğu Anadolu Bölgesi için 100 rakamı küçük bir grubu temsil etmektedir. Katılımcı sayısının artırılarak daha fazla kişiye ve daha fazla meslek elemanının dahil edilmesi çalışmaya farklı perspektifler katması için oldukça önemlidir. Ölçek formu sadece Türkçe

diline göre hazırlanmıştır ancak Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren yabancı menşeli örgütlenmelerde bulunmaktadır ve meslek elemanları çoğunlukla Türkçe bilmemektedir. Bu bağlamda ölçeğin İngilizce-Arapça olarak farklı dil opsiyonuna sahip olması da farklı bakış açılarının çalışmaya entegre edilmesi konusunda önemli bir noktayı işaret etmektedir. Bu çalışmada yalnızca ikincil travmatik stres düzeyi ölçeği kullanılmıştır, tek ölçek kullanımında ki amaç katılımcıların vakit ayırmasını sağlamak, okurken daha anlaşılır olmak ve katılımcıları travmatize etmemek adına tercih edilmiştir ancak farklı ölçeklerin dahili ve ölçeklerin birbiri ile karşılaştırılması daha geniş bir perspektife sahip olma imkânı sunabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adar, A. (2020). Türkiye’de Göçmenlerin Refahında Ücret ve Ücret Dışı Gelirlerin Etkisi: İstanbul’daki, Suriyeli Göçmenler Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı Sosyal Politika Bilim Dalı, Kocaeli.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Akar, A. L. & Mezkit, M. (2013). “Dünden Bugüne Türk Kızılayı ve 2023 Vizyonu”. *Yeni Fikir Dergisi*, 5 (11). 1-11.
- Akçeşme, F. (2013). “Sivil Toplum ve Türkiye Cumhuriyeti’ndeki Yeri”. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 202-225.
- Akın, A. ve Uysal, R. (2015). “Duygusal Bulaşma Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirliği”. *Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. s.2.
- Akkaya, A. (2019). “Derneklerin Kuruluşu ve Tüzel Kişilik Kazanması”. *Dicle üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, 3(6), 63-91.
- Albayrak, D. (2008). Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokrasi. Erişim: 6 Mart 2023 (http://insanca.kadikoy.bel.tr/f/Sivil_Toplum-dijanalbayrak.doc, 1.02.2008).
- Algan, N. ve Künçek, Ö. (1998). *Transboundary Population Movements: Refugees, Environment and Politic*. The Turkish Yearbook of International Relation (Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı), No: XXVIII.
- Alsan, Mesut. (1950). “1949 Cenevre Sözleşmeleri”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* s.57-87.
- Arıkın, S. ve Altun, F. (2021). “Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Yürütülen Sivil Toplum Faaliyetlerinin İncelenmesi” Arıkın, S. ve Altun, F. *Sosyal Politikalarda Kurum ve Kuruluşlar*, Filiz Kitapevi: İstanbul.
- Arslan, S. (2018). “Osmanlı’dan Günümüze Sivil Toplum Kuruluşları ve Vatandaşlık Eğitimine Katkıları”. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 59-76.

- Aybudak, U. (2019). “Osmanlı’dan Cumhuriyet Tarikatlarının Sivil Toplum Kuruluşu Nitelikleri”. *Economics Business and Organization Research*, 1(1), 62-84.
- Aykut, S. ve Aykut, S. (2020). “Kovid-19 Pandemisi ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu Temelinde Sosyal Hizmetin Önemi”. *Toplumsal Politika Dergisi*. 1(1). s. 56-66.
- Barışık, S. ve Ergen, K. (2020). “Coğrafya Gerçekten Bir Kader mi: Botsvana Ülkesi Örneği”. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimleri Dergisi*. 5(3). s. 4047.
- Barkın, E. (2014).”1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”. *Ankara Barosu Dergisi*. s.331-360.
- Beyaz, C. (2019). Kırsal Göçmenin Kimlik, Aidiyet ve Bağlılık Mücadelesi: Rizeli Göçmenler Üzerine Bir Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Biber, A. (2009). “Türkiye’de Sivil Alanın Darlığının Tarihsel Nedenleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 27-42.
- Birkan, E. (2020). Mülteciler ile Çalışmanın Travma Sahasındaki Uzmanlar Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: İkincil Travma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bolu, A. Erdem, M. ve Öznur, T. (2014). “Travma Sonrası Stres Bozukluğu”. *Anadolu Klinik Araştırmalar Dergisi*, 8(2). s. 98-104.
- Buluş, A. (2009). “Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları”. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(16), 20-36.
- Canatan, K ve Şencan, F. (2020). “Göç ve Kentleşme Sürecinde Ergenleri Madde Kullanımına Yönelten Sosyal Bağlamın Analizi”. *Sosyal Çalışma Dergisi* 4(2). s.115-125.
- Canatan, K. (2020). Toplumsal Değişim Perspektifinden Göç Sosyolojisi. FCR Yayıncılık: Ankara.
- Cansel, E. (1988). “Vakıf, Kuruluşu, İşleyişi ve Amacı”. *Vakıflar Dergisi*. s.321-327.
- Castles S. and Miller, M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

- Chambers, R. (1994). "Paradigm Shifts and The Practice Of Participatory Research and Development". *IDS Working Paper*, No: 2.
- Chambers, I.(2019). *Göç, Kültür, Kimlik*. İsmail Türkmen & Mehmet Beşikçi(Çev.). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), s.67-91.
- Çağlayan, E. ve Gün, B. (2013). "Implications From The Diagnosis Of A School Culture At A Higher Education Institution". *Turkish Online Journal Of Qualitative Inquiry*, 4 (1). s.47-59.
- Çaha, Ö. (1994). "Osmanlı'da Sivil Toplum". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Çakır, S. (2011). "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011 (24). s.129-142.
- Çakır, M.Y. (2021). Fatih Yaman, Göç ve Toplum, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019, 184 s. Ortadoğu ve Göç. 11(1). s.161-165.
- Çelik, V. ve Pekküçükşen, S. (2018). "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Belediye Mevzuatında Performansı Arttırma Yönünde Yapılan Değişiklikler Üzerine". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7 (3).
- Çelik, Ş. ve Şemşit, S. (2019). "Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç". *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*. 15 (2). s.279-294.
- Çetiner, S. (2020). Suriye Krizi Özelinde Uluslararası Göç Sorunu, Yönetimi ve Uluslararası Göç Sorununun Ev Sahibi Ülkeye Sosyo Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.
- Çiçekli, B. (2013). *Açıklamalı Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü*, (Basım yeri belirtilmemiştir).
- Çolak, B., Şişmanlar, Ş.G., Karakaya, I., Etiler, N., ve Biçer, Ü. (2012). "Çocuk Cinsel İstismar Bulgularını Değerlendiren Meslek Gruplarında Dolaylı Travmatizasyon". *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 13(1) s.51-58.
- Dablan, Ö. (2022). Mülteci/Sığınmacılarla Çalışan Profesyonellerde Adil Dünya İnancının İkincil Travmatik Stres Düzeyine Etkisi: Psikolojik Dayanıklılığın Aracı Rolü. Yayınlanmamış

- Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dayıoğlu, L. (2021). Almanya'dan Alanya'ya Gönüllü Göç Sürecine Bakış: Emeklilik Sonrası Alanya'da ki Yerleşik Almanlar, *İstanbul Üniversitesi*. s.50
- Demir, F. (2013). "Sendikaların Kuruluş ve İşleyişi". *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 4. s.17-42.
- Deniz, T.(2014). "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s:1.
- Destek, H. (2016). İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu. Hayata Destek.
- Doğan, İ. (2007). "Türkiye'de Tek Partili Dönemde Sivil Toplum". *SBarD*, 1(19).
- Ediğ, H.H. (2011). "Türkiye'de ki Meslek Kuruluşları Özgürlük mü Kısıtlama mı?" *Liberal Düşünce Dergisi*. 63. s.223-233.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2016). "Göç ve İnsan". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(1). s.9-22.
- Emeç, B. ve Şengün, H. (2022). "Covid-19 Küresel Salgınının(pandemi) Türkiye'nin Göç Yönetimine Etkisi". *İdealkent*, 13(37), 2083-2107.
- Erol, M. ve Ersever, O.G. (2014). "Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale". *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*. 24(1). s.47-68.
- Figley, C.R. (1995). "Compassion Fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stres Disorder in Those who Treat the Traumatized". *New York, Brunner-Mazel*. p.3-28.
- Genel, M.G. (2014). "Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a". *Selçuk İletişim Yayınları*. 8(3). s.301-338.
- Göç Araştırma Raporu, (2022). *Suriye'den Göçün 10. Yılında Sivil Toplum: Aktörler, Süreçler ve Öngörüler*. Erişim: 15 Şubat 2023. (D:\stk\gar raporu 2022.pdf).
- Gökbayrak, Ş. (2008). "Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 63 (03). s.65-82.

- Görgün, M. (2018). “Ekonomi Temelli Göç Yaklaşımları Perspektifinde Göçmenlerin Karar Alma Süreçleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 23(3). s.1153-1162.
- Gün, M. ve Suna Y. (2021).” Dünya da Göçmen Eğitimi Politikaları Bağlamında Türkiye’nin Göçmen Eğitimi Sürecinin Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri”. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1).
- Gündüz, B. (2020). İstanbul’da Bulunan Sosyal Hizmet Merkezlerinde Görev Yapan Meslek Elemanlarının İkincil Travmatik Stres Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Gürkan, A. ve Yalçın, N. (2017). “Sağlık Çalışanlarında İkincil Travmatik Stres”. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 6(2). s.90-95.
- Hayata Destek, (2016). Hayata Destek Derneği, Misyon, Vizyon ve Değerler. Erişim tarihi: 6 Mart 2023. <https://www.hayatadestek.org/>.
- Hocaoğlu, B. (2011). Bulgaristan’dan Türkiye’ye Yönelik Göçler ve Göçmen Yerleşme Alanlarında Sosyo – Ekonomik ve Mekansal Özellikler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Beseri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı, İzmir.
- IOM, (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. Erişim: 6 Mart 2023, http://iml31_turkish_2ndedition.pdf (iom.int)
- IOM, (2018). Türkiye Bülteni, Nisan-Haziran 2018.
- Kahil, A. (2016). Travmatik Yaşantıları Olan Bireylere Yardım Davranışında Bulunan Profesyonel Ve Gönüllülerin İkincil Travmatik Stres Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Ankara.
- Kahil, A. ve Palabıykoğlu, N. (2018). “İkincil Travmatik Stres”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*.10(1). s.59-70.
- Kal’a, A. (2003) “Osmanlı Esnafı ve Sanayisi Üzerine Yapılan Çalışmalarla İlgili Genel Bir Değerlendirme”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (1), 245-266.

- Karancı, A. N. Işıklı, S. ve Aker, A.T. (2009). Yetişkinlerde Travmatik olay yaşama yaygınlığı, Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Travma Sonrası Gelişimin Değerlendirilmesi. TUBİTAK SOBAG Projesi.
- Kartal, E. (2014). Polislerde Yaşanan Travma Sonrası Stres Bozukluğu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı, Ankara.
- Kaya, F. (2013). Bombalama Saldırıları Sonrasında Görülen Travma Sonrası Stres Bozukluğu Düzeyi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kaya, G. (2002). Sivil Toplum Kuruluşları Tartışmaları-Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- Kıymaz, T. (2013). Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(3).
- Kutal, G. (1992). “Türkiye’de İşsizliğin Yapısal Sorunları”. II.İstihdam Haftası Tebliğler, Ankara: İİBK Yayınları No:276
- Kuş, O. (2019). Suriyeli Mültecilerin Sosyal Entegrasyonunda Halkla İlişkilerin Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı, İstanbul.
- Küçük, A. (2020). “Türkiye’de Göç ve Sağlık Politikaları Analizi: Sıhhat Projesi Örneği”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(47), 473-496.
- Küskün, M.E. (2021). Sivil Toplum Kuruluşlarında Profesyonel Olarak Çalışan Bireylerde İkincil Travma ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (2019 Yılı Kızılay Toplum Merkezleri Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü Travma ve Afet Çalışmaları Uygulamalı Ruh Sağlığı Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Lee, E.S.(1966). “A Theory Of Migration”. *Demography*. 1. s.47-57.

- Lotfi, S. ve Başçılar, M. (2017). “Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Sosyal Hizmet”. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 3. s.275-286.
- Mishori, R., Mujawar, I. And Ravi, N. (2014). “Self-reported Vicarious Trauma in Asylum Evaluators: A Preliminary Survey”. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 1232-1237.
- Mülteciler Derneği, Türkiye’deki Suriyeli Sayısı. Erişim Adresi <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>.
- Nasirova, A. (2014). Şartlı Mültecilerin Yerel Halka Yönelik Görüşleri: Afyonkarahisar Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Oktay, E. ve Pekküçükşen, Ş. (2009). “Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesinin Bir Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları – Türkiye İçin Bir Değerlendirme”. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2009(1), 172-186.
- Okur, Y. (2008). Meslek Kuruluşlarının Görevleri ve Kamu Kuruluşlarına Katkıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Olca, Z. (2012). “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (99).
- Özalp, A. (2008). Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi, Yayınlanmamış Dernekler Denetçiliği Yeterlilik Tezi. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Özdemir, Ş. Başel, H. Şenocak, H. (2010). “Sivil toplum Kuruluşları (STK)’nın Artan Önemi ve Üsküdar’da Faaliyet Gösteren Bazı STK’lar Üzerine Bir Araştırma”. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(56).
- Özer, M. H. (2008). “Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 86-97.
- Özgen, F. Aydın, H. (1999). “Travma Sonrası Stres Bozukluğu” *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 1. s.34-41.
- Özkiraz, A ve Arslanel, M. N. (2015). “Türkiye’de 1945-1960 Döneminde Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığı Meselesi”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 21-42.

- Özkuş, M. ve Çalık Var, E. (2019).”İkincil Travmatik Stres ve Sosyal Destek İlişkinin Değerlendirilmesi“. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1 (2). s.49-62.
- Öztürk, G. (2019). Sağlık Personelinin Çalıştığı Birime Göre İkincil Travmatik Stres Düzeyinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık ve Biyomedikal Anabilim Dalı, Burdur.
- Petersen, W. (1958). “A General Typology of Migration”. *American Sociological Review*. 3. s.256-266.
- Piore, Michael J. (1986). “The Shifting Grounds for Immigration”. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 485. s.22-33.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. Hacettepe Üniversitesi TURKIYAD Araştırmaları. s.34.
- Sağlam, M.T. (2020). “Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihi Gelişimi ve Sivil Toplumun Örgütlü Yapısı Olarak STK’lar”. *Turkish Studies-Social*, 15(1).
- Sezer, T. (2008). “Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(1).
- Şağan, A. (2013). Demokrat Parti Döneminde İktidar-Sivil Toplum Kuruluşları İlişkileri (1950-1960), Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı İstanbul.
- Şahin, L ve Öztürk, M. (2011). “Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye’deki Durumu”. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(54), 3-29.
- Şemşit, S. (2018).” Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 25(1). s.269-289.
- Şen, M. (2014). “Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2014(1).
- Talas, M. (2011). “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifleri”. *TÜBAR*, XXIX.
- Taşçı, F. (2019). “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç”. *Kamu-İş Dergisi*. 10(4).
- Tamer, M. (2020). “Göç, göçün nedenleri ve uluslararası göç üzerine kavramsal bir analiz”. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60). s.2808-2818.

- Tiftikçi, M. (2020). Kamu Yararına Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşu Çalışanlarının Gönüllülük Motivasyon Eğilimleri: TDV ve Türk Kızılay Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türk, G. (2016). “Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme”. *Marmara İletişim Dergisi*. 25 s.145/157.
- Türkiye Göç Raporu, (2016). Göç Raporu Nisan-Haziran. Erişim Adresi:
https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf
- Tuğrul, Y. (2021). Suriyeli Çocuk Ve Ergenler Arasında Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtilerinin Yaygınlığı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, *Geçici Koruma Yönetmeliği*. Erişim Adresi:
<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.
- T.C. İç İşleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü. Erişim adresi: www.siviltoplum.gov.tr.
- Uluç, V.A. (2013). “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi İlişkisi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1).
- Ulutaş, D. ve Özden, S. (2021). “Türkiye’de Düzensiz Göç Alanında Çalışan STK’ların Rollerinin Profesyonellerin Gözünden İncelenmesi”. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*. 21(1). s.40-67.
- Ülke Raporu Türkiye, (2020). *Mülteci Hakları Merkezi*. Erişim: 15 Şubat 2023.
<http://www.ülkeraporu.org>
- Vodina, S. (2019). “Türkiye’de Mülteciler Bağlamında Sivil Topluma İlişkin”. *Göç Araştırmaları Derneği*.
- Yağcı, S. (2022). Kümülatif Travma, Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Psikiyatrik Semptomlar ve Başa Çıkma Yolları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Mardin İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yaman, F. (2019). *Göç ve Toplum*. Ketebe Yayıncılık: İstanbul.
- Yılmaz, A. (2014). “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”. *International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*. 9(2). p.1685-1704.

- Yücedağ, G. (2020). Alman Edebiyatında Göç ve Göçmen Algısı (“Transıt”, “Selim Oder Die Gabe Der Rede”, “Eduards Heimkehr” ve “Eine Handvoll Rosinen” Romanlarında Göç ve Göçmen Sorunsalı). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yüksel, H. (2018). “Alamanya: Dönüşü Olmayan Yol”.*İş Yazıları Dergisi*. 10. s.25-52.
- Zara, A. İöz, F.J. (2015). Türkiye’de Ruh Sağlığı Alanında Travma Mağdurları ile Çalışanlarda İkincil Travmatik Stres. *Klinik Psikiatri* 18(1). s.15-23.
- Zor, V. (2020). Türkiye’deki İtfaiyecilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtilerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

EK 1. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Yüksek Lisans Programı bünyesinde, Doç. Dr. Arif Olgun Közleme danışmanlığında, araştırmacı Cansu Eker tarafından yürütülmektedir. Araştırmacının amacı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Göç Alanında Faaliyet Gösteren STK Çalışanlarının Vakalardan Etkilenme Düzeylerinin Saptanması yönündedir. Kişisel bilgileriniz ve cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacak olup, yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Bu çalışma gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Katkılarınız için sonsuz teşekkürler.

Soru ve önerileriniz için çalışma araştırmacısıyla iletişime geçebilirsiniz.

Cansu EKER

EK 2. SOSYO-DEMOGRAFİK VERİ FORMU

1. Cinsiyet: Kadın / Erkek / Diğer
2. Yaş: 18-24 25-31 32-38 39-45 46 ve Üstü
3. Medeni durumunuz: Bekar Evli Boşanmış Dul
4. Eğitim Düzeyi İlkokul-Ortaokul Lise Önlisans Lisans Yüksek Lisans
Doktora
5. Toplam İş Deneyimi Süreniz: 0-3 yıl 4-7 8 yıl ve üstü
6. Yaşadığınız Şehir:
7. Kuruluşunuzda ki Pozisyonunuz:
 - Tercüman
 - Saha Çalışanı
 - Mobil Takım Asistanı
 - Sosyal Çalışmacı
 - Dosya Çalışanı
 - Psikolog
 - Avukat
 - Koruma Sorumlusu
 - Takım Lideri
 - Diğer (Açıklayınız:

EK 3. İKİNCİL TRAVMATİK STRES ÖLÇEĞİ TÜRKÇE FORMU

Aşağıdaki listede travmatize olmuş danışanlarla çalışmaktan etkilenen kişilerin yaşantılarına ilişkin ifadeler yer almaktadır. Lütfen her ifadeyi okuyunuz ve ne sıklıkta yaşadığınızı, ilgili sayıyı yuvarlak içine alarak belirtiniz.

Not: "Danışan" kelimesi bir yardım ilişkisinde bulunduğunuz kişiyi ifade etmektedir. Örn: Müşteri, hasta veya yardım alan kişi gibi.	Hiçbir zaman	Bazen	Çok Az	Sık	Çok Sık
1. Kendimi duygusal olarak uyuşmuş hissettim	1	2	3	4	5
2. Danışanlarımla olan görüşmelerimi düşündüğümde kalbim hızla çarpmaya başladı.	1	2	3	4	5
3. Danışan(lar)ım tarafından yaşanmış travma(lar)yı sanki yeniden yaşıyormuş hissine kapıldım.	1	2	3	4	5
4. Uyumakta güçlük yaşadım.	1	2	3	4	5
5. Gelecek hakkında ümitsizliğe kapıldım.	1	2	3	4	5
6. Danışanlarımla olan görüşmelerimi aklıma getiren hatırlatıcılar beni üzdü.	1	2	3	4	5
7. Başkalarıyla sosyal ortamlarda birlikte olma isteğim azdı.	1	2	3	4	5
8. Kendimi tedirgin hissettim.	1	2	3	4	5
9. Her zaman olduğumdan daha az aktiftim.	1	2	3	4	5
10. Amaçlamadığım halde danışanlarımla olan görüşmelerimi ister istemez düşündüm.	1	2	3	4	5
11. Odaklanmakta güçlük yaşadım.	1	2	3	4	5
12. Bana danışanlarımla yaptığım görüşmeleri hatırlatan kişi, yer veya şeylerden kaçındım	1	2	3	4	5
13. Danışanlarımla olan görüşmelerim hakkında rahatsız edici rüyalar gördüm	1	2	3	4	5
14. Bazı danışanlarımla çalışmaktan uzak durmak istedim.	1	2	3	4	5
15. Çabuk bunaldım.	1	2	3	4	5
16. Kötü bir şey olacaktı beklemekteydim.	1	2	3	4	5
17. Danışanlarımla olan görüşmelerim ile ilgili belleğimde boşluklar olduğunu fark ettim.	1	2	3	4	5